

**TÜRKİYE'DE
OKULLARDA ŞİDDET HAKKINDA
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ
ARAŞTIRMASI**

2026

İçindekiler:

Yönetici özeti	5
Giriş	11
1. YÖNTEM	12
1.1. Veri Toplama Aracı ve Değişkenler	12
1.2. Verilerin Analizi	12
2. BETİMSSEL BULGULAR	14
2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	14
2.1.1. Cinsiyet Dağılımı	14
2.1.2. Mesleki Kıdem Dağılımı	15
2.1.3. Görev Yapılan Okul Türü	16
2.1.4. Katılımcıların Görev Yaptıkları Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	17
2.2. Akran Zorbalığına İlişkin Görüşler	18
2.2.1. Akran Zorbalığının Yaygınlığı	18
2.2.2. Akran Zorbalığına Tanıklık	19
2.3. Akran Zorbalığının Bildirilmesi ve Zorbalık Karşısındaki Tutumlar	20
2.3.1. Akran Zorbalığı Yaşayan Öğrencilerin Yaşadıklarını Anlatma Durumu	20
2.3.2. Akran Zorbalığı Karşısında Sergilenen Tutumlar	22
2.4. Okul Ortamı ve Kurumsal Durum	24
2.4.1. Akran Zorbalığının Görüldüğü Ortamlar	24
2.4.2. Okulun Akran Zorbalığı Olaylarındaki Tavrı	26
2.4.3. Okulda Suça Karışan Çocukların Bulunma Durumu	28
2.5. Rehberlik Çalışmaları	29
2.6. Şiddet ve Suça Yönelmenin Nedenlerine İlişkin Görüşler	31
2.7. Okulda ve Okul Çevresinde Karşılaşılan Şiddet ve Risk Durumları	34
2.8. Okul İklimi ve Siber Zorbalığa İlişkin Görüşler	36
2.9. Şiddeti Önlemeye Yönelik Görüşler	40
2.9.1. Şiddeti Önlemeye Yönelik Düzenleme ve Destek Mekanizmaları	40
2.9.2. Önleyici Uygulama ve Etkinliklere İlişkin Görüşler	42

3. DEĞİŞKENLER ARASI KARŞILAŞTIRMALAR VE İLİŞKİLER	45
3.1. Görüşlerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	45
3.2. Akran Zorbalığının Yaygınlığına İlişkin Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımı	46
3.3. Görüşlerin Mesleki Kıdeme Göre Karşılaştırılması	48
3.4. Olumlu Okul İklimi ile Akran Zorbalığı Arasındaki İlişki	50
3.5. Okulun Akran Zorbalığına Yönelik Tavrı, Okul İklimi ve Zorbalık Sıklığı.....	51
3.6. Coğrafi Bölgelere Göre Şiddet ve Risk Durumlarının Görülme Sıklığı.....	53
4. AÇIK UÇLU CEVAPLARIN TEMATİK ANALİZİ	55
4.1. Öğrenciler Arasında Şiddetin Artmasının Temel Nedenleri	55
4.2. Akran Zorbalığını Önlemeye Yönelik Öneriler	59
4.3. Suça Karışan Çocuklara Yönelik Çalışmalar	62
4.4. Suça Karışan Çocuklara Uygulanacak Cezalara İlişkin Görüşler	65
4.5. Kahramanmaraş’ta Okul Şiddetini Önlemeye Yönelik Tedbirler.....	67
4.6. Millî Eğitim Bakanlığından Beklenen Öncelikli Tedbirler.....	70
Sonuç ve Öneriler	74
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	76
KAYNAKLAR.....	79

Yönetici özeti

Eğitim kurumunda şiddet ve akran zorbalığı tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz de de önemli bir sorundur. Sorunun Türkiye’deki boyutunu tespit etmeyi amaçlayan çalışma 2.296 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Akran zorbalığının konusunda katılımcıların %83,7’si sorunun okullarda varlığını belirtmiştir (%49,2’u kısmen, %34,5’i evet demiştir). Sorunun yaygın olmadığını düşünenlerin oranı ise sadece %16,2’de kalmıştır. Başka bir ifadeyle yaklaşık her altı katılımcıdan yalnızca biri zorbalığın okulunda olmadığını düşünmektedir. Bu dağılım, akran zorbalığının eğitimcilerin büyük çoğunluğu tarafından görmezden gelinebilecek veya istisnai olaylarla sınırlı bir sorun olarak değerlendirilmediğini göstermektedir.

Okullarda akran zorbalığına tanıklık da oldukça yaygındır. Katılımcıların %65,2’si görev yaptığı okulda bu tür olaylara tanık olduğunu, %24,2’si ise kısmen tanık olduğunu belirtmiştir. İki yanıt birlikte düşünüldüğünde oran %89,4’e ulaşmaktadır.

Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin büyük bölümünün yaşadıklarını bir yetişkinle paylaştığı görülmektedir. Katılımcıların %73,4’ü öğrencilerin öğretmenlerine, okul yönetimine veya ailelerine durumu anlattığını belirtmiştir. Buna karşılık öğrencilerin yaşadıklarını paylaşmadığını düşünenlerin oranı %26,6’dır. İlk bakışta bildirim oranının yüksek olması olumlu bir görünüm sunsa da her dört katılımcıdan yaklaşık birinin öğrencilerin sessiz kaldığını düşünmesi göz ardı edilemeyecek bir durumdur.

Zorbalığın görüldüğü ortamlar içinde okul bahçesi açık biçimde öne çıkmaktadır. Katılımcıların %37,2’si olayların en çok burada yaşandığını düşünmektedir. Bahçeyi %19,5 ile sınıf, %16,0 ile sosyal medya ve %14,7 ile de okul dışındaki ortamlar izlemektedir. Tuvalet %7,2, standart seçenekler dışında belirtilen diğer ortamlar ise %5,4 oranında işaretlenmiştir. Ortaya çıkan mekânsal çeşitlilik, tek bir alana yönelik önlemlerin yeterli olmayacağını düşündürmektedir. Okul bahçesinde teneffüs ve geçiş zamanlarının düzenlenmesi, sınıf içindeki akran ilişkilerinin izlenmesi ve öğrencilerin dijital zorbalık konusunda bilinçlendirilmesi birbirini tamamlayan çalışmalar olarak ele alınabilir.

Zorbalık karşısında en az bir müdahale yolu benimsemiştir. Öne çıkan yaklaşım; öğrencilerle görüşme, rehberlik birimini devreye sokma ve zorbalığı uygulayan öğrenciyi uyarma çevresinde şekillenmektedir. Aileyle iletişim ve disiplin süreci bunu izlerken psikolojik destek daha özel bir müdahale alanı olarak geride kalmaktadır. Zorbalığa karşı okulların yaklaşımında rehberlik biriminin merkezî bir konumda olduğunu; önleyici ve farkındalık temelli çalışmaların ise daha geri planda algılandığını göstermektedir. Olay sonrasında öğrenciler ve ailelerle görüşülmesi önemli olmakla birlikte, zorbalık ortaya çıkmadan önce yürütülecek çalışmaların daha düzenli ve görünür hâle gelmesi bu müdahale yapısını

tamamlayabilir. Katılımcıların %53,4’ü rehberlik biriminin zorbalığı uygulayan ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerle ve aileleriyle görüşüğünü belirtmiştir. Önleyici çalışmalar ile farkındalık eğitimlerini okulun temel yaklaşımı olarak görenlerin oranı %28,3’tür. Katılımcıların %16,0’ı yeterli bir müdahalenin bulunmadığını düşünürken diğer uygulamalardan söz edenlerin oranı %2,4’te kalmıştır.

Okulunuzda suça karışan çocuk var mı sorusuna, katılımcıların %44,6’sı okulunda suça karışan çocuk bulunmadığını, %23,9’u ise bulunduğunu bildirmiştir. Katılımcıların önemli bir bölümünün konu hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Her üç katılımcıdan yaklaşık biri (%31,5), görev yaptığı okulda suça karışan bir çocuk bulunup bulunmadığını bilmediğini söylemiştir. Yüksek “bilgim yok” oranı, okul içindeki bilgi paylaşımının sınırlarını da gündeme getirmektedir. Bir tarafta çocuğun mahremiyetinin korunması ve damgalanmasının önlenmesi, diğer tarafta çocukla çalışan kişilerin gerekli destek süreçlerinden haberdar olması gerekmektedir. Buradaki mesele, görev ve sorumluluk üstlenen birimler arasında ihtiyaç duyulan ölçüde bir iletişim kurulabilmesidir.

“Bu çocuklar okula devam ediyorsa rehberlik birimi tarafından bireysel rehabilitasyon çalışması yapılıyor mu?” soruya yanıt veren 548 kişinin tamamı dikkate alındığında bireysel rehabilitasyon çalışması yapıldığını söyleyenler %54,3 ile en büyük grubu oluşturmaktadır. Çalışma yapılmadığını belirtenlerin oranı %16,7’dir. Geriye kalan %28,8 ise bu konuda bilgi sahibi değildir. İlk bakışta destek çalışmalarının varlığı öne çıkmakla birlikte, uygulamaların okul personeli tarafından ne ölçüde bilindiği konusunda daha karmaşık bir görünüm vardır.

Katılımcıların şiddet ve suça yönelmenin nedenlerine ilişkin ifadelere katılım düzeyleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların çizdiği tablo, şiddet ve suça yönelmeyi tek bir nedene indirgeyen bir açıklamadan oldukça uzaktır, çok nedenli bir bakıştır. Aile ilişkileri, dijital dünya, akran çevresi, okul aidiyeti ve bireysel güçlükler aynı nedenler haritasının farklı unsurları olarak görülmektedir. Bu harita içinde en güçlü vurgu ebeveyn ilgisizliği ve sanal medya kullanımının yeterince denetlenmemesi üzerindedir. Cevapların bütünü içinde en geniş uzlaşma aile ilgisi ve denetimi, dijital içerikler, çeteleşme, madde kullanımı ve akran çevresi etrafında oluşmuştur. Ekonomik güçlükler, akademik başarısızlık, ailede suç geçmişi ve rehberlik hizmetleri ise daha fazla görüş ayrılığının bulunduğu başlıklardır. Bu bağlamda, ortaya tek yönlü değil, çocuğu aile, okul, arkadaş grubu ve dijital çevresi içinde ele alan katmanlı bir açıklama çıkmaktadır.

Okuldaki şiddet görünümü, ağır fakat seyrek olaylardan çok gündelik ilişkilerin içine yerleşen sözel ve psikolojik davranışlarda yoğunlaşmaktadır. Burada, sözlü şiddet %88,6 ile başı çekmektedir. Akran zorbalığı %81,6, psikolojik şiddet %77,4 ve fiziksel şiddet %65,4 oranıyla onu izlemektedir. Madde kullanımı ile okula kesici veya delici aletle gelmesi ise bu dört durumdan belirgin biçimde ayrılmakta ve çok daha seyrek bildirilmektedir. Katılımcıların günlük deneyiminde asıl ağırlığı sözlü şiddet, akran zorbalığı ve psikolojik şiddet taşımaktadır.

Madde kullanımı ve kesici alet gibi riskler daha seyrek görünse de ayrı güvenlik tedbirleri gerektiren bir alandır.

Okulların iklimine ilişkin oldukça olumlu bir tablo vardır. Katılımcıların %71,3’ü öğrencilerin kendilerini okulda güvende hissettiğini, %76,8’ i ise öğrencilerin sorunlarını paylaşabilecekleri güvenli ortamların bulunduğunu düşünmektedir. Okul yönetiminin şiddet olayları karşısında etkili ve tutarlı davrandığını belirtenler %69,6; kuralların bütün öğrencilere adil biçimde uygulandığını söyleyenler %70,5 düzeyindedir. Öğretmenlerin şiddet ve zorbalığı erken fark edebildiğine duyulan güven de benzer bir orandadır (%70,0). Güvenlik, yönetim, kurallar ve öğretmen farkındalığı söz konusu olduğunda katılımcıların yaklaşık üçte ikisinden fazlası olumlu tarafta yer almaktadır. Daha da güçlü olan, okul ikliminin ve etkinliklerin ne işe yaradığına ilişkin inançtır. Olumlu okul ikliminin şiddet davranışlarını azalttığını düşünenlerin oranı %87,1’e ulaşmaktadır. Sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin öğrencilerin olumlu davranış geliştirmesine katkı sağladığını belirtenler de %84,3 ile oldukça geniş bir gruptur. Öğrencilerin okul yaşamına katılması, kendilerine alan bulması ve destekleyici ilişkiler kurması koruyucu bir unsur olarak görülmektedir.

Okul iklimi konusunda öğretmenlerle öğrenciler arasında karşılıklı saygıya dayalı bir ilişki bulunduğunu düşünenlerin oranı %65,4 iken öğrencilerin okula aidiyetinin yüksek olduğunu söyleyenlerde bu oran %53’e düşmektedir. Aidiyet maddesinde kararsız kalanların %27,1’e ulaşması, katılımcıların önemli bir bölümünün öğrencilerin kendilerini okula ne ölçüde bağlı hissettiğinden emin olmadığını düşündürmektedir.

Önleyicilik konusunda risk grubundaki öğrencilerin düzenli psikolojik destek almasını isteyenlerin oranı %91,3, akran zorbalığını önlemeye yönelik eğitimlerin artırılması gerektiğini düşünenlerin oranı %90,5’tir. Psikolojik danışman sayısının artırılmasına verilen destek de %80,2’ye ulaşmaktadır. Bu üç oran, katılımcıların şiddeti önlemede düzenli öğrenci desteğini, önleyici eğitimi ve uzman personeli birbirini tamamlayan ihtiyaçlar olarak gördüğünü düşündürmektedir.

Öğretmenlerin daha fazla hizmet içi eğitim almasını gerekli bulanların oranı %62,1’dir. Diğer önerilere göre daha düşük olsa da bu oran katılımcıların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Böylece şiddet ve zorbalığı erken fark etme, doğru müdahaleyi seçme ve öğrenciyi uygun birime yönlendirme bakımından öğretmenlerin de desteklenmesi gerektiği kabul edilmektedir. Mevcut imkânlar sorulduğunda ise aynı iyimserlik görülmemektedir. Rehberlik servislerinin şiddet önlemede yeterli kapasiteye sahip olduğunu düşünenlerin oranı yalnızca %25’tir. Üstelik katılımcıların %41,9’u bu konuda kararsızdır. Bu yüksek kararsızlık, rehberlik servislerinin bütün okullarda aynı koşullara sahip olmamasıyla veya yürütülen çalışmaların okul personeli tarafından yeterince bilinmemesiyle ilişkili olabilir. Her durumda, katılımcıların yalnızca dörtte birinin mevcut kapasiteyi açıkça yeterli bulması dikkat çekicidir.

Uygulama ve etkinliklerin önleyicilik düzeyine ilişkin görüşler de ise ilk sırayı %86,0 ile spor faaliyetleri almaktadır Psikolojik desteğin %81,9 ile sıralamanın üst bölümünde yer alması, sosyal katılım kadar bireysel desteğin de önemsenmediğini göstermektedir. Aile eğitimleri %72,2 ile orta sıralardadır. Katılımcıların değerlendirmeleri; spor ve sosyal etkinliklerle öğrencinin okula bağlandığı, rehberlik ve psikolojik destekle bireysel ihtiyaçların karşılandığı, aile eğitimiyle okul dışındaki çevrenin sürece katıldığı, güvenlik ve disiplinle de davranış sınırlarının korunduğu çok parçalı bir önleme anlayışına yakındır.

“Son yıllarda öğrenciler arasında şiddetin artmasının temel nedenleri sizce nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar çoklu tematik kodlama yöntemiyle incelenmiştir. Katılımcıların cevapları, çocuğun yakın çevresinden başlayarak dışarıya doğru genişleyen bir nedenler haritası oluşturmaktadır. Haritanın merkezinde dijital dünya ile aile yer almakta; bunların çevresinde okul, disiplin anlayışı, toplumsal değerler, bireysel güçlükler ve ekonomik koşullar bulunmaktadır. Cevapların birden fazla tema altında kodlanabilmesi de bu yapıya uygundur. Katılımcılar çoğu zaman tek bir neden belirtmemiş; örneğin aile denetimsizliği ile kontrolsüz internet kullanımını veya okulun destek kapasitesiyle disiplin sorunlarını aynı açıklamanın parçaları olarak dile getirmişler.

Katılımcıların önerileri, akran zorbalığının tek bir müdahaleyle çözülebileceği düşüncesinden oldukça uzaktır. Cevaplarda evden okula, öğrenciden öğretmene, rehberlik biriminden okul yönetimine kadar uzanan bir sorumluluk zinciri kurulmaktadır. Bu zincirin ilk halkasını aile; ikinci halkasını öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve davranış sınırlarının belirlenmesi; sonraki halkalarını psikolojik destek, dijital denetim, sosyal etkinlikler ve okulun kurumsal koşulları oluşturmaktadır.

“Kahramanmaraş’ta yaşanan ve kamuoyuna yansıyan okul şiddeti olayları dikkate alındığında benzer olayların önlenmesi için hangi tedbirler alınmalıdır?” sorusuna verilen cevaplar çoklu tematik kodlama yöntemiyle incelenmiştir. Cevaplar olay anından geriye doğru izlendiğinde ailede başlayan, rehberlik ve risk takibiyle devam eden, okul girişindeki güvenlik tedbirleriyle güçlendirilen ve okul içindeki kurallarla tamamlanan bir önleme çizgisi ortaya çıkmaktadır. En sık dile getirilen ilk üç temanın oranları da birbirine oldukça yakındır: aile %39,2, rehberlik ve risk izleme %37,0, fiziksel okul güvenliği %35,0.

“Millî Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanmasını istediğiniz üç öncelikli tedbir nedir?” sorusuna verilen cevaplar çoklu tematik kodlama yöntemiyle incelenmiştir. Şiddetin nedenleri veya akran zorbalığının önlenmesi sorulduğunda aile eğitimi, psikolojik destek ve bilinçlendirme daha görünürken Bakanlıktan beklenen tedbirlerde ilk iki sırayı okul güvenliği ile disiplin düzenlemeleri almaktadır. Bu değişim, katılımcıların merkezi yönetimden öncelikle bütün okullarda uygulanabilecek, açık ve görünür bir kurumsal çerçeve beklediğini düşündürmektedir. Okul güvenliği, güvenlik personeli ve giriş denetimi %41,3 ile listenin başındadır. Katılımcılar okul girişlerinin kontrol edilmesini, yetkisiz kişilerin okul alanına

erişiminin sınırlandırılmasını, güvenlik görevlisi istihdam edilmesini ve öğrencilerin zarar verici araçlarla okula girmesini önleyecek tedbirler alınmasını istemiştir. Güvenlik talebinin hemen arkasında %40,2 ile disiplin yönetmeliği, caydırıcı yaptırımlar ve sınıf tekrarı yer almaktadır. Aile eğitimi, okul-aile iş birliği ve veli sorumluluğu %33,9 ile üçüncü sıradadır. Rehberlik, psikolojik destek ve riskli öğrencilerin takibi %28,3 oranındadır.

Giriş

Şiddetin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Bu durum, şiddeti gündelik hayatın doğal bir parçası olarak kabul etmeyi değil, onunla mücadele edilmesinin çok boyutlu bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda şiddet aileden, siyasete, sağlıktan eğitime tüm toplumsal kurumlar içinde bir mücadele alanı oluşturmaktadır.

Toplumsal yapının en temel taşıyıcılarından biri olan eğitim kurumu, bireylerin sosyalleştiği ve geleceğin toplumunu inşa ettiği güvenli alanlar olmak zorundadır. Bununla birlikte son dönemlerde okullar, şiddet olgusunun sıklıkla tecrübe edildiği alanlar hâline gelmiştir. Okul ortamında yaşanan şiddetten doğrudan ve ağır biçimde etkilenen iki temel grup bulunmaktadır. Bunlardan ilki öğrenciler, ikincisi ise öğretmen ve yöneticileri kapsayan eğitim çalışanlarıdır.

Çok boyutlu bir yapıya sahip olan okul şiddeti, sözel, psikolojik, siber ve akran zorbalığı gibi farklı biçimlerde de karşımıza çıkmaktadır. Konu bu bağlamda psikolojik, fiziksel ve sosyolojik boyutları ile ele alınmalıdır. Şiddet olgusunun psikolojik boyutunda, bireylerde kronik kaygı, tükenmişlik, özgüven kaybı, değersizlik hissi ve okula karşı aidiyet duygusunun yitirilmesine yol açar. Olgunun fiziksel boyutu ise darp, yaralanma, okul mülküne zarar verme gibi doğrudan güvenliği tehdit eden sonuçlar doğurmasını kapsar. Şiddet olgusunun üçüncü ve son boyutu olan sosyolojik boyutunda ise okul iklimini etkilemesi, eğitim ortamındaki güven duygusunu azaltması ve şiddetin araçsallaşarak gençler arasında bir problem çözme yöntemi olarak meşrulaşmasına zemin hazırlanması vardır.

Bu raporun amacı, Türk eğitim sisteminde son dönemde sıklıkla gündeme gelen okul şiddetini incelemek ve okullardaki görünümüne ilişkin bir durum tespiti yapmaktır. Okul şiddeti Türkiye’ye özgü bir sorun değildir. Terzi (2007), National School Boards Association tarafından 700 okulun kapsandığı bir araştırmada okul şiddetinin önceki beş yıla göre arttığının bildirildiğini aktarmaktadır. Uluslararası ölçekte okul ortamında şiddet, eğitim sistemlerinin üzerinde durduğu önemli sorun alanlarından biri hâline gelmiştir. Okul şiddeti sorununa zamanında, yeterli ve sistemik müdahalelerin yapılmaması, konuyu basit bir disiplin problemi olmanın ötesine taşımaktadır. Tatlıoğlu’nun (2016, s. 211) da vurguladığı üzere, sorunun bütüncül politikalarla ele alınmaması durumunda fiziksel okul güvenliği tehlikeye girmekle kalmaz; eğitimin bireyi dönüştürme, kültürel aktarımı sağlama ve toplumsal barışı inşa etme gibi temel işlevleri de telafisi güç bir biçimde erozyona uğrar. Sorunun yeterince ele alınmaması, eğitimin toplumsal ve kültürel işlevlerini de olumsuz etkileyebilmektedir (Tatlıoğlu, 2016, s. 211).

1. YÖNTEM

1.1. Veri Toplama Aracı ve Değişkenler

Çalışmanın veri toplama sürecinde soru kağıdı kullanılmıştır. Soru kağıdı eğitimcilerin takip ettiği sosyal platformlarda online olarak ortaya konulmuş, veriler 1 Temmuz ve 10 Ağustos 2026 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplama sürecinde, ankete erişim Türkiye ’nin tüm bölgelerindeki öğretmenlere açılmıştır. Toplam 2296 öğretmen ankete katılmıştır. Katılımcılardan katılım bölgesini belirtenlerin, bölgelere göre dağılımı aşağıdadır.

Bölge	Sayı (n)	Yüzde (%)
İç Anadolu	601	27,8
Marmara	477	22,0
Ege	313	14,5
Akdeniz	300	13,9
Karadeniz	245	11,3
Doğu Anadolu	121	5,6
Güneydoğu Anadolu	107	4,9
Toplam	2.164	100,0

1.2. Verilerin Analizi

Nicel verilerin çözümlenmesinde öncelikle sayı, yüzde, ortalama ve medyan gibi betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Yüzdeler, aksi belirtilmedikçe ilgili soruya verilen geçerli cevaplar üzerinden hesaplanmıştır. Birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği sorularda her seçeneğin katılımcılar tarafından işaretlenme oranı ayrı ayrı belirlenmiştir. Derecelendirme maddelerinin ve bu maddelerden oluşturulan değerlendirme puanlarının sunumunda analizin niteliğine göre ortalama, medyan ve çeyrek değerleri kullanılmıştır.

İki bağımsız grubun karşılaştırılmasında Mann–Whitney U testi, üç veya daha fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında Kruskal–Wallis H testi kullanılmıştır. Kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler ki-kare testiyle incelenmiş ve ilişkinin büyüklüğü Cramer’s V katsayısıyla değerlendirilmiştir. Olumlu okul iklimi ile akran zorbalığı sıklığı arasındaki ilişki Spearman sıra korelasyon katsayısıyla belirlenmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Büyük örneklemelerde küçük farklılıkların da istatistiksel olarak anlamlı bulunabilmesi nedeniyle sonuçlar yalnızca p değerleri üzerinden yorumlanmamış, ilgili analizlerde hesaplanan etki büyüklükleri de dikkate alınmıştır. Böylece istatistiksel anlamlılığın yanı sıra gözlenen farklılık ve ilişkilerin büyüklüğü de değerlendirilmiştir.

Açık uçlu sorulara verilen cevaplar tematik içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Analiz öncesinde cevapların tamamı gözden geçirilmiş, noktalama işareti içeren, soruyla ilgisi bulunmayan, anlamlı bir görüş sunmayan veya kodlanabilecek yeterli içeriğe sahip olmayan cevaplar değerlendirme dışında bırakılmıştır. Her açık uçlu soru için analize alınan geçerli cevap sayısı ayrıca belirlenmiş ve ilgili tablonun açıklamasında gösterilmiştir.

Analize dâhil edilen cevaplar öncelikle bütünlükleri korunarak okunmuş, ardından içerdiği temel görüş ve öneriler doğrultusunda anlamlı ifade birimlerine ayrılmıştır. Benzer anlam taşıyan ifadeler aynı kodlar altında toplanmış; içerik bakımından birbiriyle ilişkili kodlar daha kapsamlı temalar altında bir araya getirilmiştir. Temalar oluşturulurken katılımcıların kullandığı ifadelerin anlamını korumaya ve farklı görüşleri tek bir başlık altında aşırı ölçüde genelleştirmemeye özen gösterilmiştir.

Bazı katılımcılar aynı cevap içinde birden fazla neden, sorun veya çözüm önerisine değinmiştir. Bu durumda cevap yalnızca tek bir temaya yerleştirilmemiş, içerdiği her anlamlı görüş ilgili tema altında ayrı ayrı kodlanmıştır. Örneğin bir katılımcının hem aile denetiminin güçlendirilmesini hem psikolojik destek sağlanmasını hem de okul güvenliğinin artırılmasını önermesi durumunda aynı cevap üç farklı tema altında değerlendirilmiştir. Böylece cevapların çok boyutlu yapısının korunması ve katılımcı görüşlerinin tek bir kategoriye indirgenmemesi amaçlanmıştır.

Analiz sonucunda her temaya kaç cevapta değinildiği belirlenmiş, tema yüzdeleri ilgili açık uçlu soruya geçerli ve analiz edilebilir cevap veren katılımcı sayısı üzerinden hesaplanmıştır. Çoklu kodlama nedeniyle aynı cevap birden fazla temanın sayısına katkıda bulunabilmektedir. Bu nedenle tablolarda sunulan değinilme sayılarının toplamı analiz edilen cevap sayısını, tema yüzdelерinin toplamı ise %100’ü aşabilmektedir. Tablolardaki oranlar birbirini dışlayan cevap kategorilerini değil, her bir temanın katılımcı cevaplarında ne ölçüde dile getirildiğini göstermektedir.

2. BETİMSSEL BULGULAR

2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

2.1.1. Cinsiyet Dağılımı

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	Sayı (n)	Yüzde (%)
Erkek	1.269	55,3
Kadın	1.027	44,7
Toplam	2.296	100,0

Not: Yüzdelere geçerli cevaplar üzerinden hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan 2.296 eğitimcinin %55,3’ ünü erkekler, %44,7’sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımında erkeklerin oranı kadınlardan % 10,6 daha yüksek olmakla birlikte, her iki grubun da araştırmada geniş ölçüde temsil edildiği görülmektedir.

Gösterge 1. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı

■ Erkek %55,3   ■ Kadın %44,7

2.1.2. Mesleki Kıdem Dağılımı

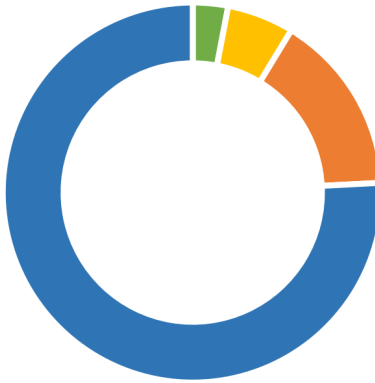
Tablo 2. Katılımcıların mesleki kıdeme göre dağılımı

Mesleki kıdem	Sayı (n)	Yüzde (%)
0–4 yıl	68	3,0
5–9 yıl	130	5,7
10–14 yıl	356	15,5
15 yıl ve üzeri	1.742	75,9
Toplam	2.296	100,0

Not: Yüzdeler geçerli cevaplar üzerinden hesaplanmıştır.

Katılımcıların %75,9’u 15 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahiptir. Bunu %15,5 ile 10–14 yıl, %5,7 ile 5–9 yıl ve %3,0 ile 0–4 yıl kıdeme sahip katılımcılar izlemektedir. Buna göre örneklemin büyük ölçüde uzun süreli mesleki deneyime sahip eğitimcilerden oluştuğu görülmektedir.

Gösterge 2. Deneyimli eğitimcilerin örneklemdaki ağırlığı

2.1.3. Görev Yapılan Okul Türü

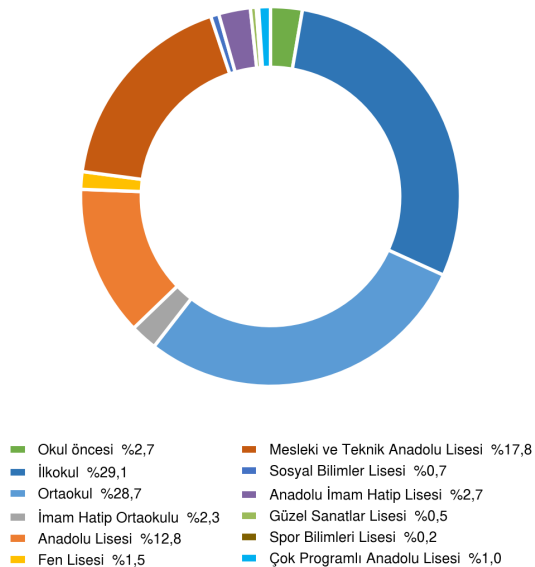
Tablo 3. Katılımcıların görev yaptıkları okul türüne göre dağılımı

Okul türü	Sayı (n)	Yüzde (%)
Okul öncesi	63	2,7
İlkokul	667	29,1
Ortaokul	659	28,7
İmam Hatip Ortaokulu	53	2,3
Anadolu Lisesi	294	12,8
Fen Lisesi	35	1,5
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	408	17,8
Sosyal Bilimler Lisesi	16	0,7
Anadolu İmam Hatip Lisesi	62	2,7
Güzel Sanatlar Lisesi	12	0,5
Spor Bilimleri Lisesi	4	0,2
Çok Programlı Anadolu Lisesi	23	1,0
Toplam	2.296	100,0

Not: Yüzdelere geçerli cevaplar üzerinden hesaplanmıştır.

Katılımcıların %29,1’ i ilkokullarda, %28,7’si ortaokullarda görev yapmaktadır. Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde görev yapanların oranı %17,8, Anadolu liselerinde görev yapanların oranı ise %12,8’dir. Diğer okul türlerinin her birindeki katılımcı oranı %3’ün altında kalmaktadır. Buna göre örneklemede en yüksek temsil ilkokul ve ortaokul düzeyindedir.

Gösterge 3. Katılımcıların görev yaptıkları okul türlerine göre dağılımı

2.1.4. Katılımcıların Görev Yaptıkları Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

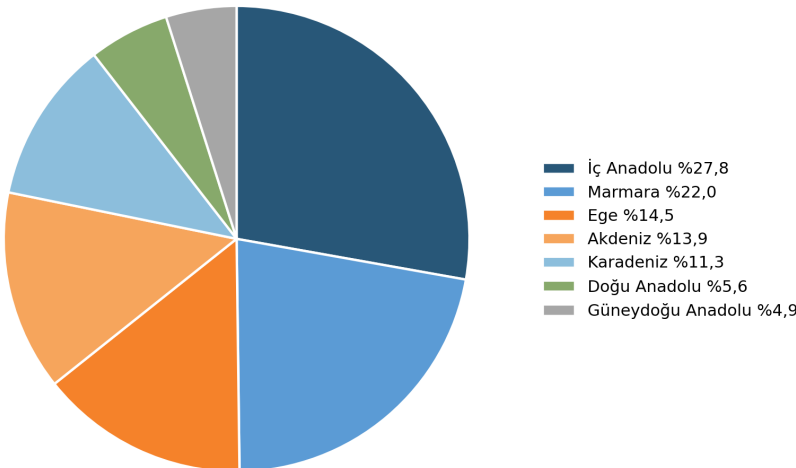
Tablo 4. Katılımcıların görev yaptıkları coğrafi bölgelere göre dağılımı

Bölge	Sayı (n)	Yüzde (%)
İç Anadolu	601	27,8
Marmara	477	22,0
Ege	313	14,5
Akdeniz	300	13,9
Karadeniz	245	11,3
Doğu Anadolu	121	5,6
Güneydoğu Anadolu	107	4,9
Toplam	2.164	100,0

Not: Yüzdeler geçerli 2.164 cevap üzerinden hesaplanmıştır. İl kodunu boş bırakan 130 katılımcı ile geçersiz bilgi veren 2 katılımcı hesaplamaya dâhil edilmemiştir.

Katılımcıların en büyük bölümünün İç Anadolu Bölgesi’nde (%27,8) görev yaptığı, bunu Marmara Bölgesi’nin (%22,0) izlediği görülmektedir. Ege (%14,5), Akdeniz (%13,9) ve Karadeniz (%11,3) bölgeleri örneklemde orta düzeyde temsil edilirken, Doğu Anadolu (%5,6) ile Güneydoğu Anadolu’nun (%4,9) payı görece daha düşüktür.

Gösterge 4. Katılımcıların görev yaptıkları coğrafi bölgelere göre dağılımı

2.2. Akran Zorbalığına İlişkin Görüşler

2.2.1. Akran Zorbalığının Yaygınlığı

Tablo 5. Akran zorbalığının yaygınlığına ilişkin görüşler

Görüş	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	793	34,5
Hayır	373	16,2
Kısmen	1.130	49,2
Toplam	2.296	100,0

Not: Yüzdelere geçerli cevaplar üzerinden hesaplanmıştır.

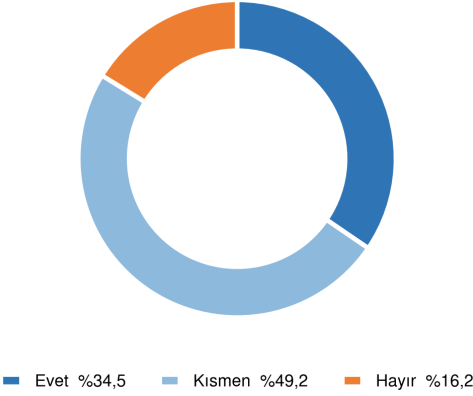
Akran zorbalığının okullardaki yaygınlığı konusunda “Okulunuzda akran zorbalığı yaygın bir sorun mu?” sorusu sorulmuştur. Soruya en sık verilen cevap “kısmen” olmuştur. Katılımcıların %49,2’si zorbalığı görev yaptığı okulda kısmen yaygın bir sorun olarak değerlendirirken %34,5’i sorunun açık biçimde yaygın olduğunu belirtmiştir. Yaygın olmadığını düşünenlerin oranı ise %16,2’de kalmıştır.

“Evet” ve “kısmen” cevapları birlikte ele alındığında katılımcıların %83,7’sinin akran zorbalığını en azından belirli ölçüde yaygın bir sorun olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle yaklaşık her altı katılımcıdan yalnızca biri zorbalığın okulunda yaygın olmadığını düşünmektedir. Bu dağılım, akran zorbalığının eğitimcilerin büyük çoğunluğu tarafından görmezden gelinebilecek veya istisnai olaylarla sınırlı bir sorun olarak değerlendirilmediğini göstermektedir.

Cevapların neredeyse yarısının “kısmen” seçeneğinde toplanması ayrıca önemlidir. Katılımcılar zorbalığın varlığını kabul etmekle birlikte olayların okulun tamamına yayıldığını veya sürekli yaşandığını düşünmüyor olabilir. Sorun belirli öğrenci gruplarında, bazı sınıflarda ya da belirli dönemlerde daha görünür hâle geliyor olabilir.

Buradaki oranlar kayıt altına alınmış zorbalık olaylarının sayısını değil, katılımcıların görev yaptıkları okullara ilişkin genel değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Buna rağmen %83,7’lik toplam oran, akran zorbalığının okul yaşamında dikkate alınması gereken yaygın bir sorun alanı olarak algılandığını vurgulamaktadır.

Gösterge 5. Akran zorbalığını tamamen veya kısmen yaygın bir sorun olarak görenlerin oranı

2.2.2. Akran Zorbalığına Tanıklık

“Okulunuzda akran zorbalığı yaygın bir sorun mu?”

Tablo 6. Katılımcıların akran zorbalığına tanık olma durumu

Tanıklık durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	1.498	65,2
Hayır	242	10,5
Kısmen	556	24,2
Toplam	2.296	100,0

Not: Yüzdeler geçerli cevaplar üzerinden hesaplanmıştır.

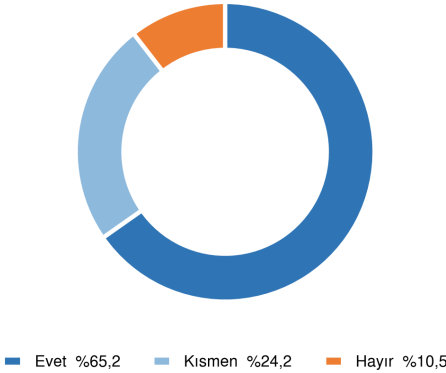
“Okulunuzda akran zorbalığına tanık oldunuz mu?” sorusuna verilen cevaplar kapsamında akran zorbalığına tanıklık oldukça yaygındır. Katılımcıların %65,2’si görev yaptığı okulda bu tür olaylara tanık olduğunu, %24,2’si ise kısmen tanık olduğunu belirtmiştir. İki cevap birlikte düşünüldüğünde oran %89,4’e ulaşmaktadır. Hiç tanık olmadığını söyleyenlerin %10,5’te kalması, zorbalığın eğitimcilerin büyük bölümü tarafından bir biçimde fark edilen bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Buradaki tanıklığın her zaman olayın gerçekleştiği anda tanıklık anlamına gelmediğini belirtmek gerekir. Soru bu deneyimler arasında ayırım yapmadığı için tanıklığın nasıl gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir. Yine de cevaplar,

akran zorbalığının öğrenciler arasında bütünüyle gizli kalan bir sorun olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Tanıklık oranı, akran zorbalığını tamamen veya kısmen yaygın bir sorun olarak görenlerin oranından (%83,7) bir miktar yüksektir. Bu fark çelişki olarak görülmemelidir. Bir eğitimci bir ya da birkaç zorbalık olayıyla karşılaşmış olsa bile bunları okulun bütününe yayılmış veya sürekli yaşanan bir sorun olarak değerlendirmeyebilir. Bu gerekçeyle, tanıklık olayla karşılaşma deneyimini, yaygınlık ise sorunun okul içindeki genel boyutuna ilişkin kanaati yansıtmaktadır.

Gösterge 6. Akran zorbalığına tamamen veya kısmen tanık olanların oranı

2.3. Akran Zorbalığının Bildirilmesi ve Zorbalık Karşısındaki Tutumlar

2.3.1. Akran Zorbalığı Yaşayan Öğrencilerin Yaşadıklarını Anlatma Durumu

“Akran zorbalığı yaşayan öğrenciler öğretmenlerine, okul idaresine ya da ailelerine yaşadıklarını anlatıyor mu?”

Tablo 7. Akran zorbalığı yaşayan öğrencilerin yaşadıklarını anlatma durumuna ilişkin görüşler

Görüş	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	1.507	73,4
Hayır	547	26,6
Toplam	2.054	100,0

Not: Bu soruya verilen 2.054 geçerli cevap üzerinden hesaplama yapılmıştır.

Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin büyük bölümünün yaşadıklarını bir yetişkinle paylaştığı düşünülmektedir. Soruyu cevaplayan katılımcıların %73,4’ü öğrencilerin öğretmenlerine, okul yönetimine veya ailelerine durumu anlattığını belirtmiştir. Buna karşılık öğrencilerin yaşadıklarını paylaşmadığını düşünenlerin oranı %26,6’dır.

İlk bakışta bildirim oranının yüksek olması olumlu bir görünüm sunsa da her dört katılımcıdan yaklaşık birinin öğrencilerin sessiz kaldığını düşünmesi göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Zorbalığın anlatılmaması, olayın yetişkinler tarafından fark edilmesini ve öğrenciye zamanında destek verilmesini güçleştirebilir. Öğrencinin utanması, arkadaşları tarafından dışlanmaktan çekinmesi veya anlatması durumunda sorunun daha da büyüyeceğini düşünmesi sessiz kalmasında etkili olabilir.

Soru, öğretmen, okul yönetimi ve aileyi tek bir cevap içinde bir araya getirmektedir. Bu nedenle öğrencilerin öncelikle kime başvurduğunu veya bu kişilerden hangisini daha güvenilir bulduğunu belirlemek mümkün değildir. Benzer şekilde öğrencinin yaşadıklarını kendiliğinden mi anlattığı, yoksa olay yetişkinler tarafından fark edildikten sonra mı paylaştığı da bilinmemektedir.

Ortaya çıkan sonuç iki yönlü görülmelidir: Zorbalık yaşayan öğrencilerin çoğunun en az bir yetişkine ulaştığı düşünülmekte, fakat azımsanamayacak bir grubun yaşadıklarını kimseyle paylaşmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca cevaplar öğrencilerin kendi beyanlarına değil, eğitimcilerin gözlemlerine dayanmaktadır. Bu nedenle oranlar, okul çalışanlarının konuya ilişkin değerlendirmeleri olarak okunmalıdır.

Gösterge 7. Akran zorbalığı yaşayan öğrencilerin yaşadıklarını anlatma durumu

■ Evet %73,4   ■ Hayır %26,6

2.3.2. Akran Zorbalığı Karşısında Sergilenen Tutumlar

“Öğrencilerin akran zorbalığına uğradığını tespit ettiğinizde nasıl bir tutum sergilersiniz?”

Tablo 8. Akran zorbalığı karşısında sergilenen tutumlar

Sergilenen tutum	Sayı (n)	Katılımcı (%)
Zorbalığa uğrayan öğrenciyle görüşürüm.	1.231	81,7
Zorbalığı yapan öğrenciyi uyarırım.	1.175	78,0
Okul yönetimine haber vererek disiplin sürecini başlatırım.	741	49,2
Her iki öğrencinin rehber öğretmenle görüşmesini sağlarım.	1.232	81,8
Aileleri bilgilendiririm.	980	65,0
Psikolojik destek almasını sağlarım.	409	27,1
Hiçbir aksiyon almam.	9	0,6

Not: Soru çoklu cevaplıdır. Yüzdelere, soruyu cevaplayan 1.507 katılımcı üzerinden hesaplanmıştır.

Zorbalık fark edildiğinde eğitimcilerin ilk yöneldiği yol, öğrencilerle temas kurmak ve rehberlik birimini sürece dâhil etmektir. Katılımcıların %81,8’i zorbalığa maruz kalan ve zorbalığı uygulayan öğrencilerin rehber öğretmenle görüşmesini sağlayacağını belirtmiştir. Zorbalığa uğrayan öğrenciyle kendisinin görüşeceğini söyleyenlerin oranı da %81,7 ile hemen hemen aynıdır. Bu iki tercihin birlikte öne çıkması, öğrencilerin dinlenmesine ve yaşananların rehberlik süreci içinde ele alınmasına da önem verildiğini göstermektedir.

Zorbalığı uygulayan öğrencinin uyarılması %78,0 ile en sık tercih edilen müdahaleler arasındadır. Bu oran, katılımcıların davranış karşısında hızlı ve doğrudan bir tepki vermeyi benimsediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, “uyarma” geniş tanımı olan bir müdahale biçimidir; uyarının nasıl yapıldığı, sonrasında öğrencinin davranışının izlenip izlenmediği veya başka bir sürecin başlatılıp başlatılmadığı bu cevaptan anlaşılamamaktadır. Burada araştırılan, uyarının niteliğinden çok zorbalık davranışının karşılıksız bırakılmaması yönündeki eğilimdir.

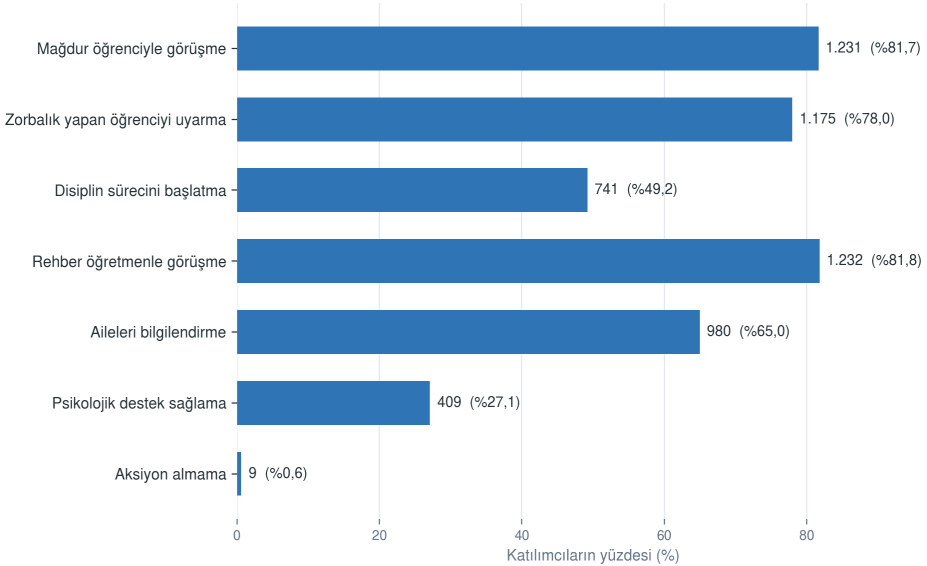
Aileyle iletişim de müdahalenin önemli bir parçasıdır. Katılımcıların %65,0’i aileleri bilgilendireceğini ifade ederken okul yönetimine haber vererek disiplin

sürecini başlatacağını belirtenlerin oranı %49,2’dir. Aradaki fark, aileyle görüşmenin resmî disiplin sürecine göre daha yaygın bir tercih olduğunu göstermektedir. Bunun olası nedenlerinden biri, eğitimcilerin her zorbalık olayını aynı ağırlıkla değerlendirmemesi ve olayın niteliğine göre farklı yollar izlemesidir.

Psikolojik destek diğer müdahalelerle karşılaştırıldığında daha sınırlı bir yerde durmaktadır. Öğrencinin psikolojik destek almasını sağlayacağını belirtenlerin oranı %27,1’dir. Psikolojik desteğin daha ağır, uzun süreli veya uzman müdahalesi gerektiren durumlarda düşünülmesi bu oranı açıklayabilir. Okuldaki uzman personel sayısı ve dışarıdan destek alınabilecek kurumlara erişim de tercihler üzerinde etkili olabilir.

Zorbalığa uğramış öğrenci kapsamında “Hiçbir aksiyon almam” diyenlerin oranı ise %0,6’dır. Başka bir ifadeyle katılımcıların neredeyse tamamı zorbalık karşısında en az bir müdahale yolu benimsemiştir. Öne çıkan yaklaşım; öğrencilerle görüşme, rehberlik birimini devreye sokma ve zorbalığı uygulayan öğrenciyi uyarma çevresinde şekillenmektedir. Aileyle iletişim ve disiplin süreci bunu izlerken psikolojik destek daha özel bir müdahale alanı olarak geride kalmaktadır.

Gösterge 8. Akran zorbalığı karşısında tercih edilen tutumlar

2.4. Okul Ortamı ve Kurumsal Durum

2.4.1. Akran Zorbalığının Görüldüğü Ortamlar

“Akran zorbalığı en çok hangi ortamda görülüyor?”

Tablo 9. Akran zorbalığının en çok görüldüğü ortamlar

Ortam	Sayı (n)	Yüzde (%)
Sınıfta	448	19,5
Okul bahçesinde	855	37,2
Tuvalette	165	7,2
Okul dışında	338	14,7
Sosyal medyada	367	16,0
Diğer	123	5,4
Toplam	2.296	100,0

Not: “Diğer” kategorisi, standart seçenekler dışında yazılan açık cevapları kapsamaktadır. Yüzdelere geçerli cevaplar üzerinden hesaplanmıştır.

Zorbalığın görüldüğü ortamlar içinde okul bahçesi açık biçimde öne çıkmaktadır. Katılımcıların %37,2’si olayların en çok burada yaşandığını düşünmektedir. Bahçeyi %19,5 ile sınıf, %16,0 ile sosyal medya ve %14,7 ile okul dışındaki ortamlar izlemektedir. Tuvalet %7,2, standart seçenekler dışında belirtilen diğer ortamlar ise %5,4 oranında işaretlenmiştir.

Okul bahçesinin ilk sırada yer alması şaşırtıcı değildir. Teneffüslerde öğrenci sayısının artması, farklı sınıf ve yaş gruplarının bir araya gelmesi ve etkileşimlerin ders ortamına göre daha serbest gerçekleşmesi, bahçeyi akranlar arasındaki gerilimlerin daha görünür olabileceği bir alan hâline getirebilir. Bunun yanında öğretmen denetiminin sınıfa göre daha dağınık olması da burada yaşanan olayların niteliğini etkileyebilir.

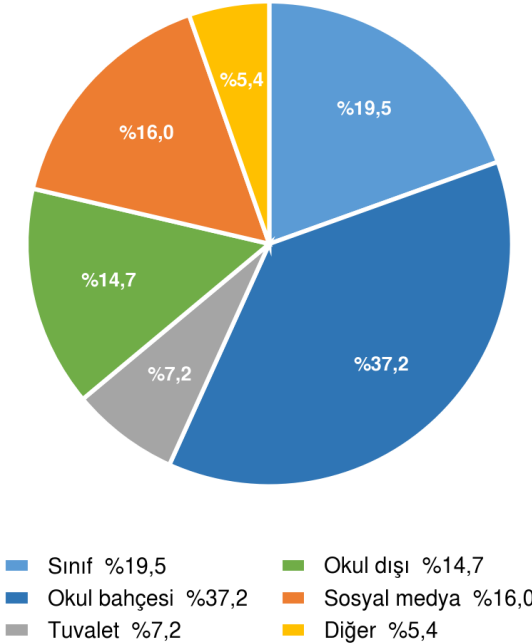
Sınıfın %19,5 ile ikinci sırada bulunması, zorbalığın denetimin zayıfladığı alanlarda ortaya çıkmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Katılımcıların yaklaşık beşte biri zorbalığın en çok sınıfta yaşandığını düşünmektedir. Ancak bu cevabın ders sırasında yaşanan olaylara mı, teneffüslerde sınıfta kalan öğrencilere-

re mi yoksa öğretmenin bulunmadığı zamanlara mı dayandığı bilinmemektedir. Sınıfın ikinci sırada yer alması yetişkin denetiminin varlığına rağmen zorbalığın sürdüğü biçiminde de yorumlanmamalıdır.

Bahçe, sınıf ve tuvalet birlikte düşünüldüğünde katılımcıların %63,9’u zorbalığın en çok okulun fiziksel sınırları içinde görüldüğünü belirtmiştir. Sosyal medya ile okul dışındaki ortamların toplam payı ise %30,7’dir. Buradan görülebileceği üzere, okulun zorbalığın başlıca mekânı olmayı sürdürdüğünü, fakat öğrenciler arasındaki sorunların okul kapısında sona ermediği söylenebilir. Sosyal medyanın üçüncü sıraya yerleşmesi önemlidir. Okulda başlayan bir çatışma dijital ortama taşınabileceği gibi çevrim içi ortamda yaşanan bir sorun da ertesi gün okul ilişkilerini etkileyebilir.

Ortaya çıkan mekânsal çeşitlilik, tek bir alana yönelik önlemlerin yeterli olmayacağını düşündürmektedir. Okul bahçesinde teneffüs ve geçiş zamanlarının düzenlenmesi, sınıf içindeki akran ilişkilerinin izlenmesi ve öğrencilerin dijital zorbalık konusunda bilinçlendirilmesi birbirini tamamlayan çalışmalar olarak ele alınabilir.

Gösterge 9. Akran zorbalığının görüldüğü ortamların dağılımı

2.4.2. Okulun Akran Zorbalığı Olaylarındaki Tavrı

“Akran zorbalığı olaylarında okulunuz nasıl bir tavır alıyor?”

Tablo 10. Okulların akran zorbalığı olaylarında sergilediği tavırlar

Okulun tavrı	Sayı (n)	Yüzde (%)
Önleyici çalışmalar yapılıyor ve farkındalık eğitimleri veriliyor.	649	28,3
Rehberlik birimi; zorbalığı uygulayan ve zorbalığa maruz kalan öğrenciler ile aileleriyle görüşüyor.	1.225	53,4
Yeterli bir müdahale söz konusu değildir.	368	16,0
Diğer	54	2,4
Toplam	2.296	100,0

Not: “Diğer” kategorisi, standart seçenekler dışında yazılan açık cevapları kapsamaktadır. Yüzdelere geçerli 2.296 cevap üzerinden hesaplanmıştır.

Katılımcıların %53,4’ü rehberlik biriminin zorbalığı uygulayan ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerle ve aileleriyle görüştüğünü belirtmiştir. Önleyici çalışmalar ile farkındalık eğitimlerini okulun temel yaklaşımı olarak görenlerin oranı %28,3’tür. Katılımcıların %16,0’sı yeterli bir müdahalenin bulunmadığını düşünürken diğer uygulamalardan söz edenlerin oranı %2,4’te kalmıştır.

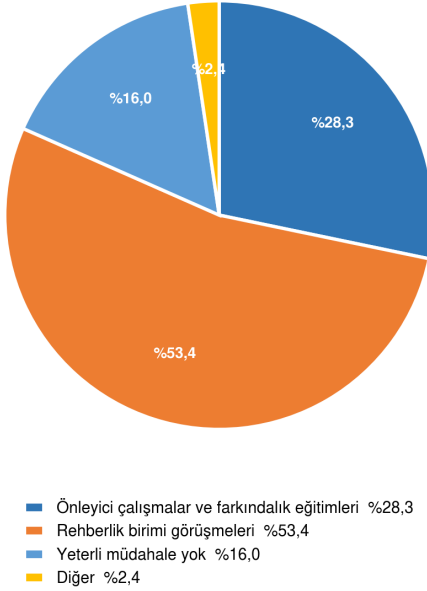
Rehberlik görüşmelerinin ilk sırada yer alması, olayın zorbalığa maruz kalan öğrenci üzerinden ele alınmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Zorbalığı uygulayan öğrencinin ve her iki tarafın ailesinin de görüşmelere dâhil edilmesi, sorunun farklı taraflarıyla birlikte ele alındığı bir müdahale anlayışı sunmaktadır. Ne var ki bu görüşmelerin kaç kez yapıldığı, ne kadar sürdüğü ve sonrasında öğrencilerin izlenip izlenmediği bilinmemektedir.

Akran zorbalığı ve şiddet karşısında, önleyici çalışmaların ve farkındalık eğitimlerinin %28,3’te kalması, okullarda olay sonrasında yapılan görüşmelerin olay öncesindeki çalışmalardan daha görünür olduğunu düşündürmektedir. Buradan önleyici faaliyetlerin sadece bu orandaki okullarda yürütüldüğü sonucu çıkarılmamalıdır. Katılımcılar okulun tavrını en iyi anlattığını düşündükleri tek bir seçeneği işaretlemiştir. Rehberlik görüşmelerini seçen bir katılımcının okulunda paralel olarak farkındalık eğitimi veya başka bir önleyici çalışma da bulunabilir.

Daha eleştirel değerlendirme yapanların oranı da küçümsenecek düzeyde değildir. Katılımcıların %16,0’sı, başka bir ifadeyle yaklaşık her altı kişiden biri, akran zorbalığı karşısında yeterli bir müdahale bulunmadığını belirtmiştir. Okulun olaya geç tepki vermesinden, müdahalenin görüşmeyle sınırlı kalmasından, öğrencilerin yeterince izlenmemesinden veya önleyici çalışmaların etkisiz bulunmasından kaynaklanabilir.

Ortaya çıkan tablo, okulların yaklaşımında rehberlik biriminin merkezî bir konumda olduğunu; önleyici ve farkındalık temelli çalışmaların ise daha geri planda algılandığını göstermektedir. Olay sonrasında öğrenciler ve ailelerle görüşülmesi önemli olmakla birlikte, zorbalık ortaya çıkmadan önce yürütülecek çalışmaların daha düzenli ve görünür hâle gelmesi bu müdahale yapısını tamamlayabilir.

Gösterge 10. Okulların akran zorbalığı olaylarında sergilediği tavırların dağılımı

2.4.3. Okulda Suça Karışan Çocukların Bulunma Durumu

“Okulunuzda suça karışan çocuklar bulunuyor mu?”

Tablo 11. Okullarda suça karışan çocukların bulunma durumu

Cevap	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	548	23,9
Hayır	1.022	44,6
Bilğim yok	722	31,5
Toplam	2.292	100,0

Not: Yüzdelere, bu soruya cevap veren 2.292 katılımcı üzerinden hesaplanmıştır.

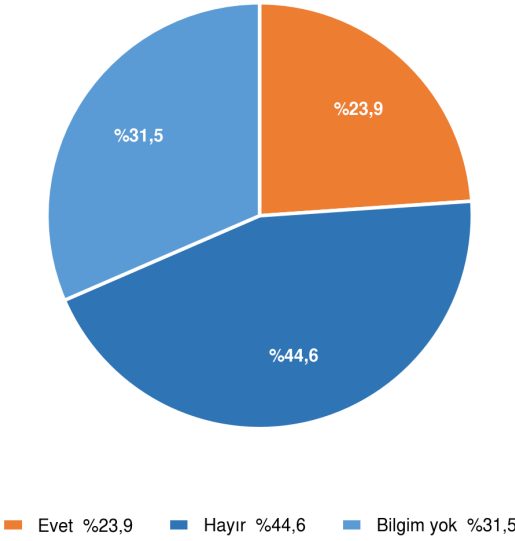
Bu soruda asıl dikkat çekici nokta, “evet” ya da “hayır” cevabından önce, katılımcıların önemli bir bölümünün konu hakkında bilgi sahibi olmamasıdır. Her üç katılımcıdan yaklaşık biri (%31,5), görev yaptığı okulda suça karışan bir çocuk bulunup bulunmadığını bilmediğini söylemiştir. Çocukların adli süreçlerine ilişkin bilgilerin hassas ve gizli olması düşünüldüğünde bu durum bütünüyle şaşırtıcı değildir. Söz konusu bilgiler okul içinde yönetim, rehberlik birimi veya doğrudan ilgili personel tarafından biliniyor olabilir.

Okullarda suça karışan çocukların bulunma durumu sorusuna verilen cevaplardan “hayır” seçeneği ağırlıktadır. Katılımcıların %44,6’sı okulunda suça karışan çocuk bulunmadığını, %23,9’u ise bulunduğunu bildirmiştir. Başka bir ifadeyle araştırmaya katılan yaklaşık her dört kişiden biri, böyle bir öğrencinin kendi okulunda eğitimine devam ettiğini bilmektedir. Bu çocukların okulda bulunması, adli bir olaya karıştıktan sonra eğitim sistemiyle bağlarının bütünüyle kesilmediğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca bu istatistik, okulların uyum, izleme ve psikososyal destek gerektiren durumlarla da karşılaştığını ortaya koymaktadır.

Konu hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtenler hesaplamanın dışında bırakıldığında tablo biraz daha farklı görünmektedir. “Evet” veya “hayır” cevabını veren 1.570 kişinin %34,9’u okulunda suça karışan çocuk bulunduğunu, %65,1’i ise bulunmadığını söylemiştir. Bu ikinci oran, yalnızca konu hakkında bir değerlendirme yapabildiğini belirten kişileri kapsamaktadır. Burada katılımcı ile okul sayısını birbirinden ayırmak gerekir. Aynı okulda görev yapan birden fazla kişi anketeye katılmış olabilir; ayrıca bir okulda birden fazla suça karışan çocuk bulunması da mümkündür. Bu nedenle “evet” cevaplarının oranından hareketle okulların %23,9’unda suça karışan çocuk bulunduğu söylenemez.

Yüksek “bilgim yok” oranı, okul içindeki bilgi paylaşımının sınırlarını da gündeme getirmektedir. Bir tarafta çocuğun mahremiyetinin korunması ve damgalanmasının önlenmesi, diğer tarafta çocukla çalışan kişilerin gerekli destek süreçlerinden haberdar olması gerekmektedir. Buradaki mesele, görev ve sorumluluk üstlenen birimler arasında ihtiyaç duyulan ölçüde bir iletişim kurulabilmesidir.

Gösterge 11. Okullarda suça karışan çocukların bulunma durumuna ilişkin görüşler

2.5. Rehberlik Çalışmaları

“Bu çocuklar okula devam ediyorsa rehberlik birimi tarafından bireysel rehabilitasyon çalışması yapılıyor mu?”

Tablo 12. Rehberlik birimi tarafından bireysel rehabilitasyon çalışması yapılma durumu

Cevap	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	298	54,3
Hayır	92	16,7
Bilgim yok	158	28,8
Toplam	548	100,0

Not: Yüzdeler yalnızca geçerli cevaplar üzerinden hesaplanmıştır.

Rehberlik hizmetlerine ilişkin tablo iki ayrı düzeyde okunabilir. İlk düzeyde, bu koşullu soruya cevap veren 548 kişinin tamamı dikkate alındığında bireysel rehabilitasyon çalışması yapıldığını söyleyenler %54,3 ile en büyük grubu oluşturmaktadır. Çalışma yapılmadığını belirtenlerin oranı %16,7’dir. Geriye kalan %28,8 ise bu konuda bilgi sahibi değildir. İlk bakışta destek çalışmalarının varlığı öne çıkmakla birlikte, uygulamaların okul personeli tarafından ne ölçüde bilindiği konusunda daha karmaşık bir görünüm vardır.

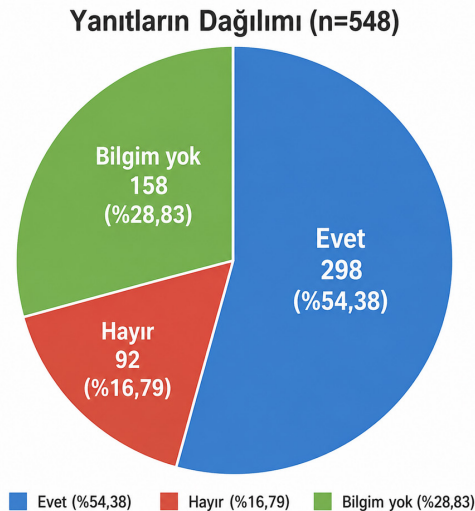
İkinci düzeyde konu hakkında bilgi verebilen katılımcılara bakılabilir. “Bilgim yok” cevabı dışarıda bırakıldığında geriye 390 kişi kalmaktadır. Bu grubun %76,4’ü bireysel rehabilitasyon çalışması yürütüldüğünü, %23,6’sı ise yürütülmediğini belirtmiştir. Başka bir ifadeyle uygulamaların varlığı hakkında bilgi sahibi olan her dört katılımcıdan yaklaşık üçü, rehberlik biriminin çocukla bireysel çalışma yaptığını söylemektedir. Bu açıdan bakıldığında rehabilitasyon çalışmaları, yaygın bir uygulama görünümündedir.

Buradaki “evet” cevabı yine de hizmetin niteliği hakkında fazla şey söylemez. Bireysel çalışmanın kaç görüşmeden oluştuğu, düzenli biçimde sürdürülüp sürdürülmediği, hangi ihtiyaçlara yöneldiği veya okul dışındaki kurumlarla bağlantı kurulup kurulmadığı bilinmemektedir. Bazı okullarda uzun süreli bir izleme programı, bazılarında ise sınırlı sayıda rehberlik görüşmesi aynı seçenek altında değerlendirilmiş olabilir.

Çalışma yapılmadığını belirten %16,7’lik kesim de tek bir duruma işaret etmeyebilir. Okulda rehberlik personelinin bulunmaması, mevcut personelin öğrenci yoğunluğu nedeniyle bireysel çalışmaya yeterince zaman ayıramaması veya çocuğun başka bir kuruma yönlendirilmiş olması ihtimaller arasındadır. Uygulamanın farklı bir adla yürütülmesi de katılımcının “hayır” cevabı vermesine yol açmış olabilir.

Yaklaşık üçte birlik “bilgim yok” grubu ise hizmetin varlığından çok görünürlüğü üzerine düşünmeyi gerektirmektedir. Öğrenciyle çalışan veya gerektiğinde yönlendirme yapması beklenen personelin hangi destek mekanizmalarının bulunduğunu bilmesi de önemlidir.

Gösterge 12. Bireysel rehabilitasyon çalışmalarının yapıma durumuna ilişkin görüşler

2.6. Şiddet ve Suça Yönelmenin Nedenlerine İlişkin Görüşler

Katılımcıların şiddet ve suça yönelmenin nedenlerine ilişkin ifadelere katılım düzeyleri değerlendirilmiştir.

Tablo 13. Şiddet ve suça yönelmenin nedenlerine ilişkin görüşlerin dağılımı

İfade	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Suçla karışan çocukların ailelerinde ekonomik sorunlar vardır.	%8,4	%20,5	%18,1	%38,7	%14,3
Suçla karışan çocukların ailelerinin büyük bir kısmında suç geçmişi olan bireyler vardır.	%5,6	%14,8	%23,6	%40,1	%15,9
Ebeveyn ilgisizliği ve ebeveynin sanal medya kontrolünü yeterli düzeyde yapmaması, öğrencilerin şiddete yönelmesinde önemli bir etkidir.	%7,7	%3,4	%3,0	%32,1	%53,8
Şiddet eğilimli öğrencilerin aileleri okul ile yeterli iş birliği yapmaktadır.	%29,4	%30,0	%12,1	%15,6	%12,9
Öğrencilerin şiddete yönelmesinde sosyal medya içerikleri etkili olmaktadır.	%7,6	%4,5	%5,3	%34,0	%48,6
Şiddet içerikli dijital oyunlar öğrencilerin saldırgan davranışlarını artırmaktadır.	%8,8	%4,3	%6,8	%29,1	%51,0
Okul aidiyetinin zayıf olması suça yönelmede etkili bir faktördür.	%7,7	%9,1	%13,2	%38,7	%31,3
Akran baskısı suça yönelmede etkili bir faktördür.	%6,4	%5,6	%13,1	%46,2	%28,7
Çeteleşme suça yönelmede etkili bir faktördür.	%7,0	%3,7	%7,3	%39,5	%42,4

İfade	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Akademik başarısızlık suça yönelmede etkili bir faktördür.	%8,4	%15,8	%20,1	%35,2	%20,4
Madde kullanımı suça yönelmede etkili bir faktördür.	%7,2	%4,2	%7,5	%28,5	%52,6
Dışlanmışlık ve aidiyet hissinin zayıf olması suça karışmada önemli rol oynar.	%6,9	%5,3	%10,0	%39,8	%38,0
Rehberlik yetersizliği suça yönelmede etkili bir faktördür.	%8,6	%11,5	%18,1	%34,1	%27,6

Not: Her ifade için N=2.296’dır. Tabloda geçerli cevaplar üzerinden hesaplanan satır yüzdeleri gösterilmiştir.

Katılımcıların çizdiği tablo, şiddet ve suça yönelmeyi tek bir nedene indirgeyen bir açıklamadan oldukça uzaktır. Aile ilişkileri, dijital dünya, akran çevresi, okul aidiyeti ve bireysel güçlükler aynı nedenler haritasının farklı unsurları olarak görülmektedir. Bu harita içinde en güçlü vurgu ebeveyn ilgisizliği ve sanal medya kullanımının yeterince denetlenmemesi üzerindedir. Katılımcıların %85,9’u bu ifadenin karşısında “katılıyorum” ya da “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini işaretlemiş, katılmayanların oranı %11,1’de kalmıştır. Hem aile ilgisi hemde dijital denetimin aynı ifadede buluşması, katılımcıların çocukların çevrim içi yaşamını aile ilişkilerinden bağımsız düşünmediğini ortaya koymaktadır.

Sosyal medya içeriklerinin çocukları şiddete yönlendirdiğini düşünenlerin oranı %82,6, şiddet içerikli dijital oyunlara aynı yönde yaklaşanların oranı %80,1’dir. Her iki ifadede de karşı görüş bildirenlerin yaklaşık onda bir düzeyinde kalması, dijital içerikler konusunda geniş bir uzlaşmaya işaret etmektedir. Eğitimcilerin gözünde telefon, sosyal medya ve dijital oyunlar okul dışında kalan ikincil alanlar değildir.

Sorunun bir başka yüzünü arkadaş çevresi ve grup ilişkileri oluşturmaktadır. Çeteleşmeyi etkili bulanların oranı %81,9, madde kullanımını etkili bulanların oranı %81,1’dir. Akran baskısına katılım da %74,9 gibi yüksek bir düzeydedir. Bu üç madde birlikte düşünüldüğünde çocukların içinde bulunduğu grubun, kabul görme arzusunun ve riskli ilişkilerin katılımcıların değerlendirmelerinde önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Bilhassa çeteleşme ve madde kullanımının benzer oranlarla öne çıkması, bu iki durumun eğitimcilerin gözünde birbirinden bağımsız sorunlar olarak görülmediğini düşündürmektedir.

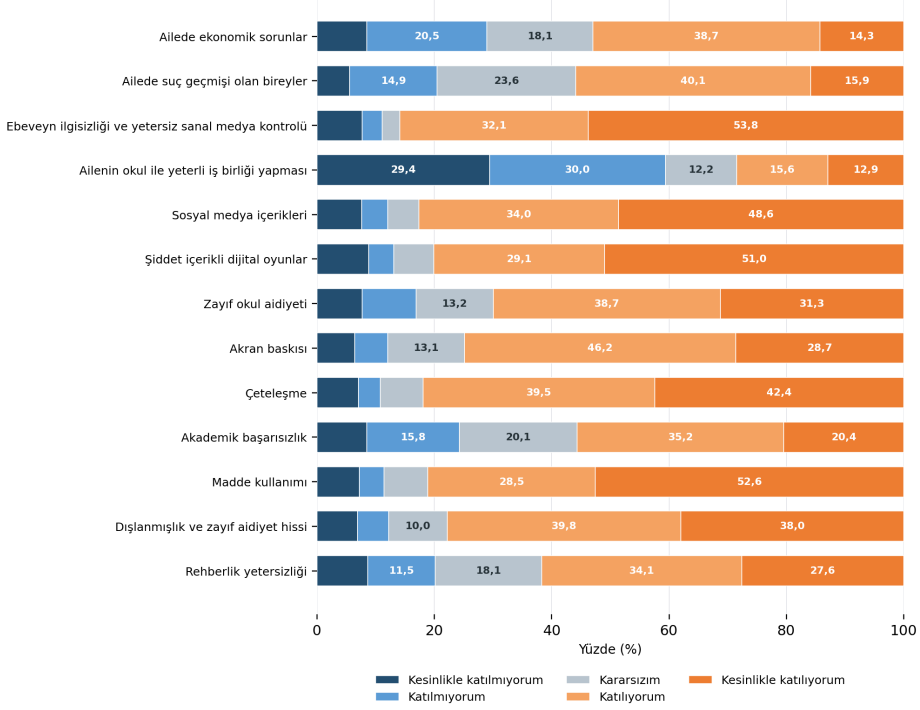
Aidiyet meselesi bu noktada ayrı bir önem kazanmaktadır. Dışlanmışlık ve zayıf aidiyet hissinin şiddet ve suça yönelmede rol oynadığını düşünenlerin oranı %77,8’dir. Okula aidiyet duygusunun zayıflığını etkili bulanlar ise %70,0 düzeyindedir. Çocuğun arkadaşları tarafından kabul edilmemesi, kendisini okul topluluğunun bir parçası olarak görmemesi ve riskli gruplara yönelmesi arasında katılımcılar açısından bir bağ kurulmaktadır. Böyle bakıldığında öğrencinin okulda kendisini güvende, değerli ve bir topluluğa ait hissedip hissetmediği de tartışmanın içine girmelidir.

Her başlıkta aynı ölçüde görüş birliği yoktur. Rehberlik hizmetlerinin yetersizliği %61,7 ile çoğunluk tarafından önemli bulunurken ailede suç geçmişi %56,0, akademik başarısızlık %55,6 ve ekonomik sorunlar %53,0 oranında destek görmüştür. Ekonomik sorunlar ile akademik başarısızlık maddelerinde cevaplar daha dağınıktır. Ekonomik sorunların etkili olduğu görüşüne katılmayanların oranı %28,9, akademik başarısızlıkta ise %24,2’dir. Katılımcılar bu unsurları bütünüyle önemsiz görmemekte, bununla birlikte aile denetimi, dijital içerikler veya çeteleşme kadar ortak bir açıklama olarak da benimsememektedir. Ekonomik ve akademik koşulların her çocukta aynı biçimde işlemediğine yönelik daha temkinli bir değerlendirme bulunduğunu düşünülebilir.

Aile ile okul arasındaki iş birliği ise tablonun ters yönde okunması gereken maddesidir. “Şiddet eğilimli öğrencilerin aileleri okul ile yeterli iş birliği yapmaktadır” ifadesine katılmayanların oranı %59,4’tür. Katılımcıların %28,5’i mevcut iş birliğini yeterli bulurken %12,1’i kararsız kalmıştır. Dolayısıyla eğitimcilerin çoğu ailelerin okul ile yeterli iş birliği yaptığı kanaatinde değildir. Bu sonuç, ilk madde öne çıkan ebeveyn ilgisi ve denetimi sorunuyla birlikte düşünüldüğünde daha anlamlı hâle gelmektedir. Katılımcılar aileyi çözüm sürecine yeterince katılmadığını düşündükleri bir aktör olarak da değerlendirmektedir.

Cevapların bütünü içinde en geniş uzlaşma aile ilgisi ve denetimi, dijital içerikler, çeteleşme, madde kullanımı ve akran çevresi etrafında oluşmuştur. Ekonomik güçlükler, akademik başarısızlık, ailede suç geçmişi ve rehberlik hizmetleri ise daha fazla görüş ayrılığının bulunduğu başlıklardır. Bu bağlamda, ortaya tek yönlü değil, çocuğu aile, okul, arkadaş grubu ve dijital çevresi içinde ele alan katmanlı bir açıklama çıkmaktadır.

Gösterge 13. Şiddet ve suça yönelmenin nedenlerine ilişkin katılım düzeyleri

2.7. Okulda ve Okul Çevresinde Karşılaşılan Şiddet ve Risk Durumları

“Okulunuzda / okul çevresinde aşağıdaki durumlarla ne sıklıkla karşılaşıyorsunuz?”

Tablo 14. Okulda ve okul çevresinde karşılaşılan durumların sıklığı

Durum	Hiç	Nadiren	Ara sıra	Sık sık
Sözlü şiddet	%0,9	%10,5	%35,9	%52,7
Fiziksel şiddet	%5,3	%29,2	%48,3	%17,1
Psikolojik şiddet	%2,8	%19,7	%45,0	%32,4
Madde kullanımı	%62,0	%29,0	%7,0	%2,0
Okula kesici/delici aletle gelinmesi	%49,1	%37,8	%10,9	%2,2
Akran zorbalığı	%1,5	%16,9	%41,9	%39,7

Not: Her durum için N=2.296’dır. Tabloda geçerli cevaplar üzerinden hesaplanan satır yüzdeleri gösterilmiştir.

Okuldaki şiddet görünümü, ağır fakat seyrek olaylardan çok gündelik ilişkilerin içine yerleşen sözel ve psikolojik davranışlarda yoğunlaşmaktadır. “Ara sıra” ve “sık sık” cevapları birlikte ele alındığında sözlü şiddet %88,6 ile başı çekmektedir. Akran zorbalığı %81,6, psikolojik şiddet %77,4 ve fiziksel şiddet %65,4 oranıyla onu izlemektedir. Madde kullanımı ile okula kesici veya delici aletle gelmesi ise bu dört durumdan belirgin biçimde ayrılmakta ve çok daha seyrek bildirilmektedir.

Sözlü şiddetin ulaştığı düzey, tablonun en çarpıcı tarafıdır. Katılımcıların yarısından fazlası (%52,7) bu tür davranışlarla sık sık, %35,9’u ise ara sıra karşılaştığını söylemiştir. Hiç karşılaşmadığını belirtenlerin oranı yalnızca %0,9’dur. Bu kadar düşük bir “hiç” oranı, sözlü şiddetin tek tek okullara veya istisnai olaylara özgü görülmediğini düşündürmektedir. Benzer bir tablo akran zorbalığında da vardır. Katılımcıların %39,7’si zorbalıkla sık sık, %41,9’u ara sıra karşılaşmakta; %1,5’i hiç karşılaşmadığını belirtmektedir.

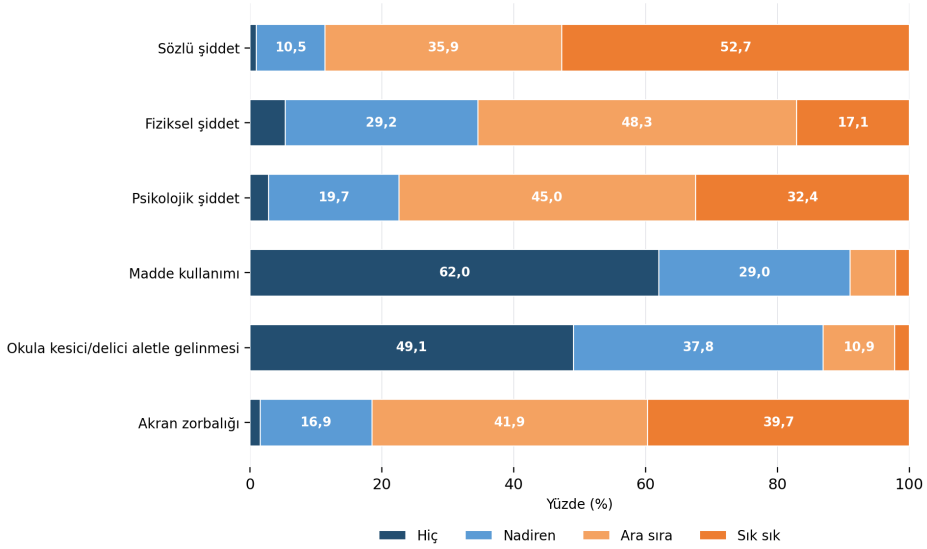
Sözlü şiddet ile akran zorbalığı kimi olaylarda iç içe geçebilir; öğrenciler arasındaki alay etme, küçük düşürme, tehdit veya hakaret davranışları bir zorbalık sürecinin parçası olabilir. Tablodaki kategoriler farklı davranış alanlarını ölçse de okul yaşamında bunların sınırları her zaman kesin değildir. Bu nedenle sözlü şiddetin yüksekliği, akran zorbalığı ve psikolojik şiddetle birlikte okunmalıdır.

Psikolojik şiddetle ara sıra veya sık sık karşılaşanların oranı %77,4’tür. Fiziksel şiddette aynı oran %65,4’e düşmektedir. Şiddetin fiziksel olmayan biçimlerinin daha sık bildirilmesi, görünür yaralanmayla sonuçlanmayan davranışların okul deneyiminde geniş bir yer tuttuğunu düşündürmektedir. Dışlama, aşağılama, tehdit ve duygusal baskı gibi davranışlar her zaman kolay fark edilmese de öğrenciler üzerinde süreklilik gösteren bir etki bırakabilir. Fiziksel şiddetin ise daha alt sırada bulunması önemsiz olduğu anlamına gelmez. Katılımcıların %17,1’i bu tür olaylarla sık sık, %48,3’ü ara sıra karşılaştığını ifade etmiştir.

Tablonun diğer ucunda madde kullanımı ve kesici ya da delici aletle okula gelme yer almaktadır. Madde kullanımıyla hiç karşılaşmadığını söyleyenlerin oranı %62,0, nadiren karşılaştığını söyleyenlerin oranı %29,0’dır. Ara sıra ve sık sık cevaplarının toplamı %9,0’da kalmaktadır. Kesici veya delici aletle gelmesinde ise “hiç” cevabı %49,1, “nadiren” cevabı %37,8’dir; daha düzenli karşılaşma bildirenlerin toplamı %13,1’dir. Bu oranlar sözlü ve psikolojik şiddete kıyasla düşüktür, fakat söz konusu davranışların yaratabileceği tehlike görülme sıklığıyla aynı şey değildir. Seyrek gerçekleşen tek bir olay dahi okul güvenliği açısından ağır sonuçlar doğurabilir.

Katılımcıların günlük deneyiminde asıl ağırlığı sözlü şiddet, akran zorbalığı ve psikolojik şiddet taşımaktadır. Madde kullanımı ve kesici alet gibi riskler daha seyrek görünse de ayrı güvenlik tedbirleri gerektiren bir alandır.

Gösterge 14. Okulda ve okul çevresinde karşılaşılan durumların sıklık dağılımı

2.8. Okul İklimi ve Siber Zorbalığa İlişkin Görüşler

Katılımcıların görev yaptıkları okuldaki okul iklimi, güvenlik ve siber zorbalığa ilişkin ifadelerle katılım düzeyleri değerlendirilmiştir.

Tablo 15. Okul iklimi ve siber zorbalığa ilişkin görüşlerin dağılımı

İfade	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Öğrenciler okulda kendilerini güvende hissetmektedir.	%3,7	%8,2	%16,8	%50,7	%20,6
Öğretmenler ve öğrenciler arasında karşılıklı saygıya dayalı bir ilişki bulunmaktadır.	%5,5	%12,0	%17,1	%47,2	%18,2
Okulumuzda öğrencilerin sorunlarını paylaşabilecekleri güvenli ortamlar bulunmaktadır.	%4,1	%6,2	%12,9	%52,8	%24,0
Okul yönetimi şiddet olaylarına karşı etkili ve tutarlı bir yaklaşım sergilemektedir.	%6,1	%8,8	%15,5	%44,9	%24,7
Öğrencilerin okula aidiyet duygusu yüksektir.	%6,4	%13,5	%27,1	%40,1	%12,9
Öğrenciler arasında dışlanma ve ayrımcılık yaygın değildir.	%8,6	%18,2	%23,7	%37,2	%12,3

İfade	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Okul kuralları tüm öğrenciler için adil şekilde uygulanmaktadır.	%6,5	%8,4	%14,7	%42,2	%28,3
Öğretmenler şiddet ve zorbalık olaylarını erken fark edebilmektedir.	%3,8	%6,9	%19,3	%48,6	%21,4
Okuldaki sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler öğrencilerin olumlu davranış geliştirmesine katkı sağlamaktadır.	%3,1	%4,4	%8,2	%40,6	%43,7
Olumlu okul iklimi şiddet davranışlarını azaltmaktadır.	%2,6	%3,4	%6,8	%43,9	%43,2
Öğrenciler arasında siber zorbalık önemli bir sorun haline gelmiştir.	%6,6	%10,5	%19,4	%35,8	%27,7
Sosyal medya kullanımı öğrenciler arasındaki çatışmaları artırmaktadır.	%4,3	%5,7	%12,3	%41,3	%36,4
Siber zorbalık okul içindeki akran zorbalığıyla ilişkilidir.	%4,1	%7,4	%18,7	%42,3	%27,5
Öğrenciler maruz kaldıkları siber zorbalığı öğretmenlerine veya ailelerine bildirmektedir.	%6,8	%16,4	%36,8	%31,2	%8,8
Öğrenciler siber zorbalığın sonuçları konusunda yeterli bilgiye sahip değildir.	%5,8	%12,8	%21,8	%39,7	%19,9
Sahte hesaplar üzerinden yapılan paylaşımlar öğrenciler üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.	%3,9	%5,1	%14,7	%44,4	%31,9
Sosyal medyada dışlama ve küçük düşürme davranışları öğrencilerin psikolojik sağlığını olumsuz etkilemektedir.	%3,4	%4,5	%9,6	%45,6	%36,9
Okulumuzda siber zorbalığı önlemeye yönelik çalışmalar yerlidir.	%9,5	%14,8	%32,1	%32,9	%10,7

İfade	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Velilerin dijital medya kullanımı konusunda çocuklarını yeterince denetlediğini düşünüyorum.	%37,2	%25,4	%17,3	%11,2	%8,8
Siber zorbalık öğrencilerin akademik başarısını ve okul uyumunu olumsuz etkilemektedir.	%4,1	%4,7	%12,0	%37,3	%41,9

Not: Her ifade için N=2.296’dır. Tabloda geçerli cevaplar üzerinden hesaplanan satır yüzdeleri gösterilmiştir.

İlk bakışta okulların iklimine ilişkin oldukça olumlu bir tablo vardır. Katılımcıların %71,3’ü öğrencilerin kendilerini okulda güvende hissettiğini, %76,8’i ise öğrencilerin sorunlarını paylaşabilecekleri güvenli ortamların bulunduğunu düşünmektedir. Okul yönetiminin şiddet olayları karşısında etkili ve tutarlı davrandığını belirtenler %69,6, kuralların bütün öğrencilere adil biçimde uygulandığını söyleyenler %70,5 düzeyindedir. Öğretmenlerin şiddet ve zorbalığı erken fark edebildiğine duyulan güven de benzer bir orandadır (%70,0). Güvenlik, yönetim, kurallar ve öğretmen farkındalığı söz konusu olduğunda katılımcıların yaklaşık üçte ikisinden fazlası olumlu tarafta yer almaktadır.

Daha da güçlü olan, okul ikliminin ve etkinliklerin ne işe yaradığına ilişkin inançtır. Olumlu okul ikliminin şiddet davranışlarını azalttığını düşünenlerin oranı %87,1’e ulaşmaktadır. Sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin öğrencilerin olumlu davranış geliştirmesine katkı sağladığını belirtenler de %84,3 ile oldukça geniş bir gruptur. Öğrencilerin okul yaşamına katılması, kendilerine alan bulması ve destekleyici ilişkiler kurması koruyucu bir unsur olarak görülmektedir.

Ne var ki okul ikliminin bütün boyutları, aynı ölçüde olumlu değildir. Öğretmenlerle öğrenciler arasında karşılıklı saygıya dayalı bir ilişki bulunduğunu düşünenlerin oranı %65,4 iken öğrencilerin okula aidiyetinin yüksek olduğunu söyleyenlerde bu oran %53,0’a düşmektedir. Aidiyet maddesinde kararsız kalanların %27,1’e ulaşması, katılımcıların önemli bir bölümünün öğrencilerin kendilerini okula ne ölçüde bağlı hissettiğinden emin olmadığını düşündürmektedir.

Dışlanma ve ayrımcılık söz konusu olduğunda tablo daha da belirsizleşmektedir. “Öğrenciler arasında dışlanma ve ayrımcılık yaygın değildir” ifadesine katılanların oranı %49,5’tir. Buna karşılık %26,8’i bu görüşe katılmamakta, %23,7’si ise kararsız kalmaktadır. İfadenin olumlu yönde kurulduğu hatırlandığında, katılmayanların okullarda dışlanma ve ayrımcılığın bulunduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır. Böylece güvenli ortam ve adil kurallar konusunda görülen olumlu değerlendirmeler, öğrencilerin birbirlerini kabul etmesi ve okula ait hissetmesi noktasında aynı güçle devam etmemektedir.

Dijital alana geçildiğinde sorun daha farklı bir boyut kazanmaktadır. Katılımcıların %63,5’i siber zorbalığın öğrenciler arasında önemli bir sorun hâline geldiğini, %69,8’i çevrim içi zorbalık ile okul içindeki akran zorbalığı arasında bağlantı bulunduğunu düşünmektedir. Sosyal medyanın öğrenciler arasındaki çatışmaları artırdığı görüşü ise %77,7 oranında desteklenmiştir.

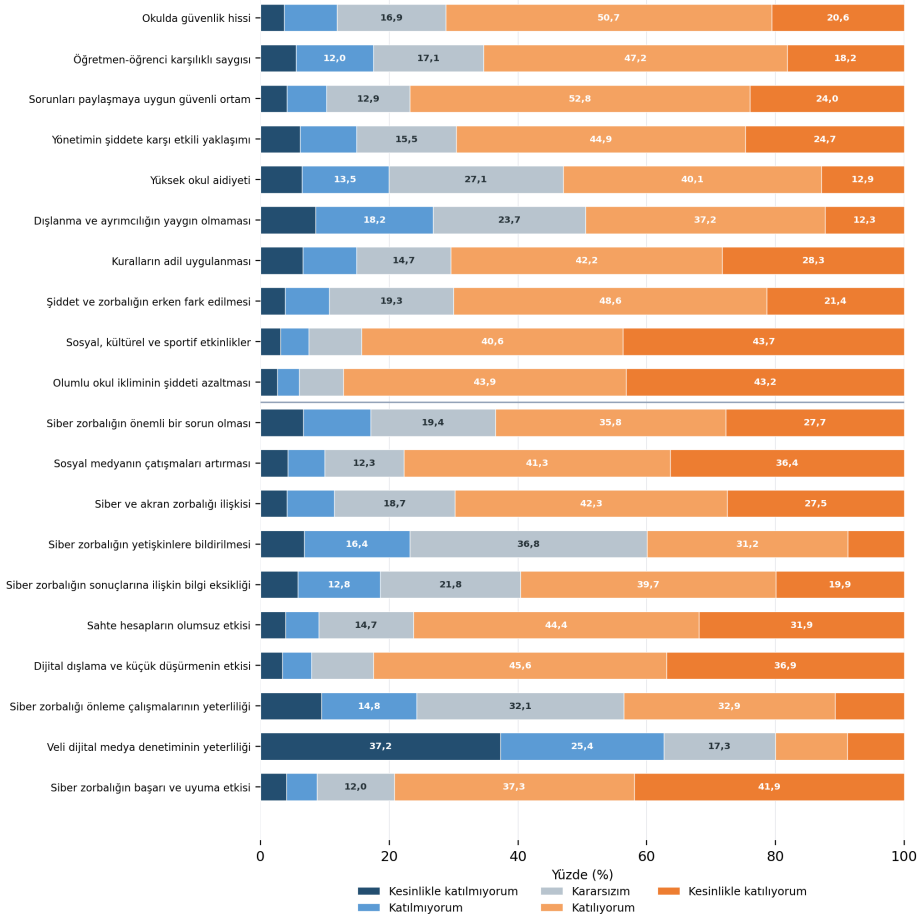
Siber zorbalığın sonuçları konusunda çok daha geniş bir uzlaşma vardır. Sosyal medyada dışlama ve küçük düşürmenin öğrencilerin psikolojik sağlığını olumsuz etkilediğini düşünenler %82,5, siber zorbalığın akademik başarıya ve okul uyumuna zarar verdiğini belirtenler %79,2 düzeyindedir. Sahte hesaplardan yapılan paylaşımların olumsuz etkilerine katılanların oranı da %76,3’tür. Katılımcılar çevrim içi davranışların öğrencinin ruhsal durumuna, ders yaşamına ve okulla kurduğu ilişkiye uzanan sonuçları olduğunu düşünmektedir.

En belirsiz alanlardan biri öğrencilerin yaşadıkları siber zorbalığı yetişkinlere bildirip bildirmediğidir. Öğrencilerin öğretmenlerine veya ailelerine durumu anlattığını düşünenlerin oranı %40,0’dır. Katılımcıların %23,2’si buna katılmazken %36,8’i kararsız kalmıştır. Kararsızların bu kadar yüksek olması, siber zorbalığın yetişkinlerin görüş alanının dışında kalabilen yönünü açığa çıkarmaktadır. Öğrenciler yaşadıklarını paylaşmıyor olabilir; katılımcılar da bildirim yapılıp yapılmadığını her zaman bilemeyebilir. Ayrıca %59,6’lık bir kesim, öğrencilerin siber zorbalığın sonuçları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünmektedir.

Okulun ve ailenin dijital risklerle baş etme kapasitesi de güçlü bir güven yaratmamaktadır. Siber zorbalığı önlemeye yönelik okul çalışmalarını yeterli bulanların oranı %43,6’dır. Katılımcıların %24,3’ü çalışmaları yetersiz bulmuş, %32,1’i ise bu konuda kararsız kalmıştır. Daha belirgin eleştiri aile denetimine yöneliktir: Velilerin çocuklarının dijital medya kullanımını yeterince izlediğini düşünenlerin oranı %20,0 iken bu görüşe katılmayanların oranı %62,6’dır. Bu, tablonun en güçlü olumsuz değerlendirmelerinden biridir.

Bir tarafta güvenlik, adil kurallar, yönetimin yaklaşımı ve öğretmenlerin farkındalığı bakımından olumlu değerlendirilen bir okul ortamı vardır. Diğer tarafta daha zayıf aidiyet, dışlanma ihtimali, yetişkinlere her zaman bildirilmeyen siber zorbalık ve yetersiz görülen aile denetimi bulunmaktadır. Katılımcılar okul ikliminin koruyucu gücüne inanmakta, fakat bu iklimin öğrencilerin dijital yaşamına ve akran ilişkilerine aynı ölçüde yansımadığını düşünmektedir. Bu nedenle güvenli okul çalışmaları fiziksel mekânla sınırlı kalmadan aidiyet, kapsanma, dijital farkındalık ve güvenli bildirim yollarını da içine alan bir çerçevede ele alınmalıdır.

Gösterge 15. Okul iklimi ve siber zorbalığa ilişkin katılım düzeyleri

2.9. Şiddeti Önlemeye Yönelik Görüşler

2.9.1. Şiddeti Önlemeye Yönelik Düzenleme ve Destek Mekanizmaları

Katılımcıların şiddet ve akran zorbalığını önlemeye yönelik düzenleme ve destek mekanizmalarına ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir.

Tablo 16. Şiddeti önlemeye yönelik görüşlerin dağılımı

İfade	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Okullarda akran zorbalığını önlemeye yönelik eğitimler artırılmalıdır.	%4,1	%5,4	%90,5
Okullardaki rehberlik servisleri şiddeti önlemede yeterli kapasiteye sahiptir.	%33,1	%41,9	%25,0

İfade	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Şiddet eğilimli öğrenciler için özel takip mekanizmaları bulunmaktadır.	%49,6	%28,8	%21,6
Şiddet eğilimli öğrenciler için psikolojik danışman sayısı artırılmalıdır.	%6,9	%12,9	%80,2
Risk grubundaki öğrenciler düzenli psikolojik destek almalıdır.	%2,6	%6,1	%91,3
Öğretmenler bu konularda daha fazla hizmet içi eğitim almalıdır.	%15,6	%22,3	%62,1

Not: Her ifade için N=2.296’dır. Tabloda geçerli cevaplar üzerinden hesaplanan satır yüzdeleri gösterilmiştir.

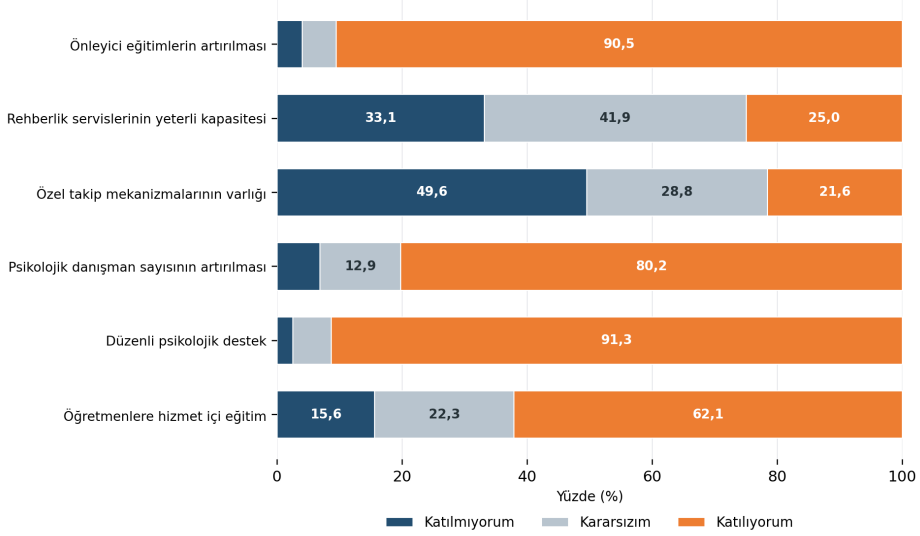
Risk grubundaki öğrencilerin düzenli psikolojik destek almasını isteyenlerin oranı %91,3, akran zorbalığını önlemeye yönelik eğitimlerin artırılması gerektiğini düşünenlerin oranı %90,5’tir. Psikolojik danışman sayısının artırılmasına verilen destek de %80,2’ye ulaşmaktadır. Bu üç oran, katılımcıların şiddeti önlemede düzenli öğrenci desteğini, önleyici eğitimi ve uzman personeli birbirini tamamlayan ihtiyaçlar olarak gördüğünü düşündürmektedir.

Öğretmenlerin daha fazla hizmet içi eğitim almasını gerekli bulanların oranı %62,1’dir. Diğer önerilere göre daha düşük olsa da bu oran katılımcıların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Böylece şiddeti ve zorbalığı erken fark etme, doğru müdahaleyi seçme ve öğrenciyi uygun birime yönlendirme bakımından öğretmenlerin de desteklenmesi gerektiği kabul edilmektedir.

Mevcut imkânlar sorulduğunda ise aynı iyimserlik görülmemektedir. Rehberlik servislerinin şiddeti önlemede yeterli kapasiteye sahip olduğunu düşünenlerin oranı yalnızca %25,0’dır. Üstelik katılımcıların %41,9’u bu konuda kararsızdır. Bu yüksek kararsızlık, rehberlik servislerinin bütün okullarda aynı koşullara sahip olmamasıyla veya yürütülen çalışmaların okul personeli tarafından yeterince bilinmemesiyle ilişkili olabilir. Her durumda, katılımcıların yalnızca dörtte birinin mevcut kapasiteyi açıkça yeterli bulması dikkat çekicidir.

Özel takip mekanizmalarına ilişkin değerlendirme daha da belirgindir. Şiddet eğilimli öğrenciler için böyle bir mekanizma bulunduğunu söyleyenlerin oranı %21,6’da kalırken, bulunmadığını düşünenlerin oranı %49,6’dır; %28,8 ise kararsızdır. Başka bir ifadeyle katılımcıların yaklaşık yarısı düzenli bir takip sisteminin olmadığını düşünmektedir.

Gösterge 16. Şiddeti önlemeye yönelik görüşlerin dağılımı

2.9.2. Önleyici Uygulama ve Etkinliklere İlişkin Görüşler

“Aşağıdaki uygulama ve etkinliklerin önleyiciliği konusundaki görüşünüzü belirtiniz.”

Tablo 17. Uygulama ve etkinliklerin önleyicilik düzeyine ilişkin görüşler

Uygulama / etkinlik	Etkisiz	Az etkili	Orta etkili	Etkili	Çok etkili
Aile eğitimleri	%6,8	%8,1	%12,9	%35,5	%36,7
Rehberlik çalışmaları	%3,8	%7,6	%17,7	%39,0	%31,9
Sosyal etkinlikler	%1,7	%3,8	%13,1	%42,0	%39,4
Spor faaliyetleri	%1,1	%2,8	%10,1	%41,6	%44,4
Değerler eğitimi	%5,8	%8,5	%17,9	%35,2	%32,6
Psikolojik destek	%1,8	%3,9	%12,4	%41,1	%40,8
Disiplin cezaları	%5,9	%10,3	%17,6	%33,1	%33,1
Güvenlik görevlisi	%5,0	%8,7	%17,3	%36,5	%32,5

Not: Geçerli cevap sayısı uygulamalara göre 2.281 ile 2.286 arasında değişmektedir. Tabloda her uygulama için geçerli cevaplar üzerinden hesaplanan satır yüzdeleri gösterilmiştir.

Listede yer alan sekiz seçeneğin tamamında “etkili” ve “çok etkili” cevaplarının toplamı %65’in üzerindedir. Asıl farklılık, hangisine daha fazla güven duyulduğunda ortaya çıkmaktadır. Sıralamanın üst basamaklarında spor faaliyetleri, psikolojik destek ve sosyal etkinlikler; alt basamaklarında ise disiplin cezaları, değerler eğitimi ve güvenlik görevlisi bulunmaktadır.

Şiddet kapsamında önleyici olabileceği düşünülen uygulama ve etkinliklerden ilk sırayı %86,0 ile spor faaliyetleri almaktadır. Katılımcıların yalnızca %3,9’u sporu etkisiz veya az etkili bulmuş, %10,1’i orta düzeyde etkili olarak değerlendirmiştir. Sosyal etkinlikler de %81,4’lük etkili veya çok etkili cevabıyla benzer bir konumdadır. Bu iki seçeneğin ortak yönü, öğrenciyi bir ceza veya denetim mekanizmasının karşısına yerleştirmek yerine okul yaşamına daha etkin biçimde katmayı amaçlamasıdır. Katılımcılar, öğrencilerin akranlarıyla olumlu ilişkiler kurabilecekleri ve kendilerini farklı yollarla ifade edebilecekleri alanlara belirgin bir önleyici değer atfetmektedir.

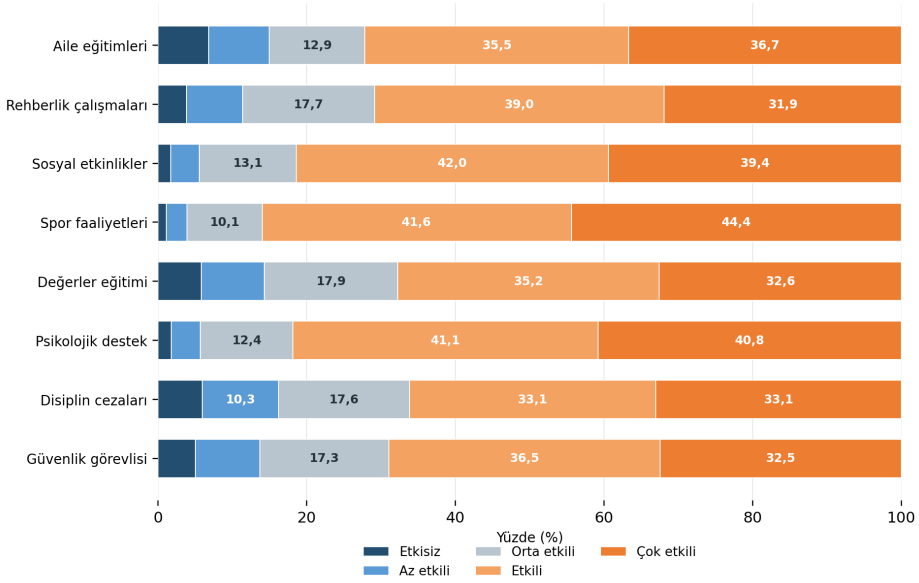
Psikolojik desteğin %81,9 ile sıralamanın üst bölümünde yer alması, sosyal katılım kadar bireysel desteğin de önemsendiğini göstermektedir. Bu uygulamayı etkisiz ya da az etkili bulanlar ise küçük bir oran olan %5,7’dir. Rehberlik çalışmalarında olumlu değerlendirme %70,9’a gerilemektedir. Aradaki yaklaşık 11 puanlık fark, daha bireysel ve uzmanlaşmış bir müdahale olarak düşünülen psikolojik desteğin genel rehberlik çalışmalarından daha güçlü algılandığını akla getirmektedir.

Aile eğitimleri %72,2 ile orta sıralardadır. Bu oran, ailelerin çocukların davranışlarını izleme, okul ile iletişim kurma ve önleme sürecine katılma rolünün geniş bir katılımcı grubu tarafından benimsendiğini göstermektedir. Değerler eğitimi ise %67,8’dir. Katılımcıların %17,9’u bu uygulamayı orta düzeyde etkili, %14,3’ü etkisiz veya az etkili bulmuştur.

Denetim ve yaptırım eksenindeki uygulamalar listenin alt bölümünde yer alsa da çoğunluğun desteğini korumaktadır. Güvenlik görevlisini etkili veya çok etkili bulanların oranı %69,0, disiplin cezalarında ise %66,2’dir. Disiplin cezası, sekiz seçenek içinde en düşük olumlu değerlendirmeye sahip uygulamadır; yine de üç katılımcıdan yaklaşık ikisi bunu önleyici bulmaktadır. Etkisiz veya az etkili olduğunu düşünenlerin %16,2, orta düzeyde etkili bulanların %17,6 olması, disiplin konusunda diğer uygulamalara göre daha parçalı bir görüş bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların değerlendirmeleri; spor ve sosyal etkinliklerle öğrencinin okula bağlandığı, rehberlik ve psikolojik destekle bireysel ihtiyaçların karşılandığı, aile eğitimiyle okul dışındaki çevrenin sürece katıldığı, güvenlik ve disiplinle de davranış sınırlarının korunduğu çok parçalı bir önleme anlayışına yakındır.

Gösterge 17. Uygulama ve etkinliklerin önleyicilik düzeyleri

3. DEĞİŞKENLER ARASI KARŞILAŞTIRMALAR VE İLİŞKİLER

3.1. Görüşlerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Kadın ve erkek katılımcıların beş temel konudaki değerlendirmeleri karşılaştırılmıştır.

Tablo 18. Temel değerlendirme puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılması

Değerlendirme alanı	Kadın ort.	Erkek ort.	p	Etki büyüklüğü
Şiddete yönelme nedenleri	3,90	3,78	0,003	0,071
Şiddet/risk sıklığı	2,67	2,54	<0,001	0,149
Olumlu okul iklimi	3,72	3,70	0,428	0,019
Siber zorbalık risk algısı	3,92	3,85	0,155	0,034
Önleyici uygulamaların etkililiği	4,07	3,87	<0,001	0,150

Not: $p < 0,05$ anlamlılık ölçütü olarak alınmıştır. Etki değerlerinin 0,10 civarında olması küçük, 0,30 civarında olması orta düzeyde farkı ifade eder.

Cinsiyet karşılaştırmasında en dikkat çekici sonuç, kadın ve erkek katılımcıların birbirinden bütünüyle farklı görüşlere sahip olmaması, tersine değerlendirmelerinin büyük ölçüde örtüşmesidir. Beş değerlendirme alanının üçünde kadınların ortalaması daha yüksek ve fark istatistiksel olarak anlamlıdır; ancak bu farklılıkların hiçbiri güçlü değildir. Olumlu okul iklimi ile siber zorbalık risk algısında ise gruplar arasında anlamlı bir ayrışma yoktur.

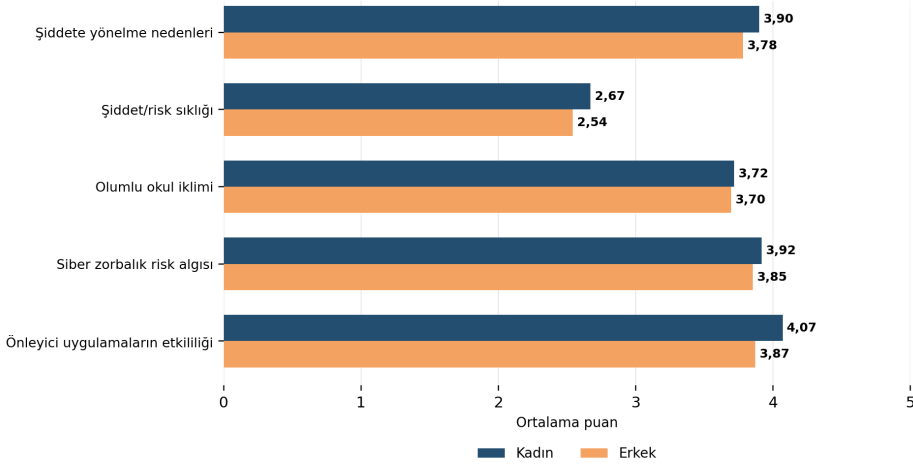
En yakın değerlendirmeler okul ikliminde görülmektedir. Kadın katılımcıların ortalaması 3,72, erkek katılımcıların ortalaması 3,70’tir. Aradaki 0,02 puanlık fark, okul güvenliği, aidiyet, karşılıklı saygı, kuralların uygulanması ve yönetimin yaklaşımı gibi konularda iki grubun neredeyse aynı yerde durduğunu göstermektedir. Siber zorbalık risk algısında kadınların ortalaması 3,92, erkeklerin 3,85 olsa da bu fark da istatistiksel olarak anlamlı değildir. Dijital zorbalığın taşıdığı risk konusunda ortak bir değerlendirme zemini vardır.

Şiddete yönelme nedenlerinde kadınların ortalaması 3,90, erkeklerin 3,78’dir. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır; fakat etki büyüklüğünün 0,071 olması bu ayrımın oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir. Kadın katılımcılar aile, akran çevresi, okul ve dijital ortamla ilgili nedenlere bir miktar daha yüksek düzeyde katılmıştır.

Cinsiyete bağlı farkın görece daha görünür olduğu iki alan, şiddet ve risk sıklığı ile önleyici uygulamaların etkililiğidir. Kadınların şiddet ve risk sıklığı ortalaması 2,67, erkeklerin 2,54’tür. Önleyici uygulamalarda ise kadınların ortalaması 4,07’ye, erkeklerin ortalaması 3,87’ye ulaşmaktadır. Her iki fark da istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre kadın katılımcılar hem şiddet ve risk durumlarıyla biraz daha sık karşılaştıklarını bildirmiş hem de sunulan önleyici uygulamalara daha fazla etkililik atfetmiştir.

Tablo, kadın katılımcıların bazı alanlarda daha yüksek puan verme eğilimini ortaya koysa da kadınlar ve erkekler arasında iki ayrı değerlendirme dünyası bulunduğunu söylemeye izin vermemektedir. Okul iklimi ve siber zorbalıkta görüşler benzerdir; anlamlı fark bulunan diğer üç alanda ise ayrışma küçük kalmaktadır. Cinsiyet bazı değerlendirmelerin yönünü sınırlı ölçüde değiştiren bir özellik olarak görünmektedir.

Gösterge 18. Temel değerlendirme puanlarının cinsiyete göre dağılımı

3.2. Akran Zorbalığının Yaygınlığına İlişkin Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Akran zorbalığının yaygınlığına ilişkin cevaplar cinsiyete göre karşılaştırılmıştır.

Tablo 19. Akran zorbalığının yaygınlığına ilişkin görüşlerin cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	Evet (%)	Kısmen (%)	Hayır (%)
Kadın	40,5	48,7	10,8
Erkek	29,7	49,6	20,6

Not: Kadın katılımcılar için N=1.027, erkek katılımcılar için N=1.269’dur. $\chi^2(2)=53,09$, $p<0,001$; Cramer’s V=0,152.

Akran zorbalığını kısmen yaygın bulanların oranı kadınlarda %48,7, erkeklerde %49,6’dır; iki grup bu noktada neredeyse aynı yerde durmaktadır. Ayrışma, zorbalığı açık biçimde yaygın görenlerle hiç yaygın görmeyenler arasında ortaya çıkmaktadır.

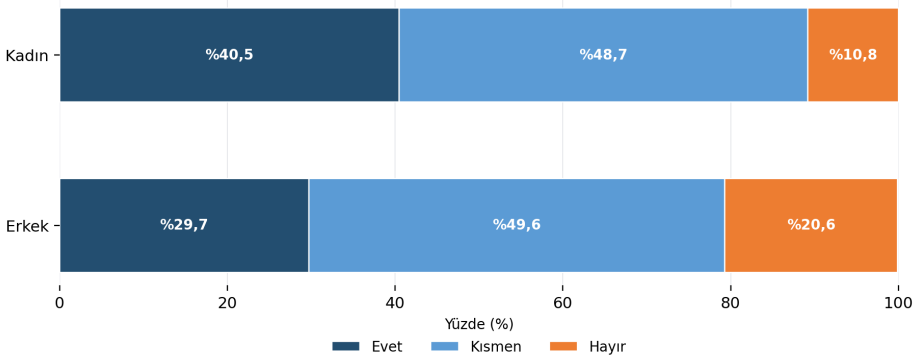
Kadın katılımcıların %40,5’i akran zorbalığına “evet, yaygın bir sorundur” cevabını vermiştir. Erkeklerde bu oran %29,7’ye düşmektedir. Aradaki 10,8 yüzde puanlık fark, kadınların sorunu daha belirgin biçimde yaygın olarak tanımladığını göstermektedir. Dağılımın diğer ucunda ise erkekler vardır: Zorbalığın yaygın olmadığını düşünenlerin oranı erkeklerde %20,6, kadınlarda %10,8’dir. Erkeklerin “hayır” cevabını verme oranı kadınların neredeyse iki katıdır.

“Evet” ve “kısmen” birlikte ele alındığında kadınların %89,2’si, erkeklerin ise %79,3’ü zorbalığı en azından belirli ölçüde yaygın bulmaktadır. Aradaki fark gözle görülür olmakla birlikte her iki grupta da büyük çoğunluğun sorunun varlığını kabul ettiği unutulmamalıdır. Başka bir ifadeyle kadınlar ve erkekler akran zorbalığının bulunup bulunmadığı konusunda iki karşıt kutba ayrılmamakta; daha çok sorunun boyutunu değerlendirirken farklılaşmaktadır.

Cinsiyet ile yaygınlık görüşü arasındaki bağlantı istatistiksel olarak anlamlıdır. Ancak Cramer’s V değerinin 0,152 olması, bu bağlantının küçük düzeyde kaldığını göstermektedir. Bu nedenle kadınların zorbalığı daha yaygın algılama eğiliminden söz edilebilir, fakat cinsiyetin değerlendirmeyi güçlü biçimde belirlediği ileri sürülemez. Nitekim her iki grupta da en sık verilen cevap “kısmen”dir.

Kadınların bazı davranışları daha kolay fark etmesi, zorbalık kapsamını daha geniş yorumlaması veya okul içindeki ilişkileri farklı biçimde değerlendirmesi bu dağılımla bağlantılı olabilir. Aynı şekilde erkeklerin daha fazla “hayır” cevabı vermesi, daha az olayla karşılaşmalarından ya da daha ağır davranışları zorbalık olarak tanımlamalarından kaynaklanabilir.

Gösterge 19. Cinsiyete göre akran zorbalığının yaygınlığına ilişkin görüşler

3.3. Görüşlerin Mesleki Kıdeme Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların beş temel konudaki değerlendirmeleri mesleki kıdem gruplarına göre karşılaştırılmıştır.

Tablo 20. Temel değerlendirme puanlarının mesleki kıdeme göre karşılaştırılması

Değerlendirme alanı	0-4 yıl	5-9 yıl	10-14 yıl	15 yıl ve üzeri	p	Etki
Şiddete yönelme nedenleri	3,97	4,07	3,95	3,79	0,008	0,004
Şiddet/risk sıklığı	2,76	2,74	2,72	2,56	<0,001	0,018
Olumlu okul iklimi	3,54	3,49	3,57	3,75	<0,001	0,017
Siber zorbalık risk algısı	4,05	4,07	4,01	3,83	<0,001	0,010
Önleyici uygulamaların etkililiği	3,71	3,94	3,95	3,97	0,177	0,001

Not: Tabloda grup ortalamaları verilmiştir. $p < 0,05$ anlamlılık ölçütüdür. Etki değeri 0,01 civarında küçük, 0,06 civarında orta düzeyde kabul edilir.

Mesleki deneyim arttıkça bütün değerlendirmelerin düzenli biçimde yükseldiği veya düştüğü bir tablo yoktur. Kıdem grupları dört alanda istatistiksel olarak farklılaşsa da bu farkların etki değerleri 0,004 ile 0,018 arasında kalmaktadır. Yani bazı ortalama değişimleri görünür durumdadır, fakat meslekte geçirilen süre katılımcıların görüşlerini güçlü biçimde ayırmamaktadır.

Bunun en açık örneği şiddete yönelme nedenleridir. En yüksek ortalama 4,07 ile 5–9 yıllık gruptadır; onu 3,97 ile mesleğinin ilk dört yılındaki katılımcılar ve 3,95 ile 10–14 yıllık grup izlemektedir. On beş yıl ve üzerindeki katılımcıların ortalaması 3,79 ile daha düşüktür. Burada kıdemle birlikte düzenli bir artış veya azalma yerine, orta kıdem grubunda yükselen ve en deneyimli grupta düşen bir seyir vardır. Üstelik etki değerinin 0,004 olması, bu sayısal farklılığın uygulamada son derece zayıf kaldığını göstermektedir.

On beş yıl ve üzeri kıdeme sahip katılımcılar üç değerlendirme alanında benzer bir profil çizmektedir. Şiddet ve risk durumlarının sıklığını 2,56 ortalama ile diğer gruplardan daha düşük bildirmekte, okul iklimini 3,75 ile daha olumlu görmek ve siber zorbalık riskine 3,83 ile daha düşük puan vermektedir. İlk üç kıdem grubunun şiddet sıklığı ortalamaları ise 2,72 ile 2,76 arasında birbirine çok

yakındır. Bu nedenle sıklık değerlendirmesindeki asıl sayısal ayırım, mesleğinin ilk on dört yılındaki katılımcılar ile en deneyimli grup arasında görünmektedir.

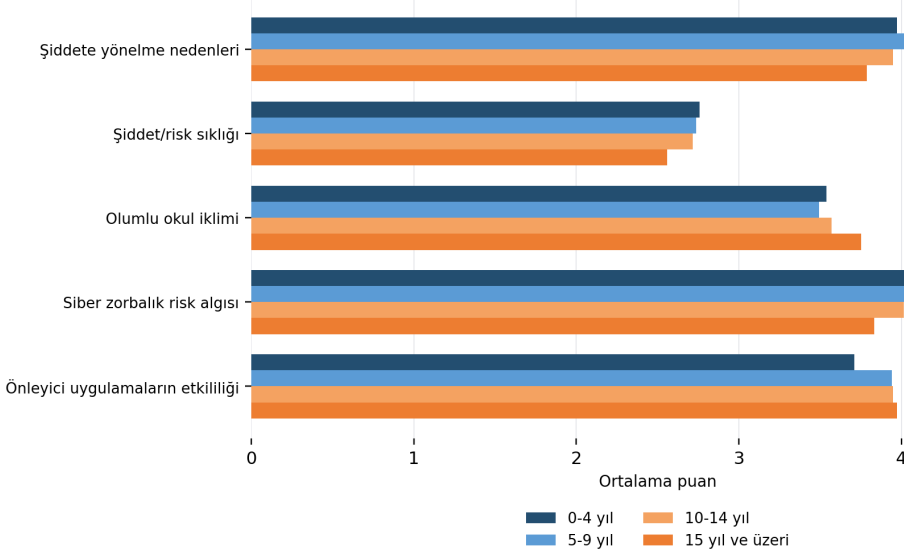
Okul ikliminde farklı bir dağılım vardır. En olumlu değerlendirme 15 yıl ve üzeri gruba aitken en düşük ortalama 3,49 ile 5–9 yıllık gruptadır. Mesleğinin ilk dört yılındaki katılımcıların ortalaması 3,54, 10–14 yıllık grubun ortalaması 3,57’dir. En deneyimli grubun okul iklimini daha olumlu değerlendirmesi, uzun yıllar içinde okul işleyişine ve sorunlarla baş etme yollarına daha fazla aşinalık kazanılmasıyla ilişkili olabilir.

Siber zorbalıkta ilk üç grubun puanları bir kez daha birbirine yakındır: 0–4 yıllık grupta 4,05, 5–9 yıllık grupta 4,07 ve 10–14 yıllık grupta 4,01’dir. On beş yıl ve üzerindeki katılımcılarda ortalama 3,83’e düşmektedir. Bu görünüm, daha kıdemli katılımcıların dijital riskleri bir miktar daha düşük değerlendirdiğini düşündürmektedir.

Önleyici uygulamaların etkililiği bu örüntünün dışında kalmaktadır. Ortalamalar 0–4 yıl grubundaki 3,71’den başlayarak sırasıyla 3,94, 3,95 ve 3,97’ye yükselmektedir. Sayısal olarak kıdemle birlikte artan bir sıra görülse de bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu nedenle önleyici uygulamalara duyulan güvenin kıdem arttıkça yükseldiği söylenemez; dört grubun değerlendirmeleri aynı genel çerçeve içinde kalmaktadır.

Kıdem tablosunun en temkinli okunması gereken tarafı, istatistiksel anlamlılık ile farkın büyüklüğü arasındaki mesafedir. Büyük örneklem küçük puan değişimlerini anlamlı hâle getirmiş olsa da etki değerleri mesleki kıdemin açıklayıcı gücünün çok sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Gösterge 20. Temel değerlendirme puanlarının mesleki kıdeme göre dağılımı

3.4. Olumlu Okul İklimi ile Akran Zorbalığı Arasındaki İlişki

Olumlu okul iklimi değerlendirmesi ile okulda akran zorbalığıyla karşılaşma sıklığı arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 21. Olumlu okul iklimi ile akran zorbalığı sıklığı arasındaki ilişki

Değişkenler	Spearman rho	p	İlişkinin gücü
Olumlu okul iklimi - akran zorbalığı sıklığı	0,343	<0,001	Orta düzeyde

Not: Akran zorbalığı sıklığı 1=Hiç ile 4=Sık sık arasında puanlanmıştır. Negatif katsayı, okul iklimi puanı yükseldikçe zorbalık sıklığının azalma eğiliminde olduğunu gösterir.

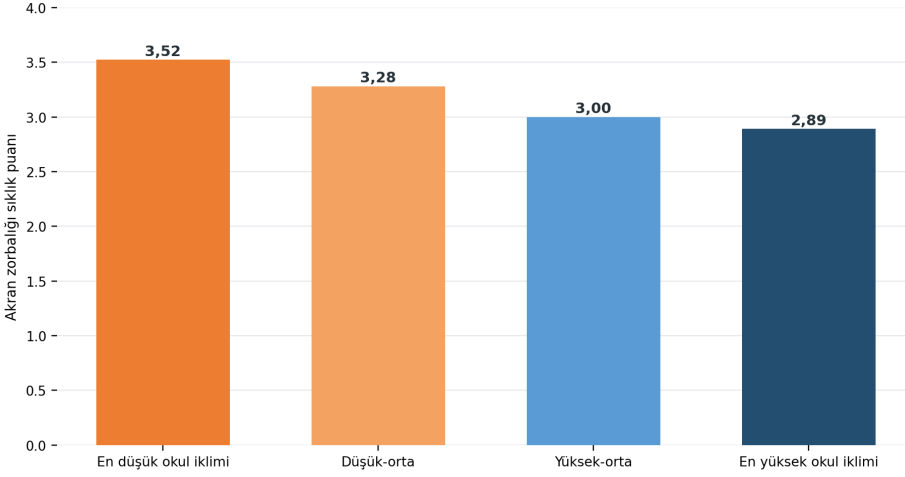
Betimsel bulgularda katılımcıların büyük çoğunluğu olumlu okul ikliminin şiddet davranışlarını azalttığı görüşüne katılmıştır. Burada ise bu genel kanaatten farklı olarak, katılımcıların okul iklimi değerlendirmeleri ile bildirdikleri akran zorbalığı sıklığı arasında gerçekten bir ilişki bulunup bulunmadığı incelenmiştir.

Sonuçlar, okul iklimi olumlu değerlendirildikçe akran zorbalığıyla karşılaşma sıklığının azaldığını göstermektedir. Okul iklimini en olumsuz değerlendiren grupta akran zorbalığı sıklığı ortalaması 3,52 iken, en olumlu değerlendiren grupta bu değer 2,89’a düşmektedir. Sıklık ölçeğinde 3 puanın “ara sıra”, 4 puanın “sık sık” anlamına geldiği dikkate alındığında, iki grup arasında belirgin bir farklılık bulunduğu görülmektedir.

Bütün katılımcılar üzerinden hesaplanan ilişki katsayısı da bu örüntüyü doğrulamaktadır. Olumlu okul iklimi ile akran zorbalığı sıklığı arasında negatif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki vardır ($\rho=-0,343$; $p<0,001$). Başka bir ifadeyle okul iklimi puanı yükseldikçe bildirilen zorbalık sıklığı azalma eğilimi göstermektedir.

Bununla birlikte bulunan ilişki bir neden-sonuç kanıtı değildir. Olumlu okul iklimi zorbalığın azalmasına katkıda bulunabileceği gibi, zorbalık olaylarının sık yaşanması da katılımcıların okul iklimini daha olumsuz değerlendirmesine yol açabilir.

Gösterge 21. Okul iklimi düzeyine göre akran zorbalığı sıklığı

3.5. Okulun Akran Zorbalığına Yönelik Tavrı, Okul İklimi ve Zorbalık Sıklığı

Olumlu okul iklimi ve akran zorbalığı sıklığı puanları, okulun akran zorbalığı olaylarında benimsediği tavra göre karşılaştırılmıştır.

Tablo 22. Okulun tavrına göre okul iklimi ve akran zorbalığı sıklığı

Okulun tavrı	Olumlu okul iklimi	Akran zorbalığı sıklığı
Önleyici çalışmalar yapılıyor, farkındalık eğitimleri veriliyor.	3,90	2,97
Rehberlik birimi öğrenciler ve ailelerle görüşme sağlıyor.	3,80	3,19
Yeterli bir müdahale söz konusu değildir.	3,03	3,59

Not: Okul iklimi için $H(2)=330,54$, $p<0,001$, etki=0,147; akran zorbalığı sıklığı için $H(2)=153,39$, $p<0,001$, etki=0,068. Açık uçlu/diğer cevaplar karşılaştırma dışında tutulmuştur.

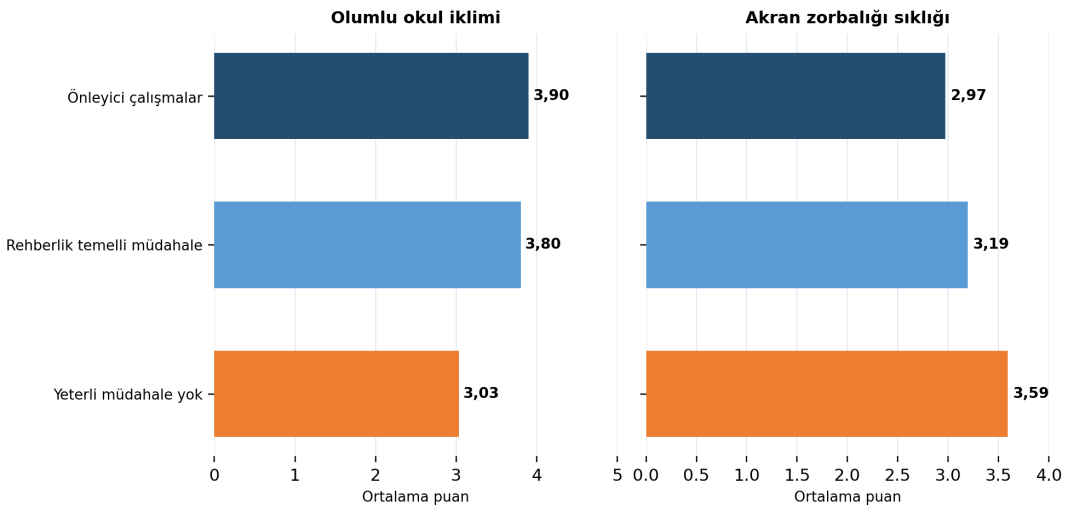
Okulun zorbalık karşısındaki tavrına göre oluşan üç grup, hem okul iklimi hem de zorbalık sıklığı bakımından belirgin bir sıralama göstermektedir. Önleyici çalışmaların yürütüldüğünü ve farkındalık eğitimlerinin verildiğini belirten katılımcılarda okul iklimi ortalaması 3,90 ile en yüksek, akran zorbalığı sıklığı ise 2,97 ile en düşük düzeydedir. Rehberlik biriminin öğrenciler ve ailelerle görüştüğünü belirten grup iki ölçümde de orta sırada yer almaktadır. Yeterli müdahale bulunmadığını düşünen katılımcılarda ise okul iklimi ortalaması 3,03’e inerken zorbalık sıklığı 3,59’a yükselmektedir.

Gruplar arasındaki en belirgin ayrışma okul ikliminde ortaya çıkmıştır. Önleyici yaklaşımın öne çıktığı grupla müdahalenin yetersiz bulunduğu grup arasında 0,87 puanlık fark vardır. Etki değerinin 0,147 olması, okulun zorbalığa yönelik tavrı ile okul iklimi değerlendirmesi arasındaki farklılaşmanın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, zorbalık karşısında benimsenen yaklaşımın katılımcılar açısından okulun ne ölçüde güvenli, adil, tutarlı ve destekleyici olduğu yönündeki genel değerlendirmeye de yakından bağlantılı olduğunu düşündürmektedir.

Akran zorbalığı sıklığında bunun tersine işleyen bir görünüm vardır. Önleyici yaklaşım grubundaki 2,97 ortalama yaklaşık olarak “ara sıra” düzeyine karşılık gelirken, müdahalenin yetersiz bulunduğu gruptaki 3,59 ortalama “ara sıra” ile “sık sık” arasındadır. İki uç grup arasında 0,62 puanlık bir fark bulunmaktadır. Etki değerinin 0,068 olması, okulun tavrına göre zorbalık sıklığında ortaya çıkan farklılaşmanın orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Rehberlik biriminin öğrenciler ve ailelerle görüşüğünü belirten grubun iki ölçümde de ortada bulunması dikkat çekicidir. Bu görüşmeler çoğunlukla olayın fark edilmesinden sonra gerçekleştirilen müdahaleleri, farkındalık eğitimleri ise olay ortaya çıkmadan önce okul geneline yönelen çalışmaları temsil etmektedir. Bu nedenle elde edilen sıralama, olay sonrasındaki müdahaleler ile önleyici çalışmaların katılımcıların değerlendirmelerinde farklı konumlarda bulunduğunu düşündürmektedir. Ancak zorbalığın daha sık yaşandığı okullarda rehberlik görüşmelerine daha fazla ihtiyaç duyulması da bu görünümün oluşmasına katkı sağlamış olabilir.

Gösterge 22. Okulun tavrına göre okul iklimi ve akran zorbalığı sıklığı

3.6. Coğrafi Bölgelere Göre Şiddet ve Risk Durumlarının Görülme Sıklığı

Katılımcıların okulda ve okul çevresinde karşılaştıkları altı şiddet ve risk durumunun görülme sıklıkları coğrafi bölgelere göre karşılaştırılmıştır.

Tablo 23. Coğrafi bölgelere göre şiddet ve risk durumlarının ortalama sıklıkları

Şiddet/risk türü	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu
Sözlü şiddet	3,45	3,42	3,39	3,37	3,35	3,34	3,41
Fiziksel şiddet	2,82	2,73	2,74	2,77	2,69	2,67	2,97
Psikolojik şiddet	3,17	3,05	3,05	3,05	3,01	2,90	3,05
Madde kullanımı	1,52	1,47	1,56	1,43	1,46	1,44	1,59
Kesici/delici aletle gelme	1,75	1,54	1,69	1,65	1,58	1,64	1,76
Akran zorbalığı	3,32	3,16	3,20	3,13	3,07	3,18	3,28

Not: 1=Hiç, 2=Nadir, 3=Ara sıra, 4=Sık sık. Bölgesel karşılaştırma geçerli plaka bilgisi bulunan 2.164 katılımcı üzerinden yapılmıştır. Genel şiddet/risk sıklığı: $H(6)=22,11$, $p=0,001$, etki büyüklüğü=0,007.

Bu bir bölgesel karşılaştırma tablosu olmasına rağmen en güçlü mesajı farklılıktan çok benzerliktir. Genel şiddet ve risk sıklığı Güneydoğu Anadolu’da 2,68, Marmara’da 2,67 ile en yüksek değerlere ulaşırken Karadeniz ve Doğu Anadolu’da 2,53’e inmektedir. En yüksek ve en düşük bölgesel ortalamalar arasındaki mesafe ise 0,15 puandır. Fark istatistiksel olarak anlamlı olsa da 0,007’lik etki büyüklüğü, coğrafyanın katılımcıların karşılaşma sıklığını açıklamada son derece sınırlı bir paya sahip olduğunu göstermektedir.

Bölgeleri birbirine yaklaştıran ilk sorun sözlü şiddettir. Marmara’daki 3,45 ortalama ile Doğu Anadolu’daki 3,34 ortalama arasında yalnızca 0,11 puan bulunmaktadır. Diğer beş bölge de bu dar aralığa yerleşmektedir. Ölçeğin 3 puanı “ara sıra”, 4 puanı “sık sık” anlamına geldiğine göre sözlü şiddet Türkiye’nin bütün bölgelerinde bu iki sıklık düzeyi arasında algılanmaktadır.

Akran zorbalığı da benzer bir ülke geneli görünüm sergilemektedir. En yüksek ortalama Marmara’da 3,32, hemen ardından Güneydoğu Anadolu’da 3,28’dir. Karadeniz 3,07 ile listenin altında yer alsa da yedi bölgenin tamamında ortalama 3’ün üzerindedir. Bölgesel sıralama değişse bile temel durum değişmemektedir:

Akran zorbalığı her bölgede en az “ara sıra” düzeyinde bildirilmektedir. Çoklu karşılaştırmalarda farklılığın daha görünür çıkması, en yüksek ve en düşük bölge arasındaki farkın yalnızca 0,25 puan olduğu gerçeğiyle birlikte okunmalıdır.

Psikolojik şiddette de bölgeler ortak bir sıklık düzeyi çevresinde toplanmaktadır. Marmara 3,17 ile en yüksek, Doğu Anadolu 2,90 ile en düşük ortalamaya sahiptir. Geri kalan bölgelerde değerler 3,01 ile 3,05 arasında neredeyse üst üste gelmektedir. Fiziksel şiddette fark biraz daha açıktır: Güneydoğu Anadolu 2,97 ile “ara sıra” düzeyine yaklaşırken Doğu Anadolu 2,67’de kalmaktadır. Buna rağmen hiçbir bölgede fiziksel şiddet “sık sık” düzeyine yaklaşmamakta, ortalamalar “nadiren” ile “ara sıra” arasında değişmektedir.

Bu nedenlerle Güneydoğu Anadolu ve Marmara’nın bazı sütunlarda ilk sırada bulunması, bu bölgelerin genel olarak “şiddet bölgesi” şeklinde tanımlanmasına dayanak oluşturmaz. Aynı şekilde Karadeniz ve Doğu Anadolu’nun genel ortalamalarının daha düşük olması, bu bölgelerde okul şiddetinin önemsiz olduğu anlamına gelmez. Sözlü şiddet ve akran zorbalığı gibi en yaygın sorunlar bütün bölgelerde yüksek; madde kullanımı ve kesici alet gibi daha özel riskler ise bütün bölgelerde düşüktür. Bölgesel sıra değişmekte, temel risk yapısı büyük ölçüde sabit kalmaktadır.

Coğrafi sınıflandırmanın kendisi de geniş bir genelleme düzeyi taşımaktadır. Katılımcıların belirttiği plaka kodları yedi coğrafi bölge altında toplanmış, analiz geçerli plaka bilgisi bulunan 2.164 kişiyle yapılmıştır. Oysa aynı bölge içindeki büyükşehir, küçük kent, merkez ilçe ve kırsal yerleşimlerin okul koşulları birbirinden oldukça farklı olabilir. Bir ilin hatta aynı il içindeki iki okulun özellikleri, iki farklı bölgedeki benzer okullardan daha fazla ayrışabilir.

Gösterge 23. Coğrafi bölgelere göre şiddet ve risk durumlarının ortalama sıklıkları

4. AÇIK UÇLU CEVAPLARIN TEMATİK ANALİZİ

4.1. Öğrenciler Arasında Şiddetin Artmasının Temel Nedenleri

“Son yıllarda öğrenciler arasında şiddetin artmasının temel nedenleri sizce nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar çoklu tematik kodlama yöntemiyle incelenmiştir. İçerik sunmayan cevaplar ayıklandıktan sonra 1.721 cevap analize alınmıştır. Bir cevapta birden fazla nedene değinilmesi durumunda ilgili cevap birden fazla tema altında kodlanmıştır.

Tablo 24. Şiddetin artma nedenlerine ilişkin temalar

Tema	Değinilme sayısı	Cevaplar içindeki oran (%)
Dijital medya, internet ve şiddet içerikleri	962	55,9
Aile ilgisi, denetimi ve yetiştirme biçimi	774	45,0
Okul ve eğitim sistemine ilişkin sorunlar	367	21,3
Disiplin, yaptırım ve otorite eksikliği	353	20,5
Toplumsal-kültürel değerlerde aşınma	311	18,1
Psikolojik ve bireysel etkenler	186	10,8
Ekonomik sorunlar ve eşitsizlik	123	7,1
Akran etkisi, dışlanma ve gruplaşma	95	5,5
Madde kullanımı ve bağımlılık	25	1,5

Not: Çoklu kodlama nedeniyle değinilme sayıları ve yüzdeler toplamı cevap sayısını ve %100’ü aşmaktadır. Yüzdeler 1.721 analiz edilebilir cevap üzerinden hesaplanmıştır.

Katılımcıların cevapları, çocuğun yakın çevresinden başlayarak dışarıya doğru genişleyen bir nedenler haritası oluşturmaktadır. Haritanın merkezinde dijital dünya ile aile yer almakta; bunların çevresinde okul, disiplin anlayışı, toplumsal değerler, bireysel güçlükler ve ekonomik koşullar bulunmaktadır. Cevapların birden fazla tema altında kodlanabilmesi de bu yapıya uygundur. Katılımcılar çoğu zaman tek bir neden belirtmemiş; örneğin aile denetimsizliği ile kontrolsüz internet kullanımını veya okulun destek kapasitesiyle disiplin sorunlarını aynı açıklamının parçaları olarak dile getirmiştir.

En geniş alanı dijital medya, internet ve şiddet içerikleri kaplamaktadır. Analiz edilen 1.721 cevabın 962’sinde, başka bir ifadeyle %55,9’unda bu temaya değinilmiştir. Sosyal medya platformları, telefon ve internet kullanımının denetlenmemesi, şiddet içeren oyunlar, videolar ve yayınlar katılımcıların sıklıkla baş-

vurduğu açıklamalar arasındadır. Dijital ortamın çocukların gündelik yaşamında sürekli erişilebilir olması, çevrim içi içeriklerle okul ilişkileri arasındaki sınırın giderek belirsizleşmesi ve şiddet görüntülerinin sıradanlaşması bu tema içinde bir araya gelmektedir.

Bu cevaplar dijital dünyayı zorbalığın gerçekleştiği yeni bir mekân olarak tanımlamamaktadır. Katılımcılar aynı zamanda öğrencilerin şiddeti izlediği, bazı davranışlarla tekrar tekrar karşılaştığı ve akran ilişkilerini bu içeriklerin etkisi altında sürdürdüğü bir çevreden söz etmektedir. Çevrim içi ortamda başlayan bir tartışmanın okula taşınması, okulda yaşanan bir çatışmanın sosyal medyada devam etmesi veya küçük düşürücü içeriklerin geniş bir akran grubuna ulaşması bu ilişkinin farklı görünümleri olarak düşünülmektedir.

Açık uçlu cevaplarda dijital medyanın kendiliğinden ilk sıraya yerleşmesi ayrıca önemlidir. Katılımcılara önceden hazırlanmış seçenekler sunulmadığı hâlde cevapların yarısından fazlasında bu alana değinilmiştir. Üstelik kapalı uçlu sorularda sosyal medya içerikleri, şiddet içerikli oyunlar, sahte hesaplar ve çevrim içi dışlama davranışları da yüksek oranlarda riskle ilişkilendirilmiştir. İki veri türü arasındaki bu paralellik, dijital çevrenin eğitimcilerin şiddet anlatısında geçici veya ikincil bir başlık olmadığını ortaya koymaktadır.

Dijital dünyanın hemen yanında aile bulunmaktadır. Aile ilgisi, denetimi ve yetiştirme biçimi 774 cevapta yer almış ve %45,0 oranıyla ikinci büyük temayı oluşturmuştur. Ebeveyn ilgisizliği, aile içi iletişimin zayıflığı, çocuğa sınır konulmaması, davranışların yeterince izlenmemesi ve dijital medya kullanımının denetlenmemesi aynı başlık altında toplanmıştır.

İlk iki tema arasındaki kesişim, tablonun en güçlü yanlarından biridir. Kontrolsüz internet kullanımından söz eden bir katılımcı aynı zamanda ebeveyn denetiminin yetersizliğine de değinmiş olabilir. Benzer biçimde sınır koyma sorunları, telefon kullanımından arkadaş çevresine kadar farklı davranış alanlarıyla ilişkilendirilebilir. Çoklu kodlama yöntemi bu iç içeliği görünür kılmaktadır. Dijital medya ve aile temalarının oranlarını katılımcıların sıklıkla birlikte düşündüğü iki yakın çevre unsuru olarak okumak daha doğru olacaktır.

Cevaplar çocuğun yakın çevresinden okula doğru genişlediğinde iki ayrı kurumsal eleştiri ortaya çıkmaktadır. Okul ve eğitim sistemine ilişkin sorunlar %21,3; disiplin, yaptırım ve otorite eksikliği %20,5 oranında dile getirilmiştir. Oranların birbirine yakınlığı, iki temanın aynı önem düzeyinde algılandığını düşündürse de içerikleri farklıdır. İlk tema daha çok okulun riskli öğrenciyi destekleme, rehberlik sunma ve sorun ortaya çıkmadan önlem alma kapasitesine yöneliktir. İkinci tema ise kuralların uygulanması, davranışa sınır konulması ve yaptırımların caydırıcılığı çevresinde şekillenmektedir.

Bu ayrım, katılımcıların okuldan iki farklı işlev beklediğini ortaya koymaktadır. Bir tarafta öğrenciyi tanıyan, riskleri erken fark eden ve rehberlik hizmetleriyle

destekleyen bir kurum beklentisi vardır. Diğer tarafta kuralları açıkça belirleyen, ihlaller karşısında tutarlı davranan ve öğretmenin müdahale alanını koruyan bir okul talep edilmektedir. Destek ile yaptırım burada birbirini dışlayan iki yaklaşım olarak görünmemektedir. Cevapların genel yönü, öğrencinin ihtiyaçlarını gözetken hizmetlerle davranışın sınırlarını belirleyen kuralların aynı kurumsal yapı içinde bulunması gerektiğine işaret etmektedir.

Toplumsal ve kültürel değerlerde aşınma 311 cevapta, yani cevapların %18,1’inde yer almıştır. Saygı, empati, hoşgörü ve sorumluluk duygusunun zayıflaması; şiddetin gündelik yaşamda daha fazla görünür olması ve olumsuz rol modeller, bu temanın başlıca içerikleridir. Böylece öğrenciler arasındaki şiddet, daha geniş toplumsal ilişkiler içinde normalleşen davranış biçimleriyle bağlantılı düşünülmektedir. Çocukların okulda sergiledikleri davranışların evde, medyada ve kamusal yaşamda karşılaştıkları örneklerden bağımsız olmadığı fikri bu tema altında belirginleşmektedir.

Daha az sıklıkta dile getirilen temalar, açıklamanın bireysel ve yapısal boyutlarını tamamlamaktadır. Psikolojik ve bireysel etkenler %10,8 oranında yer almış; öfke kontrolü, duyguları düzenleme ve psikolojik destek ihtiyacı gibi konular bu başlık altında değerlendirilmiştir. Ekonomik sorunlar ve eşitsizlik %7,1 oranında dile getirilerek ailelerin yaşadığı maddi güçlükler ve toplumsal koşullarla bağlantı kurulmuştur. Akran etkisi, dışlanma ve gruplaşma ise %5,5’lik bir paya sahiptir. Arkadaş grubunda kabul görme isteği, dışlanma korkusu ve riskli gruplarla kurulan ilişkiler bu tema içinde toplanmıştır.

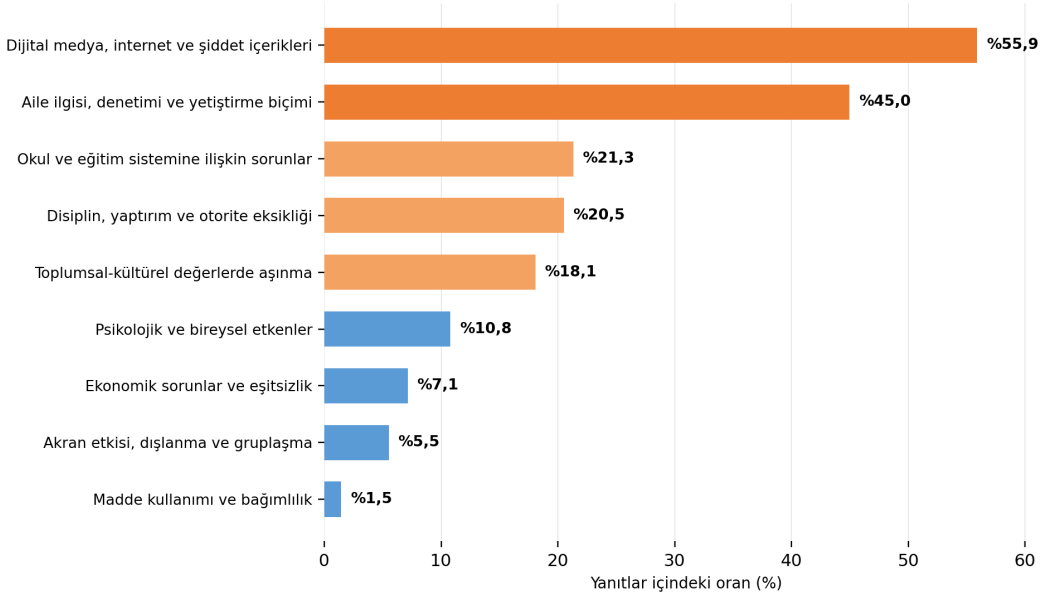
Bu oranların görece düşük kalması ilk bakışta şaşırtıcı olabilir. Kapalı uçlu sorularda akran baskısı, dışlanmışlık ve zayıf aidiyet yüksek oranlarda şiddet ve suça yönelmeyle ilişkilendirilmişti. Açık uçlu soruda aynı başlıkların daha az dile getirilmesi, katılımcıların bu unsurları önemsiz bulduğu anlamına gelmez. Serbest cevap verirken dijital medya ve aile gibi daha görünür veya kamusal tartışmalarda daha sık karşılaşılan açıklamaların önce hatırlanması mümkündür.

Madde kullanımı ve bağımlılık 25 değinilme ve %1,5 oranıyla listenin sonunda yer almaktadır. Oysa kapalı uçlu ifadelerde madde kullanımı, çocukların suça yönelmesinde etkili görülen başlıklardan biri olmuştur. Bu fark, madde kullanımının katılımcılar tarafından şiddetteki genel artışı açıklayan yaygın bir toplumsal neden olmaktan çok, belirli öğrenciler veya olaylarla bağlantılı daha özel bir risk olarak düşünülmesiyle ilişkili olabilir.

Temaların sıklığını bir “gerçek nedenler sıralaması” olarak görmek bu nedenle yanıltıcı olur. %55,9’luk dijital medya oranı, dijital içeriğin şiddet üzerindeki etkisinin %55,9 olduğu anlamına gelmez. Benzer şekilde %1,5 oranında dile getirilen madde kullanımı, bu unsurun etkisinin önemsiz olduğunu göstermez. Sayılar, temaların analiz edilen cevaplar içinde ne kadar görünür olduğunu ve eğitimcilerin şiddetteki artışı açıklarken hangi kavramlara daha sık başvurduğunu anlatmaktadır.

Cevapların oluşturduğu büyük resimde iki vurgu açık biçimde öne çıkmaktadır: Çocukların dijital dünyayla kurduğu ilişki ve ailelerin bu süreçte ne ölçüde eşlik ettiği. Okulun destek kapasitesi, kuralların uygulanması ve toplumsal değerler bu iki alanın ardından gelmekte; psikolojik, ekonomik ve akran ilişkilerine dayalı etkenler ise açıklamayı tamamlamaktadır.

Gösterge 24. Şiddetin artma nedenlerine ilişkin temaların yaygınlığı

4.2. Akran Zorbalığını Önlemeye Yönelik Öneriler

“Akran zorbalığını önlemek için neler yapılabilir?” sorusuna verilen cevaplar çoklu tematik kodlama yöntemiyle incelenmiştir. İçerik sunmayan cevaplar ayıklandıktan sonra 1.650 cevap analize alınmıştır. Bir cevapta birden fazla öneriye yer verilmesi durumunda ilgili cevap birden fazla tema altında kodlanmıştır.

Tablo 25. Akran zorbalığını önlemeye yönelik öneriler

Tema	Değininme sayısı	Cevaplar içindeki oran (%)
Aile eğitimi, sorumluluğu ve okul-aile iş birliği	711	43,1
Bilinçlendirme, değerler ve empati eğitimi	570	34,5
Disiplin, yaptırım ve caydırıcı düzenlemeler	541	32,8
Rehberlik, psikolojik destek ve erken müdahale	243	14,7
Dijital medya ve ekran kullanımının denetlenmesi	218	13,2
Sosyal, sportif, kültürel ve sanatsal etkinlikler	215	13,0
Okul güvenliği, gözetim ve kurumlar arası koordinasyon	169	10,2
Eğitim sistemi ve okul koşullarının iyileştirilmesi	122	7,4
Öğretmen ve okul yönetiminin yetkisinin güçlendirilmesi	102	6,2
Sosyoekonomik ve toplumsal destekler	36	2,2

Not: Çoklu kodlama nedeniyle değininme sayıları ve yüzdeler toplamı cevap sayısını ve %100’ü aşmaktadır. Yüzdeler 1.650 analiz edilebilir cevap üzerinden hesaplanmıştır.

Katılımcıların önerileri, akran zorbalığının tek bir müdahaleyle çözülebileceği düşüncesinden oldukça uzaktır. Cevaplarda evden okula, öğrenciden öğretmene, rehberlik biriminden okul yönetimine kadar uzanan bir sorumluluk zinciri kurulmaktadır. Bu zincirin ilk halkasını aile; ikinci halkasını öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve davranış sınırlarının belirlenmesi; sonraki halkalarını psikolojik destek, dijital denetim, sosyal etkinlikler ve okulun kurumsal koşulları oluşturmaktadır.

Aile eğitimi, aile sorumluluğu ve okul-aile iş birliği %43,1 ile önerilerin merkezindedir. Katılımcılar ebeveynlerin çocuk yetiştirme, sınır koyma, davranışları izleme ve dijital medya kullanımını denetleme konularında desteklenmesini

istemmiştir. Buradaki aile vurgusunda aienin, okulun uyarılarını dikkate alması, görüşmelere katılması, öğretmenlerle düzenli iletişim kurması ve sorun ortaya çıkmadan önce önleme sürecine dâhil olması beklenmektedir.

Bu tema, önceki soruda şiddetin nedenlerine ilişkin verilen cevaplarla bir devamlılık taşımaktadır. Katılımcılar aile ilgisi ve denetimindeki sorunları şiddetin artmasının başlıca nedenlerinden biri olarak tanımlamış, çözüm sorulduğunda da ilk olarak aile eğitime ve okul-aile iş birliğine yönelmiştir. Başka bir ifadeyle aile, çözümün kurulacağı temel ortaklardan biri olarak görülmüştür. Neden ile öneri arasındaki bu paralellik, açık uçlu cevapların kendi içinde tutarlı bir yön taşıdığını göstermektedir.

Önleme zincirinin okul içindeki ilk ayağı öğrencilere yönelik bilinçlendirme, değerler ve empati eğitimidir. Cevapların %34,5’inde bu temaya değinilmiştir. Katılımcılar öğrencilerin akran zorbalığının ne olduğunu, hangi davranışların zorbalık kapsamına girdiğini ve bu davranışların karşı tarafta nasıl sonuçlar yaratabileceğini öğrenmesini istemektedir. Empati, saygı, sorumluluk ve sağlıklı iletişim becerileri bu tema içinde öne çıkan başlıklardır. Öğrencinin bir olaya tanık olduğunda ne yapacağını ve güvenli biçimde kime başvuracağını bilmesi de bu eğitim anlayışının parçasıdır.

Eğitim talebinin hemen ardından disiplin, yaptırım ve caydırıcı düzenlemeler gelmektedir. Bu tema %32,8 oranıyla bilinçlendirme ve empati eğitime oldukça yakındır. Bir tarafta öğrencilerin davranışlarının neden ve sonuçlarını anlamasını sağlayacak eğitsel çalışmalar, diğer tarafta ihlal edildiğinde ne olacağı önceden bilinen açık kurallar ve tutarlı yaptırımlar istenmektedir.

Rehberlik, psikolojik destek ve erken müdahale %14,7 ile önleme zincirinin daha uzmanlaşmış halkasını oluşturmaktadır. Bu başlık, zorbalığa maruz kalan öğrencinin desteklenmesi ile birlikte zorbalığı uygulayan öğrencinin davranışının ardındaki ihtiyaçların da değerlendirilmesini içermektedir. Risk belirtilerinin erken fark edilmesi, olay tekrarlanmadan müdahale edilmesi ve her iki tarafın izlenmesi bu tema altında yer almaktadır.

Rehberlik temasının ilk üç öneriden daha düşük bir oranda dile getirilmesi, psikolojik desteğin önemsiz görüldüğü anlamına gelmemektedir. Kapalı uçlu sorularda öğrencilerin rehber öğretmenle görüştürülmesi en sık tercih edilen müdahalelerden biri olmuş, risk grubundaki öğrencilere düzenli psikolojik destek verilmesi çok yüksek oranda desteklenmiştir.

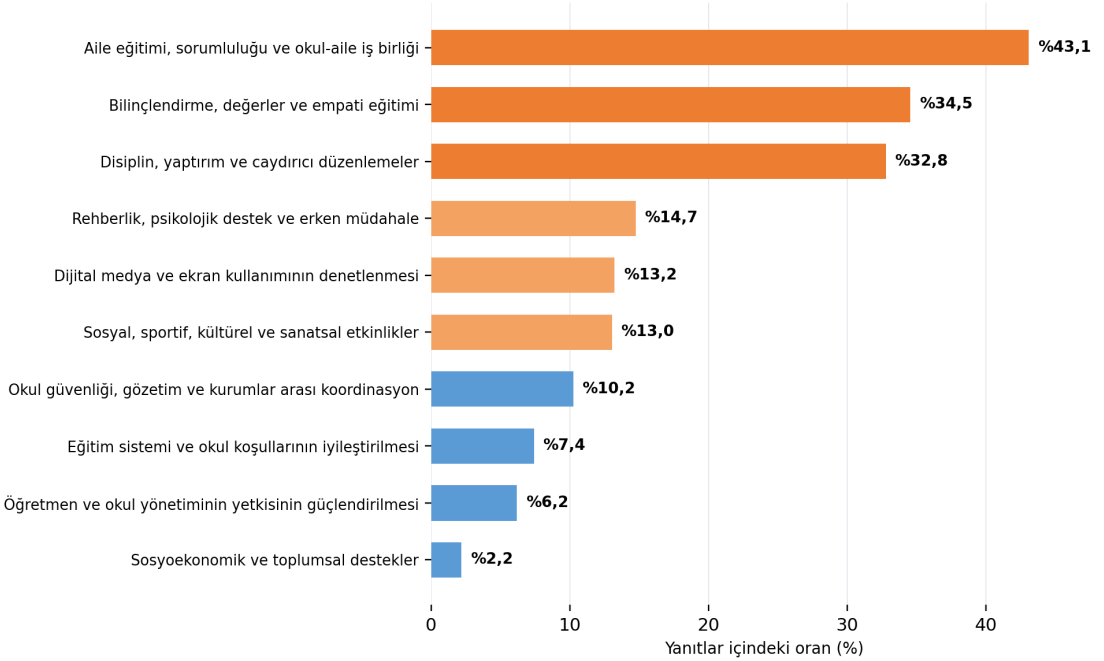
Dijital medya ve ekran kullanımının denetlenmesi %13,2 oranında yer almıştır. Bu oran, dijital medyanın şiddetin artış nedenleri içinde %55,9 ile ilk sırada bulunmasıyla karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Katılımcılar dijital dünyayı sorunun önemli bir parçası olarak görmesine rağmen çözümü ekran süresinin azaltılması veya internetin sınırlandırılması biçiminde kurmamıştır. Dijital denetim, aile eğitimi ve öğrenci bilinçlendirmesi gibi daha geniş temaların içinde de ifade edilmiş olabilir.

Sosyal, sportif, kültürel ve sanatsal etkinlikler de %13,0 oranında önerilmiştir. Bu etkinlikler öğrencinin olumlu akran ilişkileri kurabileceği, kendini ifade edebileceği ve okula aidiyet geliştirebileceği alanlar olarak görülmektedir. Kapalı uçlu sorularda spor faaliyetleri ve sosyal etkinliklerin en etkili önleme araçları arasında yer alması da bu yaklaşımı desteklemektedir.

Önerilerin bir bölümü öğrenciden çok okulun kurumsal kapasitesine yönelmiştir. Okul güvenliği, gözetim ve kurumlar arası koordinasyon %10,2; eğitim sistemi ve okul koşullarının iyileştirilmesi %7,4; öğretmen ile okul yönetiminin yetkisinin güçlendirilmesi %6,2 oranında dile getirilmiştir. Bu başlıklar nöbet ve gözetim düzeninden riskli alanların izlenmesine, ilgili kurumların iletişiminden öğretmenlerin müdahale kapasitesine kadar farklı talepleri içermektedir.

Temaların oranları bir etkililik sıralaması değildir. Aile eğitiminin %43,1 oranında anılması, bu uygulamanın zorbalığı aynı oranda azaltacağını göstermez; sosyal etkinliklerin %13,0’da kalması da bunların daha az yararlı olduğu anlamına gelmez. Sayılar, 1.650 analiz edilebilir cevap içinde hangi önerilerin daha sık hatırlandığını ve ifade edildiğini göstermektedir. Üstelik çoklu kodlama nedeniyle aynı cevap aile, disiplin, rehberlik ve dijital denetim temalarının birkaçına birden dâhil edilmiş olabilir.

Gösterge 25. Akran zorbalığını önlemeye yönelik önerilerin yaygınlığı

4.3. Suça Karışan Çocuklara Yönelik Çalışmalar

“Suça karışan çocuklar için ne tür çalışmalar yapılmalıdır?” sorusuna verilen cevaplar çoklu tematik kodlama yöntemiyle incelenmiştir. İçerik sunmayan cevaplar ayıklandıktan sonra 1.575 cevap analize alınmıştır. Bir cevapta birden fazla çalışma önerisine yer verilmesi durumunda ilgili cevap birden fazla tema altında kodlanmıştır.

Tablo 26. Suça karışan çocuklara yönelik çalışma önerileri

Tema	Değini lme sayısı	Cevaplar içindeki oran (%)
Caydırıcı ceza, yaptırım ve hukuki düzenlemeler	525	33,3
Rehabilitasyon, psikolojik destek ve topluma yeniden kazandırma	523	33,2
Aile eğitimi, denetimi ve aileyle birlikte çalışma	428	27,2
Rehberlik, izleme ve erken müdahale	310	19,7
Sosyal, sportif, kültürel ve toplumsal sorumluluk çalışmaları	284	18,0
Mesleki yönlendirme, eğitim ve istihdam desteği	187	11,9
Özel merkez, ayrı eğitim ortamı veya okuldan uzaklaştırma	92	5,8
Kurumlar arası iş birliği ve çok disiplinli destek	88	5,6
Sosyoekonomik destek ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi	21	1,3

Not: Çoklu kodlama nedeniyle değini lme sayıları ve yüzdeler toplamı cevap sayısını ve %100’ü aşmaktadır. Yüzdeler 1.575 analiz edilebilir cevap üzerinden hesaplanmıştır.

Cevaplardaki en çarpıcı denge, caydırıcılık ile yeniden kazandırma arasında kurulmuştur. Caydırıcı ceza, yaptırım ve hukuki düzenlemeler %33,3; rehabilitasyon, psikolojik destek ve topluma yeniden kazandırma ise %33,2 oranında dile getirilmiştir.

Caydırıcı ceza temasında öne çıkan beklenti, suça karışan davranışın açık bir karşılığının bulunmasıdır. Katılımcılar kuralların ve sorumluluğun belirsiz kalmasını, yaptırımların tutarlı biçimde uygulanmasını ve tekrarlanan davranışların önüne geçilmesini istemiştir. Bu yaklaşımda yaptırım, hem çocuğun davranışının sonuçlarıyla karşılaşması hem de benzer davranışlar açısından caydırıcılık sağlanması amacı taşımaktadır.

Rehabilitasyon ve yeniden topluma kazandırma teması ise çocuğun davranışından çok davranışın arkasındaki koşullara yönelmektedir. Psikolojik destek verilmesi, suça yönelme nedenlerinin anlaşılması, çocuğun düzenli biçimde izlenmesi ve eğitimle bağının korunması bu yaklaşımın başlıca unsurlarıdır.

Aile eğitimi, denetimi ve aileyle birlikte çalışma %27,2 ile bu iki temel yaklaşımın hemen arkasından gelmektedir. Katılımcılar ailenin çocuğun davranışlarını izlemesini, uzmanlarla iş birliği yapmasını ve iyileştirme sürecinde sorumluluk üstlenmesini istemiştir. Aile temasının burada da yüksek bir oranla ortaya çıkması tesadüfi değildir. Önceki açık uçlu sorularda aile ilgisi ve denetimi şiddetin nedenleri arasında öne çıkmış, akran zorbalığını önleme önerilerinde de aile eğitimi ilk sırada yer almıştır. Suça karışan çocuklara yönelik çalışmalarda ailenin üçüncü sırada bulunması, katılımcıların aileyi hem risklerin ortaya çıkışını etkileyen hem de iyileştirme sürecinin devamlılığını sağlayan bir çevre olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Rehberlik, izleme ve erken müdahale %19,7 oranıyla daha düzenli ve kurumsal bir takip beklentisini ifade etmektedir. Bu tema, çocukla tek seferlik bir görüşme yapılmasından çok davranışların ve ihtiyaçların zaman içinde izlenmesine yöneliktir. Risklerin erken fark edilmesi, bireysel görüşmelerin sürdürülmesi ve gerekli durumlarda ilgili uzmanlara yönlendirme yapılması, müdahalenin olaydan sonra başlayıp kısa sürede sona ermemesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır.

Sosyal, sportif, kültürel ve toplumsal sorumluluk çalışmaları %18,0 ile benzer bir ağırlığa sahiptir. Bu öneriler çocuğun yalnızca sorunlu davranışı üzerinden tanımlanmaması, olumlu bir rol ve sorumluluk üstlenebileceği alanlara yönlendirilmesi düşüncesini taşımaktadır. Spor ve kültür faaliyetleri akran ilişkilerini yeniden kurabilecek ortamlar sunarken toplumsal sorumluluk çalışmaları, çocuğun davranışının sonuçlarıyla daha yapıcı bir yoldan ilişki kurmasına imkân verebilir.

Mesleki yönlendirme, eğitim ve istihdam desteği %11,9 oranında dile getirilmiştir. Bu tema daha uzun vadeli bir gelecek perspektifi içermektedir. Çocuğun beceri kazanması, eğitimini sürdürmesi, bir mesleğe yönelmesi ve üretken bir yaşam alanı kurabilmesi, yeniden suça yönelme riskini azaltabilecek bir destek biçimi olarak düşünülmüştür.

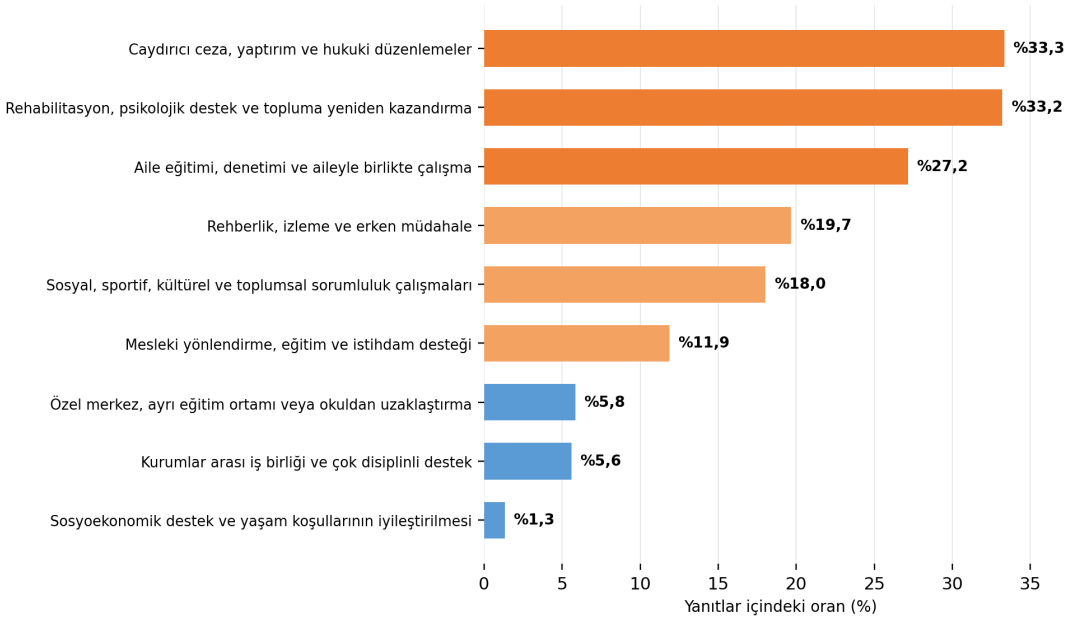
Özel merkez veya ayrı eğitim ortamı önerileri, kurumlar arası iş birliği ve sosyoekonomik destek daha az sıklıkta dile getirilmiştir. Özel merkez ya da ayrı eğitim ortamı talebi, bazı katılımcıların mevcut okul yapısının yoğun desteğe ihtiyaç duyan çocuklar için yeterli olmadığını düşündüğüne işaret etmektedir.

Kurumlar arası iş birliği daha düşük oranda ifade edilse de önerilen modelin çalışabilmesi bakımından yapısal bir yere sahiptir. Okul, aile, rehberlik birimi, sosyal hizmetler, sağlık kurumları ve adli birimler birbirinden bağımsız hareket ettiğinde izleme süreci kesintiye uğrayabilir. Benzer biçimde ekonomik güçlükler

ve sosyal çevreye ilişkin sorunlar dikkate alınmadan yalnızca çocuğun davranışına yönelmek, müdahalenin kapsamını daraltabilir.

Cevapların kurduğu müdahale modeli üç zamana yayılmaktadır. İlk aşamada davranışın karşılığı belirlenmekte ve sorumluluk açık hâle getirilmektedir. İkinci aşamada çocuğun psikolojik, ailesel ve toplumsal ihtiyaçları değerlendirilerek düzenli destek sunulmaktadır. Üçüncü aşamada ise eğitim, mesleki yönlendirme, sosyal etkinlikler ve toplumsal sorumluluk yoluyla çocuğun yeniden uyumu amaçlanmaktadır.

Gösterge 26. Suça karışan çocuklara yönelik çalışma önerilerinin yaygınlığı

4.4. Suça Karışan Çocuklara Uygulanacak Cezalara İlişkin Görüşler

“Bu çocuklara uygulanacak cezalar nasıl olmalıdır?” sorusuna verilen cevaplar çoklu tematik kodlama yöntemiyle incelenmiştir. İçerik sunmayan cevaplar ayıklandıktan sonra 1.560 cevap analize alınmıştır. Bir cevapta birden fazla ceza niteliğine veya uygulama biçimine değinilmesi durumunda ilgili cevap birden fazla tema altında kodlanmıştır.

Tablo 27. Suça karışan çocuklara uygulanacak cezalara ilişkin temalar

Tema	Değinilme sayısı	Cevaplar içindeki oran (%)
Caydırıcı, ağır, kesin ve tutarlı cezalar	660	42,3
Eğitici, onarıcı ve rehabilite edici yaklaşım	349	22,4
Ailenin sürece ve yaptırıma dâhil edilmesi	187	12,0
Toplum hizmeti, sosyal sorumluluk ve çalışma yükümlülüğü	163	10,4
Adli ceza, özgürlük veya hak kısıtlaması	156	10,0
Okuldan uzaklaştırma, okul değiştirme veya örgün eğitim dışına çıkarma	146	9,4
Suçun niteliğine, yaşa ve bireysel duruma göre orantılı/kademeli ceza	122	7,8
Okul içi disiplin ile adil ve uygulanabilir yaptırım süreçleri	99	6,3
Ceza yerine destek ve rehberliği önceleyen görüşler	87	5,6
Çocuğun yetişkin gibi cezalandırılması veya ceza yaşının düşürülmesi	51	3,3

Not: Çoklu kodlama nedeniyle değinilme sayıları ve yüzdeler toplamı cevap sayısını ve %100’ü aşmaktadır. Yüzdeler 1.560 analiz edilebilir cevap üzerinden hesaplanmıştır.

Ceza sorusuna verilen cevaplar, aslında yaptırımın hangi amaca hizmet etmesi gerektiğine ilişkin farklı anlayışları görünür kılmaktadır. Bazı katılımcılar cezanın caydırıcı ve kesin olmasına, bazıları çocuğun davranışını değiştirmesine, bazıları ise verilen zararın telafisine ve sorumluluk kazandırılmasına ağırlık vermiştir. Aile katılımı, toplum hizmeti, okul içi disiplin, adli yaptırım ve kademeli ceza önerileri de bu farklı amaçlar arasında çeşitli bağlantılar kurmaktadır.

Cevaplardaki en güçlü talep, caydırıcı, ağır, kesin ve tutarlı cezalar yönündedir. Bu tema %42,3 oranında dile getirilmiştir. Bu yaklaşım cezanın gelecekteki davranış üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Yaptırımın hem aynı çocuğun davranışı tekrar etmesini önlemesi hem de benzer davranışlarda bulunabilecek diğer öğrenciler açısından caydırıcı olması beklenmektedir. “Cezasızlık” duygusunun ortadan kaldırılması ve çocuğun yaptığı davranışın bir sonucu olduğunu görmesi bu anlayışın merkezindedir.

Cezanın ikinci anlamı değişim yaratmaktır. Eğitici, onarıcı ve rehabilite edici yaklaşım %22,4 ile ikinci sırada yer almaktadır. Çocuğun davranışının karşı tarafta yarattığı sonucu anlaması, sorumluluk üstlenmesi ve benzer bir davranış tekrarlamamasını sağlayacak beceriler kazanması beklenmektedir.

“Ceza yerine destek ve rehberlik” önerisi %5,6 oranıyla bu yaklaşımdan bir adım daha ileri gitmektedir. Bu görüşte öncelikle çocuğun psikolojik durumunun, aile ilişkilerinin ve suça yönelme koşullarının değerlendirilmesini istemektedir.

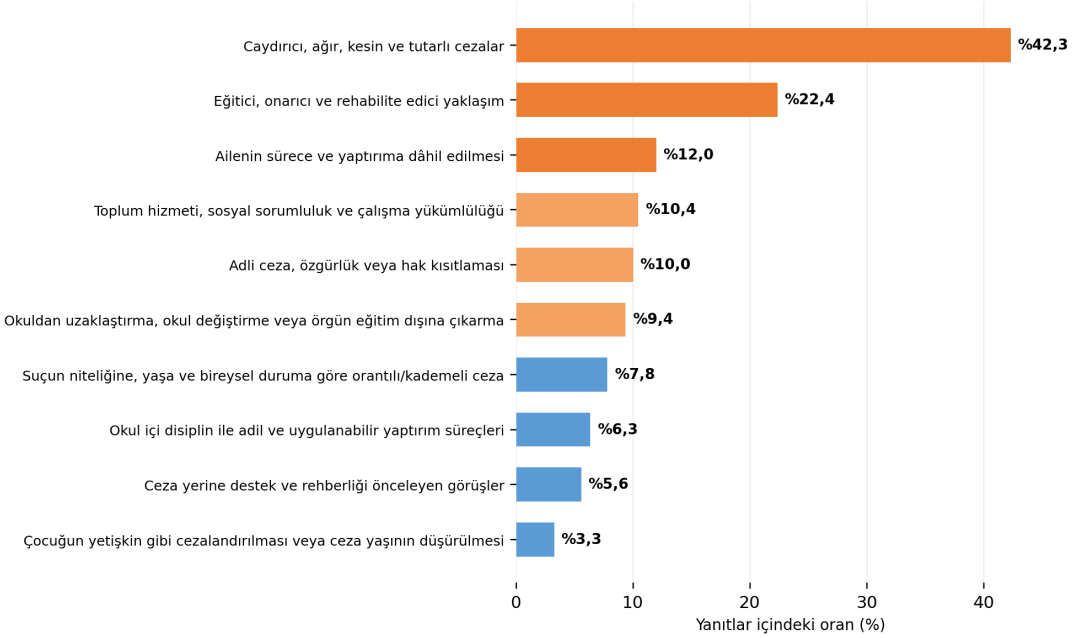
Toplum hizmeti, sosyal sorumluluk ve çalışma yükümlülüğü %10,4 oranında dile getirilmiş ve cezalandırıcı yaklaşım ile onarıcı yaklaşım arasında bir köprü kurmuştur. Bu tür bir uygulama bir yönüyle çocuğa belirli bir yükümlülük getirir; diğer yönüyle yaptığı davranışın toplumsal sonuçlarıyla yüzleşmesini ve olumlu bir sorumluluk üstlenmesini amaçlar.

Daha dışlayıcı yaptırım biçimleri de cevaplarda yer bulmuştur. Adli ceza, özgürlük veya hak kısıtlaması %10,0; okuldan uzaklaştırma, okul değiştirme veya örgün eğitim dışına çıkarma %9,4 oranında dile getirilmiştir. Bu öneriler çocuğun hareket alanını sınırlamayı veya mevcut eğitim ortamından uzaklaştırmayı içermektedir. Katılımcıların bir bölümü bunları diğer öğrencilerin ve okulun güvenliğini korumak için gerekli görmüş olabilir.

Katılımcıların bir bölümü “ne kadar ağır ceza?” sorusundan önce “kime, hangi olay için ve hangi koşulda ceza?” sorusunu sormuştur. Suçun niteliğine, çocuğun yaşına ve bireysel durumuna göre orantılı veya kademeli ceza önerisi %7,8 oranında dile getirilmiştir. Bu yaklaşım, bütün çocuklar ve bütün davranışlar için aynı yaptırımın uygulanmasına karşıdır. Olayın ağırlığı, tekrar edip etmediği, çocuğun yaşı ve içinde bulunduğu koşullar cezanın belirlenmesinde dikkate alınması gereken unsurlar olarak görülmektedir.

Cevaplar bir çizgi üzerinde düşünüldüğünde bir uçta yetişkin gibi cezalandırma, özgürlüğü kısıtlama ve okuldan uzaklaştırma; diğer uçta ceza yerine rehberlik ve destek bulunmaktadır. Orantılı yaptırım, toplum hizmeti, aile katılımı ve onarıcı uygulamalar ise bu iki uç arasındaki geniş alana yerleşmektedir. Katılımcıların önemli bir bölümü ne bütünüyle cezasız bir yaklaşım ne de çocuğun geleceğini göz ardı eden salt dışlayıcı bir yaptırım istemektedir.

Gösterge 27. Suça karışan çocuklara uygulanacak cezalara ilişkin temaların yaygınlığı

4.5. Kahramanmaraş’ta Okul Şiddetini Önlemeye Yönelik Tedbirler

“Kahramanmaraş’ta yaşanan ve kamuoyuna yansıyan okul şiddeti olayları dikkate alındığında benzer olayların önlenmesi için hangi tedbirler alınmalıdır?” sorusuna verilen cevaplar çoklu tematik kodlama yöntemiyle incelenmiştir. İçerik sunmayan cevaplar ayıklandıktan sonra 1.594 cevap analize alınmıştır. Bir cevapta birden fazla tedbire değinilmesi durumunda ilgili cevap birden fazla tema altında kodlanmıştır.

Tablo 28. Benzer okul şiddeti olaylarını önlemeye yönelik tedbirler

Tema	Değinilme sayısı	Cevaplar içindeki oran (%)
Aile eğitimi, denetimi, iş birliği ve sorumluluğu	625	39,2
Rehberlik, psikolojik destek, risk tespiti ve izleme	589	37,0
Okul güvenliği, giriş denetimi ve kolluk desteği	558	35,0
Disiplin cezaları, hukuki yaptırım ve kuralların uygulanması	393	24,7

Tema	Değinilme sayısı	Cevaplar içindeki oran (%)
Öğretmen ve okul yönetiminin yetkisinin ve itibarının güçlendirilmesi	256	16,1
Dijital medya, şiddet içerikleri ve silaha erişimin denetlenmesi	112	7,0
Sosyal, sportif, kültürel etkinlikler ve değerler eğitimi	108	6,8
Yüksek riskli öğrencilerin okuldan uzaklaştırılması ve alternatif eğitim	78	4,9
Kurumlar arası koordinasyon ve zorunlu bildirim	70	4,4
Eğitim sistemi ve okul koşullarının iyileştirilmesi	60	3,8

Not: Çoklu kodlama nedeniyle değinilme sayıları ve yüzdeler toplamı cevap sayısını ve %100’ü aşmaktadır. Yüzdeler 1.594 analiz edilebilir cevap üzerinden hesaplanmıştır.

Cevaplar olay anından geriye doğru izlendiğinde ailede başlayan, rehberlik ve risk takibiyle devam eden, okul girişindeki güvenlik tedbirleriyle güçlendirilen ve okul içindeki kurallarla tamamlanan bir önleme çizgisi ortaya çıkmaktadır. En sık dile getirilen ilk üç temanın oranları da birbirine oldukça yakındır: aile %39,2, rehberlik ve risk izleme %37,0, fiziksel okul güvenliği %35,0.

Bu çizginin ilk aşaması, çocuk henüz ciddi bir şiddet olayıyla ilişkilendirilmeden önce aile içinde başlar. Aile eğitimi, denetimi, iş birliği ve sorumluluğu 625 cevapta yer almış ve %39,2 ile ilk sıraya yerleşmiştir. Katılımcılar ailelerin çocuklarının davranışlarındaki değişimleri izlemesini, risk işaretlerini fark etmesini, okulun uyarılarını dikkate almasını ve gerektiğinde uzman desteğine başvurmasını istemektedir. Öğretmenlerin gözlemleriyle ailenin evde fark ettiği değişimlerin bir araya getirilmesi, çocuğun davranışının farklı ortamlarda izlenebilmesine imkân verebilir. Katılımcıların aileyi ısrarla öne çıkarması, önceki açık uçlu cevaplarla da uyumludur: Aile denetimi şiddetin nedenleri arasında öne çıkmış, akran zorbalığını önleme önerilerinde de aile eğitimi ilk sırada yer almıştır.

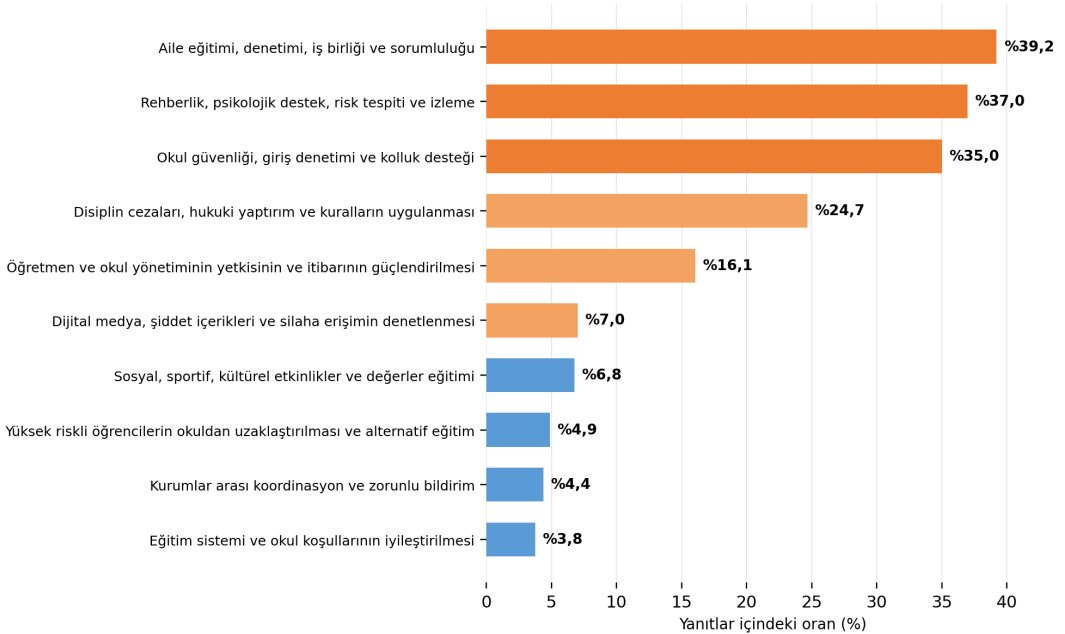
Önleme çizgisinin ikinci aşaması, henüz ağır bir olay yaşanmadan riskin okul içinde tanınmasıdır. Rehberlik, psikolojik destek, risk tespiti ve izleme %37,0 oranıyla aile temasının hemen arkasındadır. Katılımcılar davranış değişikliklerinin, şiddet eğiliminin veya yoğun psikolojik güçlüklerin erken fark edilmesini; öğrencinin uzmanlar tarafından değerlendirilmesini ve tek görüşmeyle sınırlı kalmayan bir izleme süreci kurulmasını önermektedir.

Rehberlik talebi, personel sayısının artırılmasıyla riskli öğrencinin düzenli takip edilmesi, aileyle iletişim kurulması, gerektiğinde sağlık veya sosyal hizmet birimlerine yönlendirilmesi ve okul içindeki ilgili kişilerin görevlerinin belirlenmesi bu başlığın parçasıdır. Önceki kapalı uçlu sorularda risk grubundaki öğrencilere düzenli psikolojik destek verilmesinin %90’ın üzerinde destek görmesi, açık uçlu cevaplardaki bu erken izleme beklentisini güçlendirmektedir.

Üçüncü aşama okulun fiziksel sınırında kurulmaktadır. Okul güvenliği, giriş denetimi ve kolluk desteği %35,0 ile ilk üç tema arasındadır. Güvenlik görevlisi veya okul polisi bulundurulması, girişlerin kontrol edilmesi, turnike ve metal dedektörü kullanılması, gerekli görülen durumlarda çanta veya üst araması yapılması bu başlık altında dile getirilmiştir.

Öğrenci okulun içindeyken devreye girecek kurallar ve yaptırımlar önleme çizgisinin bir sonraki bölümünü oluşturmaktadır. Disiplin cezaları, hukuki yaptırım ve kuralların uygulanması %24,7 oranında dile getirilmiştir. Katılımcılar okul kurallarının açık olmasını, ihlal karşısında ne yapılacağını önceden bilmesini ve uygulamanın kişiden kişiye değişmemesini istemektedir. Öğretmen ve okul yönetiminin yetkisinin ve itibarının güçlendirilmesi %16,1 oranıyla bu disiplin talebini tamamlamaktadır. Katılımcıların bir bölümü, yazılı kurallar bulunsun bile öğretmen ve yöneticilerin bunları uygulama konusunda yeterince desteklenmediğini düşünmektedir. Yetkinin güçlendirilmesi talebi, şiddet olayına müdahale eden eğitimcinin kurumsal olarak yalnız bırakılmamasını da içerebilir.

Gösterge 28. Benzer okul şiddeti olaylarını önlemeye yönelik tedbirlerin yaygınlığı

4.6. Millî Eğitim Bakanlığından Beklenen Öncelikli Tedbirler

“Millî Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanmasını istediğiniz üç öncelikli tedbir nedir?” sorusuna verilen cevaplar çoklu tematik kodlama yöntemiyle incelenmiştir. İçerik sunmayan cevaplar ayıklandıktan sonra 1.621 cevap analize alınmıştır. Katılımcılar birden fazla tedbir belirtebildiği için her cevap değindiği bütün temalar altında kodlanmıştır.

Tablo 29. Millî Eğitim Bakanlığından beklenen öncelikli tedbirler

Tema	Değini lme sayısı	Cevaplar içindeki oran (%)
Okul güvenliği, güvenlik personeli ve giriş denetimi	669	41,3
Disiplin yönetmeliği, caydırıcı yaptırım ve sınıf tekrarı	652	40,2
Aile eğitimi, okul-aile iş birliği ve veli sorumluluğu	549	33,9
Rehberlik, psikolojik destek ve riskli öğrencilerin takibi	459	28,3
Öğretmen ve okul yönetiminin yetkisinin, itibarının ve desteğinin artırılması	411	25,4
Sosyal, sportif, kültürel etkinlikler ve değerler eğitimi	275	17,0
Zorunlu eğitimin gözden geçirilmesi, alternatif ve mesleki eğitim	243	15,0
Dijital medya ve şiddet içeriklerinin düzenlenmesi	126	7,8
Okulların fiziki, mali ve personel koşullarının iyileştirilmesi	87	5,4
Liyakatli yönetim, kurumlar arası koordinasyon ve katılımcı politika	49	3,0

Not: Katılımcılar üç veya daha fazla tedbir belirtebildiği için çoklu kodlama yapılmıştır. Bu nedenle değini lme sayıları ve yüzdeler toplamı cevap sayısını ve %100’ü aşmaktadır. Yüzdeler 1.621 analiz edilebilir cevap üzerinden hesaplanmıştır.

Sorunun muhatabı doğrudan Millî Eğitim Bakanlığı olduğunda katılımcıların öncelik sırası değişmektedir. Şiddetin nedenleri veya akran zorbalığının önlenmesi sorulduğunda aile eğitimi, psikolojik destek ve bilinçlendirme daha görünürken Bakanlıktan beklenen tedbirlerde ilk iki sırayı okul güvenliği ile disiplin düzenlemeleri almaktadır. Bu değişim, katılımcıların merkezi yönetimden öncelikle bütün okullarda uygulanabilecek, açık ve görünür bir kurumsal çerçeve beklediğini düşündürmektedir.

Okul güvenliği, güvenlik personeli ve giriş denetimi %41,3 ile listenin başındadır. Katılımcılar okul girişlerinin kontrol edilmesini, yetkisiz kişilerin okul alanına erişiminin sınırlandırılmasını, güvenlik görevlisi istihdam edilmesini ve öğrencilerin zarar verici araçlarla okula girmesini önleyecek tedbirler alınmasını istemiştir.

Güvenlik talebinin hemen arkasında %40,2 ile disiplin yönetmeliği, caydırıcı yaptırımlar ve sınıf tekrarı yer almaktadır. İki tema arasındaki fark yalnızca 1,1 puandır. Böylece katılımcıların okul düzenini iki ayrı sınır üzerinden kurduğu anlaşılmaktadır: Okulun fiziksel sınırı giriş denetimiyle, davranışsal sınırı ise disiplin kurallarıyla korunmalıdır.

Aile eğitimi, okul-aile iş birliği ve veli sorumluluğu %33,9 ile üçüncü sıradadır. Katılımcılar ailelerin çocukların davranışlarını ve dijital medya kullanımını izlemesini, okul tarafından yapılan uyarılara karşılık vermesini ve destek süreçlerine katılmasını istemektedir. Bakanlığa düşen rol ise aile eğitimlerini tek tek okulların inisiyatifinden çıkararak daha düzenli bir yapıya kavuşturmak ve okul-aile iletişiminin çerçevesini güçlendirmektir. Aile temasının bütün açık uçlu bölümlerde üst sıralarda kalması dikkat çekicidir. Aile ilgisi ve denetimi şiddetin artış nedenleri arasında yer almış, akran zorbalığının önlenmesinde en sık önerilen alan olmuş ve benzer ağır olayların önlenmesine ilişkin tedbirlerde yine ilk sıraya çıkmıştır. Bakanlığa yöneltilen beklentilerde üçüncü sıraya gerilese de %33,9 gibi yüksek bir oranda korunmaktadır.

Rehberlik, psikolojik destek ve riskli öğrencilerin takibi %28,3 oranındadır. Buradaki talep yalnızca daha fazla rehber öğretmen görevlendirilmesi değildir. Risk işaretlerinin erken fark edilmesi, bireysel desteğin düzenli hâle getirilmesi, öğrencinin izlenmesi ve gerektiğinde başka kurumlara yönlendirilmesi de bu temanın içindedir. Katılımcılar Bakanlıktan kuralları belirlemenin yanı sıra okulların bu kuralları psikososyal destekle tamamlayabilecek insan kaynağını oluşturmasını beklemektedir.

Öğretmen ve okul yönetiminin yetkisinin, itibarının ve kurumsal desteğinin artırılması %25,4 ile rehberlik temasına yakın bir ağırlıktadır. Bu cevaplar, yönetmelik değişikliğinin uygulayıcıları desteklemeden sonuç vermeyeceği düşüncesini taşımaktadır. Öğretmen ve yöneticilerin şiddet olayı karşısında hangi adımları atacağına açık olması, müdahale ettiklerinde kurumsal olarak yalnız kalmamaları ve okul düzenini sağlama konusunda desteklenmeleri istenmektedir. Yetki

talebinin sınırları ve denetim biçimi cevaplarda ayrıntılı değildir; ancak mevcut sorumluluk ile fiilî müdahale kapasitesi arasında bir uyumsuzluk algılandığı anlaşılmaktadır.

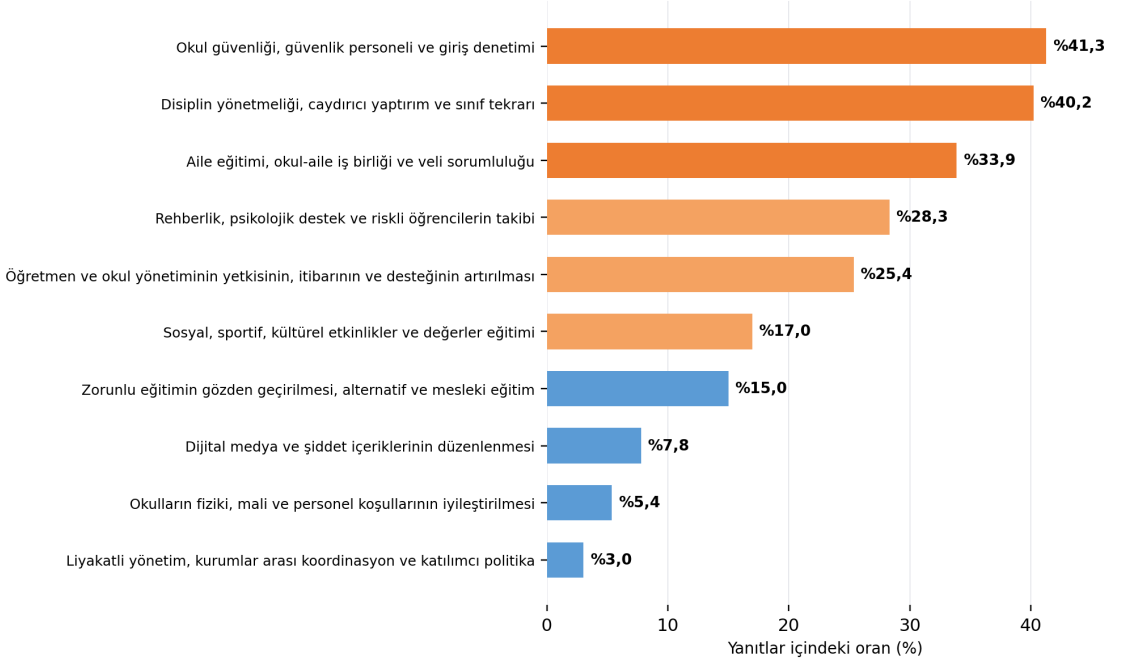
Sosyal, sportif ve kültürel etkinliklerle değerler eğitimi %17,0 oranında dile getirilmiştir. Bu tema güvenlik ve disiplin taleplerinden farklı olarak öğrencilerin okulda nasıl bir yaşam sürdüğüyle ilgilidir. Katılımcılar öğrencilerin olumlu akran ilişkileri kurabileceği, kendisini ifade edebileceği ve okula aidiyet geliştirebileceği alanların yaygınlaştırılmasını istemektedir. Kapalı uçlu sorularda spor ve sosyal etkinlikler en etkili önleyici uygulamalar arasında gösterilmiş olmasına rağmen Bakanlıktan beklenen ilk üç tedbir arasında daha alt sırada kalmıştır. Etkili görülen bir uygulamanın politika önceliği olarak aynı ölçüde hatırlanmaması, açık uçlu cevapların acil ve kurumsal görülen sorunlara yönelmesiyle açıklanabilir.

Zorunlu eğitimin gözden geçirilmesi ile alternatif ve mesleki eğitim yollarının geliştirilmesi %15,0 oranında yer almıştır. Katılımcıların bir bölümü, mevcut örgün eğitim yapısına uyum sağlamakta zorlanan öğrenciler için farklı seçenekler oluşturulmasını ve mesleki yönlendirme imkânlarının artırılmasını istemektedir. Bu öneri, öğrencilerin becerilerine uygun bir eğitim yoluna yönlendirilmesi biçiminde destekleyici bir anlam taşıyabileceği gibi sorun yaşayan öğrencilerin mevcut okuldan çıkarılması biçiminde dışlayıcı bir sonuca da yol açabilir. Cevaplar bu iki yaklaşım arasındaki sınırı her zaman açık biçimde kurmamaktadır.

Dijital medya ve şiddet içeriklerinin düzenlenmesi %7,8 ile daha aşağıda yer almaktadır. Bu oran, dijital medyanın şiddetin artış nedenleri arasında %55,9 ile ilk sırada bulunmasıyla belirgin bir karışıklık yaratmaktadır. Katılımcılar dijital dünyayı sorunun merkezinde görmekte, ancak Millî Eğitim Bakanlığından beklenen ilk tedbirler arasında aynı ölçüde öne çıkarmamaktadır. Bunun bir nedeni, sosyal medya platformları ve dijital içerik düzenlemelerinin yalnızca Bakanlığın yetki alanında görülmemesi olabilir. Bir başka ihtimal, katılımcıların okul güvenliği, disiplin ve personel desteğini Bakanlığın daha doğrudan müdahale edebileceği alanlar olarak düşünmesidir. Araştırma bu farkın nedenini doğrudan açıklamamaktadır.

Listenin sonunda okulların fiziki, mali ve personel koşullarının iyileştirilmesi (%5,4) ile liyakatli yönetim, kurumlar arası koordinasyon ve katılımcı politika geliştirme (%3,0) bulunmaktadır. İlk bakışta bu temalar katılımcıların öncelikleri içinde sınırlı görünmektedir. Oysa güvenlik görevlisi istihdamı, psikolojik danışman sayısının artırılması, sosyal etkinliklerin yaygınlaştırılması ve risk takip mekanizmalarının kurulması doğrudan kaynak ve personel gerektirir. Benzer biçimde aile, okul, sağlık, sosyal hizmet ve güvenlik birimleri arasında koordinasyon olmadan önerilen çok bileşenli yapının sürekliliği sağlanamaz.

Gösterge 29. Millî Eğitim Bakanlığından beklenen öncelikli tedbirlerin yaygınlığı

Sonuç ve Öneriler

Genel olarak değerlendirildiğinde, bulgular suça karışan veya şiddet eğilimi gösteren çocukların davranışlarının çok faktörlü bir yapı içerisinde ortaya çıktığı görüşünü desteklemektedir. Dijital medya ve oyunlar, ebeveyn denetimi, akran baskısı ve çeteleşme gibi doğrudan sosyal etkileşim alanları en güçlü faktörler olarak öne çıkarken; okul aidiyeti, dışlanmışlık, rehberlik hizmetleri ve okul-aile iş birliği de önemli koruyucu veya risk oluşturunca unsurlar olarak görülmektedir. Bu nedenle önleyici politikaların yalnızca çocuğun davranışına odaklanmak yerine “çocuk–aile–okul–akran grubu–dijital çevre” bütünlüğü içerisinde tasarlanması daha etkili olacaktır.

Şiddet ve suça yönelmenin nedenlerine ilişkin bulgular davranışların çok faktörlü niteliğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Dijital medya ve oyunlar, ebeveyn ilgisi ve denetimi, akran baskısı ve çeteleşme gibi unsurlar öne çıkarken okul aidiyeti, sosyal dışlanma, rehberlik hizmetleri ve okul-aile ilişkileri de önemli değişkenler olarak görülmektedir. Dolayısıyla şiddet davranışını yalnızca öğrenimin bireysel özellikleriyle açıklayan yaklaşımlar yetersiz kalmaktadır. Çocuğun aile, okul, akran grubu ve dijital çevresiyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bulgular, suça ve şiddete yönelmenin yalnızca ekonomik yoksunlukla açıklanamayacağını; ebeveyn ilgisi, dijital ortam, akran ilişkileri, aidiyet, sosyal dışlanma ve okul-aile ilişkilerinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Genel olarak tablo, okul güvenliği çalışmalarında sadece fiziksel şiddete odaklanmak yerine sözlü şiddet, akran zorbalığı ve psikolojik şiddeti de temel müdahale alanları olarak kabul eden bütüncül bir yaklaşımın gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Okul güvenliği ve fiziksel denetim şiddetin önlenmesinde önemlidir. Çalışmada önemli sorun alanları olarak ortaya çıkan teneffüs ve geçiş saatlerinde okul bahçesi ve ortak alanlardaki öğretmen/personel gözetimi artırılmalıdır. Okul giriş-çıkış kontrol mekanizmaları ile güvenlik personeli imkânları güçlendirilmelidir. Akran zorbalığının en fazla okul bahçesinde görülmesi nedeniyle teneffüs, öğle arası ve ders geçişleri gibi zamanlarda öğretmen ve okul personelinin görünür ve etkin gözetimi artırılmalıdır. Özellikle bahçe, koridor, tuvalet ve diğer ortak kullanım alanlarında risk analizi yapılmalı; fiziksel mekânların öğrencilerin güvenliğini destekleyecek biçimde düzenlenmesi sağlanmalıdır.

Okul güvenliği çok boyutlu hâle getirilmelidir. Okul güvenliği politikaları yalnızca fiziksel şiddeti önlemeye odaklanmamalıdır. Sözlü şiddet, psikolojik şiddet, akran zorbalığı ve siber zorbalık da okul güvenliği politikalarının temel müdahale alanları arasında değerlendirilmelidir.

Önleyici ve farkındalık odaklı rehberliğin belirleyiciliği açıktır. Rehberlik hizmetleri sadece olay sonrası görüşmelerle sınırlı kalmamalı; zorbalık yaşanmadan önceki önleyici eğitimler ve farkındalık çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır. Risk grubundaki öğrenciler için özel ve düzenli psikolojik destek/takip mekanizmaları

kurulmalıdır. Psikolojik danışman sayısı artırılmalı ve özellikle öğrenci sayısının yüksek olduğu okullarda rehberlik servislerinin iş yükü azaltılmalıdır. Rehberlik hizmetleri yalnızca olay sonrasında gerçekleştirilen görüşmelere indirgenmemeli; risk tespiti, erken müdahale, psikolojik destek, aile görüşmeleri, izleme ve gerektiğinde uzman kurumlara yönlendirme süreçlerini kapsamalıdır.

Sosyal, kültürel ve sportif katılım önemli bir önleyiciliğe sahiptir. Katılımcıların önleyiciliğini en yüksek bulduğu spor faaliyetleri (%86,0) ve sosyal etkinlikler (%81,4) artırılarak öğrencilerin okula aidiyet hissi geliştirilmelidir. Araştırmada olumlu okul ikliminin şiddet davranışlarını azalttığını düşünenlerin oranı %87,1, sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin olumlu davranış gelişimine katkı sağladığını düşünenlerin oranı ise %84,3’tür. Spor faaliyetlerinin önleyiciliğine yönelik değerlendirme %86,0 düzeyindedir. Bu nedenle öğrencilerin yalnızca akademik başarıları değil, okul yaşamına katılımı ve sosyal ilişkileri de desteklenmelidir. Spor, sanat, kültür, kulüp çalışmaları, gönüllülük ve toplumsal sorumluluk faaliyetleri yaygınlaştırılmalı; özellikle risk grubundaki öğrencilerin bu faaliyetlere aktif katılımı teşvik edilmelidir.

Risk grubundaki öğrenciler için erken uyarı ve izleme sistemi kurulmalıdır. Risk grubundaki öğrencilerin yalnızca olay gerçekleştikten sonra değerlendirilmesi yerine, devamsızlık, okuldan uzaklaşma, akademik başarısızlık, sosyal dışlanma, akran ilişkilerinde bozulma, davranış değişiklikleri ve tekrarlayan disiplin olayları gibi göstergeler birlikte değerlendirilmelidir. Bu sistem öğrenciyi etiketleyen veya damgalayan bir mekanizma olmamalı; erken destek sağlamaya yönelik koruyucu bir yapı olarak tasarlanmalıdır.

Velilere yönelik çalışmalar yalnızca toplantı ve bilgilendirme faaliyetleriyle sınırlı tutulmamalıdır. Ebeveynlere ergenlik dönemi, dijital medya kullanımı, akran ilişkileri, şiddet davranışlarının erken belirtileri, çocukla iletişim ve sınır koyma konularında düzenli eğitimler verilmelidir.

Kurumsal iletişim bu süreçte önem kazanmaktadır. Okul idaresi, rehberlik servisi ve öğretmenler arasındaki bilgi akışı (çocuğun mahremiyet ilkesi korunarak) güçlendirilmelidir. Disiplin yönetmelikleri ve yaptırım süreçleri, caydırıcılık sağlayacak ve okul iklimini koruyacak şekilde gözden geçirilmelidir. Bunun yanı sıra okul, aile, rehberlik servisi, sağlık kuruluşları, sosyal hizmet birimleri, güvenlik birimleri ve gerektiğinde adli kurumlar arasında işleyen bir koordinasyon mekanizması oluşturulmalıdır.

Sonuç olarak araştırma, okul şiddetiyle mücadelede önleme, erken müdahale, güvenlik, rehberlik, aile katılımı, dijital farkındalık, sosyal etkinlikler ve gerektiğinde yaptırım unsurlarının birbirini tamamlayan bir sistem içerisinde ele alınması gerektiğini göstermektedir. Okul güvenliği yalnızca okul kapısında başlayan ve disiplin işlemiyle sona eren bir süreç değil; öğrencinin okula gelmeden önceki aile ve dijital çevresinden başlayarak okul yaşamını ve okul sonrasındaki sosyal çevresini de kapsayan bütüncül bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın bulguları, öğrencilerin şiddete ve suça yönelmesinde birbiriyle bağlantılı pek çok unsurun rol oynadığına ilişkin yaygın bir görüş bulunduğunu göstermektedir. Katılımcıların değerlendirmelerinde dijital medya ve oyunlar, ebeveyn ilgisi ve denetimi, akran baskısı ve çeteleşme öne çıkmaktadır. Okula aidiyet, sosyal dışlanma, rehberlik hizmetlerinin kapasitesi ve okul-aile ilişkileri de bu çerçevenin önemli parçalarıdır. Bu bağlamda, öğrencinin davranışını içinde bulunduğu aile, okul, akran grubu ve dijital çevreyle birlikte ele almak gerekmektedir.

Okulda karşılaşılan şiddet türleri arasında da belirgin farklılıklar vardır. Sözlü şiddet, akran zorbalığı ve psikolojik şiddet katılımcıların en sık gözlemlediği sorunlar olarak öne çıkarken fiziksel şiddet daha düşük bir sıklıkta bildirilmiştir. Madde kullanımı ile okula kesici veya delici aletle gelme daha seyrek görülmekle birlikte ortaya çıktıkları durumlarda ciddi sonuçlar doğurabilecek risklerdir. Bu çalışma, okul güvenliği kapsamında fiziksel saldırılar kadar sözlü ve psikolojik şiddetin, akran zorbalığının ve siber zorbalığın da dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Akran zorbalığının en fazla okul bahçesinde görüldüğünün belirtilmesi, okulun ortak kullanım alanlarına dikkat çekmektedir. Teneffüs, öğle arası ve ders geçişleri sırasında bahçe ve koridorlarda öğrenci hareketliliği artmakta, yetişkin gözetimi ise sınıf ortamına göre daha dağınık hâle gelebilmektedir. Bu saatlerde öğretmen ve okul personelinin görünürlüğünün artırılması, okul giriş ve çıkışlarının düzenli biçimde denetlenmesi ve riskli alanların belirlenmesi yararlı olacaktır. Bahçe, koridor, tuvalet ve diğer ortak alanların fiziksel koşulları da öğrenci güvenliği açısından gözden geçirilmelidir.

Fiziksel güvenlik tedbirlerinin öğrencilerde sürekli gözetim altında tutuldukları duygusu yaratmamasına özen gösterilmelidir. Güvenlik personeli, giriş kontrolü ve mekânsal düzenlemeler; okulun eğitim ortamını ve öğrencilerin mahremiyetini koruyan açık kurallar çerçevesinde uygulanmalıdır. Böylece güvenlik, okul içindeki güven ve aidiyet duygusunu zayıflatan bir denetim biçimine dönüşmeden sürdürülebilir.

Rehberlik hizmetleri, araştırmada öne çıkan bir başka alandır. Katılımcıların önemli bir bölümü mevcut rehberlik kapasitesi ve risk grubundaki öğrencilerin izlenmesine yönelik mekanizmalar konusunda olumlu bir değerlendirmeye sahip değildir. Buna karşılık düzenli psikolojik destek verilmesi ve psikolojik danışman sayısının artırılması geniş destek görmektedir. Bulgular, rehberlik servisinin personel ve çalışma koşullarının güçlendirilmesine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Rehberlik süreci; risk belirtilerinin fark edilmesi, öğrenci ve aile görüşmeleri, psikolojik destek, düzenli izleme ve gerekli durumlarda uzman kurumlara

yönlendirme aşamalarını kapsamalıdır. Öğrencilerle olay sonrasında yapılan görüşmeler önemlidir, ancak önleyici eğitimlerin ve farkındalık çalışmalarının okul geneline yayılması da gerekmektedir. Bu çalışmaların süreklilik kazanması, zorbalığın erken fark edilmesini ve öğrencilerin yardım isteyebilecekleri kanalları tanımalarını kolaylaştırabilir.

Risk grubundaki öğrencilerin belirlenmesinde devamsızlık, okuldan uzaklaşma, akademik performansta belirgin düşüş, sosyal dışlanma, akran ilişkilerinde bozulma, ani davranış değişiklikleri ve tekrarlayan disiplin olayları birlikte değerlendirilebilir. Kurulacak erken uyarı sisteminin amacı öğrenciyi etiketlemek veya damgalamak olmamalıdır. Süreç, öğrencinin ihtiyaçlarını zamanında fark etmeye ve uygun desteğe erişmesini sağlamaya yönelik koruyucu bir anlayışla yürütülmelidir. Kişisel bilgilerin paylaşımında mahremiyet ve çocuğun üstün yararı temel ölçüt olarak benimsenmelidir.

Araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biri de sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere verilen önemdir. Katılımcıların %87,1’i olumlu okul ikliminin şiddet davranışlarını azalttığını, %84,3’ü sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerin öğrencilerin olumlu davranış geliştirmesine katkı sağladığını düşünmektedir. Spor faaliyetlerini etkili veya çok etkili bulanların oranı da %86,0’dır. Bu oranlar, öğrencilerin okul yaşamına katılımını artıran çalışmaların eğitimciler tarafından güçlü bir önleme aracı olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Spor, sanat, kültür, kulüp, gönüllülük ve toplumsal sorumluluk faaliyetlerinin yaygınlaştırılması; öğrencilerin akranlarıyla yapıcı ilişkiler kurabilecekleri ve kendilerini farklı alanlarda ifade edebilecekleri imkânları artırabilir. Risk grubunda bulunan öğrencilerin bu etkinliklere katılımı özellikle desteklenmelidir. Akademik gelişimle beraber sosyal ilişkilerin, okul aidiyetinin ve öğrencinin kendisini okul topluluğunun değerli bir üyesi olarak hissetmesinin de gözetilmesi önem taşımaktadır.

Aile, bulguların hemen her bölümünde öne çıkan ortak başlıklardan biridir. Ebeveyn ilgisi, çocukla kurulan iletişim, sınır koyma ve dijital medya kullanımının izlenmesi katılımcılar tarafından şiddet davranışlarıyla ilişkili görülmektedir. Bu nedenle veli çalışmalarının yıl boyunca sürdürülen ve belirli ihtiyaçlara göre planlanan bir yapıya kavuşturulması gerekir. Ergenlik dönemi, dijital medya kullanımı, akran ilişkileri, şiddetin erken belirtileri, çocukla iletişim ve uygun sınırların kurulması veli eğitimlerinde ele alınabilecek başlıca konulardır. Okulun aileyle düzenli iletişim kurması, risklerin erken fark edilmesini ve alınan kararların farklı yaşam alanlarında sürdürülmesini kolaylaştırabilir.

Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin süreçteki görevleri de açık biçimde tanımlanmalıdır. Şiddet veya zorbalıkla karşılaşan eğitim çalışanının hangi durumda kime başvuracağı, hangi bilgileri kayıt altına alacağı ve öğrenciyi nasıl yönlendireceği konusunda ortak bir uygulama çerçevesine ihtiyaç vardır. Hizmet içi eğitimlerde şiddet ve zorbalığın erken belirtileri, güvenli müdahale,

öğrenciyle iletişim, bildirim süreçleri ve mahremiyet konularına yer verilmesi bu açıdan önemlidir.

Okul idaresi, öğretmenler ve rehberlik servisi arasındaki bilgi akışı, öğrencinin mahremiyeti korunarak güçlendirilmelidir. Riskin düzeyine ve niteliğine göre sağlık kuruluşları, sosyal hizmet birimleri, güvenlik birimleri ve adli kurumlarla kurulacak iletişimin usulleri önceden belirlenmelidir. Kurumların görev sınırlarının açık olması, bildirim ve yönlendirme süreçlerinde yaşanabilecek gecikmeleri azaltabilir.

Disiplin süreçleri de okulun eğitim ve güvenlik işlevleriyle uyumlu biçimde ele alınmalıdır. Kuralların öğrenciler tarafından anlaşılabilir olması, benzer durumlarda tutarlı biçimde uygulanması ve yaptırımların davranışın niteliğiyle orantılı belirlenmesi önemlidir. Uygulamaların öğrencinin sorumluluk almasını, davranışının sonuçlarını kavramasını ve okul yaşamına yeniden uyum sağlamasını desteklemesi gözetilmelidir.

Araştırmamanın ortaya koyduğu genel görünüm; önleme, erken fark etme, psikolojik destek, aile katılımı, fiziksel güvenlik, sosyal etkinlikler ve gerektiğinde uygulanacak yaptırımlar arasında bağlantı kurulmasını gerekli kılmaktadır. Bu alanlardan herhangi birindeki eksiklik diğer müdahalelerin etkisini de sınırlayabilir. Bu nedenle okul düzeyinde açık görev dağılımına, düzenli izlemeye ve kurumlar arası iş birliğine dayanan süreklilik taşıyan bir yapı kurulması önemlidir.

Sonuçlar katılımcıların bilgi, gözlem ve değerlendirmelerine dayanmaktadır. Bu nedenle elde edilen oranlar resmî olay kayıtları ya da doğrudan öğrencilerden alınan beyanlar olarak değerlendirilmemelidir. Bununla birlikte 2.296 eğitim çalışanının görüşleri, okullarda hangi sorunların daha görünür olduğunu ve hangi önlemlere ihtiyaç duyulduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bulgular, okul güvenliğinin öğrencinin aile ve dijital çevresinden başlayarak okul içindeki ilişkileri, fiziksel ortamı, psikolojik destek imkânlarını ve okul sonrasındaki sosyal çevresini kapsayan geniş bir çerçevede ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

KAYNAKLAR

- Tatlılıoğlu, K. (2016). Okullarda şiddet ve zorbalık: Risk faktörleri, koruma, önleme ve müdahale hizmetleri: Konya örneği. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(12), 209–231.
- Terzi, Ş. (2007). Okullarda yaşanan şiddeti önleyici bir yaklaşım: Kendini toparlama gücü. Aile ve Toplum, 3(12), 73–82.

